

DE CULTU IMAGINUM. — PRAEFATIO.

dicimus, si iuste imperant, si inter linguas sublimiter honorantium, et obsequia nihil humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilandum, majestati eius famulam faciunt; si Deum timent, diligunt, colunt, si plus amant illud regnum, ubi non timent habere consortes, si tardius vindicant, facile ignoscunt; si eandem vindictam pro necessitate regenda, tunc quoque republice, non pro saturandis inimicitiarum odia, exerunt; si eandem veniam, non ad impunitam iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si

A quod aspere plerumque coguntur decernere, misericordiae lenitate, et beneficiorum largitate contempserint: si luxuria tanto eis est castigatio, quanto possit esse liberior: si maluit cupiditatibus, pravis, quam quibuslibet generibus imperare: et si haec omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriae, sed propter charitatem felicitatis aeternae; si pro suis peccatis, humilitatis, et miserationis, et orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos imperatores dicimus esse felices, interim spe, postea re ipsa futuros, cum id quod expectamus advenit. Deo gratias.

JONÆ
DE CULTU IMAGINUM
LIBRI TRES.

Quos, imperatoris Ludovici Caesaris, edidit adversus blasphemiam Claudii Taurinensis Ecclesiae episcopi.
(Ex Bibliotheca veterum Patrum, see. II.)

JONÆ PRAEFATIO

Ipse sequens opusculum Carolo regi porrectum.

Dilecto Carolo, inclity regi, Jonas, minimus famulus Christi famulus, geminam optat salutem. Quamvis dominus noster gloriosissimus genitor vester, Deo affectissimus, Ludovicus Caesar religiosissimus, in fidei sinceritate totius bonitatis virtute, probitate morum claritudine, sapientiae ac sanctitatis doctae, divinae amoris ac timoris fervore existorit, et in ecclesiasticis negotiis, Domino administrante, ad honorem et cultum divinum pertinentibus augmentandis et gubernandis emicuerit; quantumque Imperium paternum (quia sic Deus voluit) jure acquisitissimo sortitus, rectissimo iustitiae libramine tenens, rexitque, et contra hostium impetus militarium muniverit, et Ecclesiam Christi pretioso sanguine redemptam, suoque regimini divinitus commissam, moram patris tui, videlicet pii et honorantissimi Caroli nobilissimi Augusti, imitans, imo supergrediens, disciplinis liberalium artium educavit, et utriusque Testamenti sancti paginis atque eximiorum Patrum dictis, ad propellenda haereticorum cogitata venenata, et instruxerit et instrui fecerit, ut omnis catholicae apostolicaeque fidei filius percepturum esse non ambigitur, quoniam revera id quod dicitur in promptu esse carnatur. Is namque Deus dilectissimus princeps, inter cetera bonitatis suae studia, erga divinum cultum amplificandum multiplici modo ferventia, quemdam presbyterum

natione Hispanum, nomine Claudium, qui alicujus temporis in palatio suo in presbyteratus militaverat honore, cui in explanandis sanctorum Evangeliorum lectionibus quantalacunque notitia inesse videbatur, ut Italicae plebis, quae magna ex parte a sanctorum evangelistarum sensibus procul aberat, sacrae doctrinae consulum ferret, Taurinensi praesulem subrogari fecit, Ecclesiam. Sed quam pestiferum dogma et ab Ecclesia auctoritate abhorrens, in plebem sibi transfuderit commisitque libellis, quos ad Theodemigum venerabilem abbatem, seipsum etiam imperante, corrigentem et a superstitiosa doctrina avertere volentem, scripsit, eundem legere et nosse volentibus pateat demonstrat. Memoratus denique libellis eidem domino nostro, genitori vestro, sincerissima ac religiosissima orthodoxam fidem contenti, ab defensionem sanctae matris Ecclesiae, quae ab eodem Claudio, sicuti textus ipsarum litterarum prodit, hostiliter impugnabatur, delatus est. Qui ab eo sui que palatii praeceptissimis viris examinatus, iusto iudicio repudiat. Quem licet ego nec legero, nec viderim, quoddam tamen ex eo excerptum, eodem genitore vestro mittente, suscepimus. Praecipiens et monens [Forte, praecipiebat et monebat] memoratus Deo charus Caesar, ut ad repellenda et improbanda ejusdem Claudii, quae in eodem excerpto perversissima continebantur, dicta, et in blasphemiam vituperationemque sanctae Dei Ecclesiae irreverentem

erant jaculata, secundum tenuitatem sensus mei, quantum Deus annuisset, nullatenus rescribere omitterem. Cujus jussioni libentissime parens, prout Deus posse dedit, et facultas temporis sivit, quoddam opusculum dirigere coeperam et magna ex parte digesseram. Sed audiens eundem Claudium juxta humanam conditionem ultimum clausisse diem, ab eodem opere perficiendo stylum meum feriendum statui. Rebar enim quod illo moriente pariter ejus error nusquam comparuisset, secundum Domini sententiam dicentis: *Delebo memoriam Amalec sub caelo* (*Exod. xvii*), nihilominus memoria illius perverse doctrinae deleta fuisset in omnium virorum prudentiam pectore. Sed quia, ut relatione veridica didici, non modo error de quo agitur in discipulorum suorum mentibus reviviscit, quin potius, eo dicente, haeresis Ariana pullulare deprehenditur, de qua fertur quaedam monumenta librorum congestisse, et ad simplicitatem et puritatem fidei catholicae et apostolicae oppugnandum in armario episcopi sui clandestina calliditate reliquisse; non sum ausus quin, monitu et hortatu fidorum sanctae Dei Ecclesiae, opus quod praetermiseram enucleatim discutendum repeterem; et singulis quae supererant perverse objectis rationalibus atque piissimis antithetis ad liquidum obviarem. Quod ergo pro viribus executus, idem opusculum juxta imperitum patris vestri, ob capacitatem meae sensus digerens, vobis offerendum merito judicavi; ut quod patri vestro imperanti reddere non quivi, id vobis et illi pariter reddam. Sufficere namque Claudio poterat ad cumulum miseriarum suarum error quem secutus est, duorum scilicet haeticorum, Eustathii et Vigil-

* Excerptum cujus meminit hic desideratur; neque vero eo magno opere opus est, cum singula ejus excerpti verba impugnet auctor in sequentibus, et

illius. Sed his geminis pestibus minime contentus, altiori perditionis suae barathro sese precipitem dedidit, dum infestissimi hostis sanctae Dei Ecclesiae Arii se sectatorem discipulumque et in vita et in morte extitisse monstravit: in vita quidem, docendo et praedicando; in morte quoque, in nefandis codicibus suis eundem errorem a se scriptum relinquendo. Secta quippe ejusdem Arii, olim a sanctis Patribus damnata catholicoque mucrone sub perpetuo anathemate confossa, quae ab eodem Claudio dicitur resuscitata, necesse est ut sagacissimo quaesitu et diligentissimo scrutamine exstet inventa et in lucem praefenda [*Fortè, proferenda*], et cum resuscitatore suo ab ecclesiasticis viris rursus sanctarum Scripturarum telis ferienda atque frustranda; ne, quod absit, si defuerit, simplicium mentibus in processu temporis virus mortiferum propinet, et in perpetuam damnationem inducat. Humiliter igitur flagito clementiam serenitatis vestrae, rex prudentissime, ut si quid in eodem opusculo utilitatis inveneris, grater suscipiatis, eamque habeatis et haberi faciatis, vosque legatis et vobis legi jubeatis. Excerptam porro mihi missam ideo inter hanc praefationem et opusculum subsequens interserui, ut quisquis idem legere et scrutari voluerit, primum, rogo, hac praefatione lecta, idem excerptum legat et examinet. Et tunc demum ad memoratum opusculum aut probandum aut improbandum manum mittat. Et quidquid minus responsam minusque praemissis pravis objectis contraitum repererit, suae sanioris uberiorisque intelligentiae scriptis et dictis, ob honorem et defensionem sanctae Dei Ecclesiae, suppleat.

praeterea reperitur infra ante librum responsionum Dungalii adversus eundem Claudium (*Patrologiae tom. CV, col. 459*).

LIBER PRIMUS.

Disertissimos viros et eloquentissimos, atque catholicam et apostolicam fidei invictissimos defensores, Hispaniam protulisse manifestum est. Quorum imitanda exempla et documenta sequenda quia in promptu habentur, et Ecclesiae amplectuntur, ab eis, Christo favente, non ab jure [*Fortè abire*] sancta salubriter instruitur et fovetur Ecclesia. Sed quoniam saepissime et haesiarchas simplicitatem catholicae fidei perversis dogmatibus commaculare conantes, et multifariis superstitionibus auctoritati sanctae Dei Ecclesiae contrayentes, creavit, et hactenus creare non cessat, cunctis valde fidelibus dolendum est. Ut igitur caeteros omittam, emersit ex eadem Hispania, tempore sanctae memoriae Caroli piissimi atque invictissimi Augusti, quidam Felix nomine, actu infelix, Urgelitanensis civitatis epi-

scopus, qui, juncto suo sceleratissimo errori Eliphanto Toletanae urbis episcopo, secundum humanitatem non esse proprium filium Dei, sed adoptivum praedicare ausus est, et hac virulenta doctrina uterque Hispaniam magna ex parte infecit. Deinde apostolorum Christi actus imitari videri volentes, cum ipsi non apostoli Christi, sed praecones essent hostis antiqui, unusquisque separatim diversas provincias, eadem sua insana doctrina impuendas, appetivere. Eliphantus scilicet Asturias et Galliciam, cujus discipulos apud Astures me aliquando vidisse memini, quos et catholicorum virorum regionis illius, qui eorum vesanae doctrinae secundum sanam doctrinam rationabiliter rehibebantur, relatu, perspicuitatisque meae probatu, secundum eorum actum et habitum, certissimos antichristos esse liquido

deprehendi, manifeste cernens in illis illud beati Ambrosii compleri: *Habitus mentis in corporis stata cernitur. Et illud cujusdam:*

*Proas hominis propriae mentis depromit amictum,
Qualis vultus erit, talia corda gerit.*

Quibus verissime et apertissime cognitis, et quia jam secundum apostolicum præceptum, ut ab eadem sua erronea prædicatione desisterent admoniti fuerant, et tamen in eodem errore permanebant, ut hæreticos devitari. Porro idem Felix, cum multis apud Septimaniam eundem haustum pestiferum propinaverit, eum tamen Gallia Germanique, quantum in illo fuit, propinare voluit. Sed, divina gratia adminiculante, nullam apud Galliam Germanique ejus error locum invenire quivit, quoniam non solum apud Germaniam studium litterarum et amor sanctarum Scripturarum, verum etiam apud eandem Galliam (quæ sola, teste Hieronymo, monstra non habuit, sed viris semper fortibus et eloquentissimis abundavit), ejusdem memorabilis viri solertissimo studio et ferventissimo desiderio actum est ut, Domino opem ferente, in sibi commissæ Ecclesiæ filiis et liberalium artium apprime disciplina et divinarum Scripturarum perfecte polleret intelligentia; quibus milites Christi, ut pote invictissimis armis muniti, ejus vesanam doctrinam propulsaverunt. Eiusdem namque principis iussu in unum coacti, adhibita etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate, eundem Felicem damnaverunt, imo eum auctore sui erroris, Nestorio, quem imitatus est, perpetuo anathemati mancipaverunt. Memorato autem orthodoxo principe Carolo rebus humanis exempto, gloriosus filius ejus Ludovicus, pietate, sapientia et fortitudine, tanto non impar genitoris, paternum (quia sic Deus voluit) triumphaliter sortitus est imperium. Quo feliciter imperante, idem Felix in quadam discipulo suo nomine Claudio, ut pote (ut verbis beati Hieronymi utar) Euphorbus in Pythagora, renascitur: utique, etsi non ut pridem fidei catholice regulam, ecclesiasticas tamen traditiones quam venenatis telis per eundem discipulum suum jaculari nisus sit, breviter memorandum est. Antiquus etenim hostis, inimicus generis humani, ecclesiasticæ quietis impatiens, qui non cessat lolum malitiæ suæ, quantum sibi divinitus permittitur, in agrum sanctæ Dei Ecclesiæ jugiter speressere, exagitavit memoratum Claudium quibusdam insidiarum suarum furis, et in tantam audaciam prorumpere suavit, ut contra Ecclesiæ auctoritatem nonnulla frivola et inepta scripturarum, quæ in subsequentiis demonstrabuntur. Reor igitur eum optatum quod obeunte piæ memoriæ pio principe Carolo, adeo in Ecclesia, quam sanctis præcedentibus meritis idem inclytus filius ejus, nutu divino, regendam tuendamque suscepit, cognitionem divinarum Scripturarum labefactaverit, ut eam suæ ve-

doctrinæ arietibus conquare et ad sibi vendendum passim convertere posset; sed, quantum hac opinione seipsum irriserit, liquido claret. Quoniam ejusdem piissimi principis solertissimo studio, ita quotidie, Domino opitulante, ad meliora succrescit, ut omnibus sanæ fidei perspicuum sit, eam, et in fidei sinceritate salubriter roborari, et in cognitione divinarum Scripturarum, sapienter dilatare et spiritaliter fructificari. Quæ etiam ita super firmis- simam petram fundata consistit, ut nec portæ inferi ei prævalere (*Matth. xvi*), nec vis fluminum, nec flatus ventorum a suo eam fundamento possint quoquo modo amovere. Unde non inconvenienter de illa illud decantatur evangelium: *Venerunt flumina, flaverunt venti, et non potuerunt eam movere, fundata enim erat supra petram (*Matth. vii; Luc. vi*).* Quia igitur idem charissimus Deo princeps, divinoque plenius amore succensus, et cœlesti gratia adjutus, eandem Ecclesiam sibi creditam instanter erudit, armisque spiritalibus munit, et dictis et exemplis incessanter ad alta sus tollit, dignum est ut, sicut pater illius magistri ejusdem Claudii, adhibita sanctarum Scripturarum auctoritate, damnavit errorem, ita nihilominus isto gloriosus filius ejus, nulli pietate, sapientia et fortitudine secundus, discipuli ejusdem Felicis vesanas damnat blasphemias, divinarumque Scripturarum telia confodit, Ecclesiamque commissam, Christo secum pugnasse, ab his et hujusmodi erroribus immunam liberamque reddat. Quod quidem qualiter ejus pio sagacissimoque studio actum sit, in processu hujus operis, Deo annuente, patebit. Is itaque de quo agitur, exortus ex eadem Hispania, ejusdemque Felicis discipulatus ab incerta ætate inherens, per aliquod tempus in palatio memorati gloriosissimi ac serenissimi, Deoque amabilis Augusti, in officio presbyteratus militavit. Sed ut aliquam utilitati doctrina prædicationis evangelicæ, quæ illi admodum inesse videbatur consuleret, ipsius piissimi principis elementia præsul Taurinensis subrogatus est Ecclesiæ. Qui dum super gregem sibi creditum pro viribus superintenderet, eumque prædicationis suæ instantia ad amorem cœlestis patriæ, quantum videbatur, accendere satageret, vidit eum inter cætera quæ emendatione digna gerebat, superstitiosas, imo perniciosas, imaginum adorationi, quæ plurimum nonnulli illarum partium laborant, ex inolta consuetudine deditum esse. Unde immoderato et indiscreto zelo succensus, non solum picturas sanctarum rerum gestarum, quæ non ad adorandum, sed solummodo (teste beato Gregorio) ad instruendum novitiam mentes, in ecclesiis suis antiquitus fieri permixtae sunt, verum etiam cruces materiales, quibus ob honorem et recordationem redemptionis suæ sancta consuevit uti Ecclesia, a cancellis parochiæ suæ basilicis dicitur deletisse, evertisse et penitus est ut scripserit libellum illum impium, qui ex hæreticorum officina prodit illius nomine contra imagines, anno 1549.

* Ambros. in Epist. I ad Timotheum.

† Carolus Magnus damnavit errorem Claudii iconomachi, ex Scripturarum auctoritate; tantum ab-

abdicasse: sed quia errorem gregis sui ratione corrigere neglecti, et eorum animum scandalum generavit, et in sui detestationem eos quodammodo præsumptum coegit. Nam si beati Gregorii dictis ad Serenium Massiliensem episcopum scribentis obedienter parere, nec non et apostoli Pauli salubria facta sequi, voluisset, nequaquam tam irrationabili facto se precipitem dedisset. Sicut enim ex libro Actuum apostolorum (Cap. xvii) didicimus, atque Historiæ tripartitæ auctoritate astipulante cognoscimus, cum venisset idem beatus Paulus Athenas, et civitatem replētā idollis conspexisset, aras ab illis honoratas non destruxit, sed ratione ignorantiam redarguit, veritatis jura monstravit. Dicitur etiam Claudium eundem adversus reliquias sanctorum non contemnendas (ut poterunt mors pretiosa in conspectu Domini, eorumque sepulcra, ut a sanctis Patribus traditum est, honoranda) quædam nefanda dogmatizasse, et usque hinc dogmatizare. Quæ licet series litterarum suarum manifeste non indicet, ex his tamen quæ inhiit, et ex veridica quorundam fideium relatione, ita se rem habere liquido claret. Quapropter verisimile videtur hujus novitii sanctæ Ecclesiæ hostis animam ex duorum animabus priscorum compactam, atque uno corpori indeptam, Vigilanti videlicet et Eustathii, qui, ut verbis Sedulii utamur, ambo errore pares, quanquam sunt diversa secuti. Licet enim in plurimis ab alterutro desciverint, in contemnendis tamen sanctorum martyrum reliquiis eorumque sepulcris dehonorendis, et nonnullis ecclesiasticis traditionibus reprehendis, unum perversissime senserunt. Quorum alterius error a beato Hieronymo, sanctæ Dei Ecclesiæ eximio doctore, veritatisque fidelissimo assertore, et vesani erroris experientissimo execratore, strenue superatus; alterius vero in Gangrensi concilio perpetuo anathemate a sanctis Patribus est destructus. Necessè est ergo ut quicunque hujuscemodi damnatorum errores imitatur, et canonica auctoritate percellatur, et eorum perpetuo anathemati societur. Is quippe de quo agimus, quia non simpliciter graditur, sed a recto tramite aberrans, sanctorum Patrum terminos jactanter transgreditur, non frustra, sed quodam, ut creditur, vaticinio, Claudii sortitus est nomen. Quoniam, quanquam magistri sui (quod qui nos regit longè faciat!) non videatur aperte sequi errorem, in eo tamen quod ecclesiasticæ auctoritati claudicando contraire nititur, non immerito nomen Claudii sortitur, eorumque numero jure asciscitur de quibus Psalmista: *Filii, inquit, alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semilibus suis (Pshl. xvii).* Quidam sane sanctæ religionis proposito venerandus, et honestate vitæ imitandus, debitoque honore nominandus, Theodemirus Pater monachorum, nunc jam rebus humanis exemptus, cum jam longè lateque fama crebrescente, ab eodem Claudii talia geri et predicari contra auctoritatem ecclesiasticam didicisset, charitatis officio ductus, et unice gentis

A amore provocatus, eodem Claudio, ut ab his se que reprehensibiliter agebat et docebat componeret, literis charitate refertis mandari curavit. Ille e contra, fraternæ admonitionis impatiens, turbidaque indignatione permotus, non solum in illam justè se redarguentem, verum etiam in omnes sanctæ catholice et apostolice Ecclesiæ sincerissimos cultores, Galliam Germaniamque incolentes, Christoque Domino devotissime militantés, et ab imaginum superstitione immunes, diversarum reprehensionum ac vituperationum jacula intorsit, eosque et idololatriæ abominatione, et falsæ religionis superstitione, et innumeris aliis sceleribus irretitos, sicut textus suarum litterarum demonstrat, appellare non erubuit. Unde mirari satis hominem nequeo, ut qui disciplinam recte loquendi nescit, non solum docere, verum etiam alios reprehendere, et, quod his inepitius est, in reprehensionum peritorum virorum librum præsumperit evomere. Verum nisi ob ejus errorem vanissimum refelendum, et quorundam simplicium deceptionem cavendam, videbatur ne illis pestifera doctrina eorum quoquomodo miserabilis fieret ruina, nequaquam illius imperata scripta in manibus forent sumenda. Quoniam si ab his qui litteraria arte imbuti sunt vel tenuiter discuntur, pene nihil in eis reperitur quo res recte loquendi et scribendi non offendatur, exceptis his quæ de aliorum opusculis furtim subripuit, et quibusdam subtractis atque mutatis, compilatoris usus officio, ut sua, suo inseruit operi. Fertur interea in suggestionem ejusdem abbatis totiusque Gallicanæ Ecclesiæ, tantæ proficitatis evomuisse libellum, ut magnitudinè suâ quinquagenis psalmis Davidicum superaverit Psalterium, de quo non nisi quoddam excerptum in manus parvitas nostræ est perlatum, cujus hoc est exordium: *TITULUS LIBRI. Apologeticum atque Rescriptum Claudii episcopi adversus Theodemirum abbatem.*

Quam absurdissima et ridiculosa, quamque aribus virorum peritorum tituli istius sit fastidiosa constructio, ipsorum puerorum qui adhuc liberalibus initiantur disciplinis, facile aperteque potest probari iudicio. Sed idcirco certæ personæ ejusdem tituli rusticitatem patenter non adscribimus, quia incertum habetur utrum dictatori an scriptori, vel certe exceptori, ascribenda sit. Ad sequentia ergo, quæ propria tua, o Claudii, esse non ambigimus, apostrophem facimus, et non de his quæ in eodem opere tuo perverse scripsisti cum aliis, sed magis tecum manum volumus conserere. Ais namque contra memoratum Theodemirum venerabilem abbatem:

Epistolam tuam, cum adjunctis super capitulis, plenam garrulitate atque stoliditate, per quemdam accepi rusticum portitorem, in quibus capitulis deiventias te turbatum, ita inquit, eo quod remor abierit ex Italia de me per omnes Gallias, usque ad finem Hispaniæ, quasi ego sectam quamdam novam prædicaverim contra regulam fidei catholice, quod omnino falsissimum est. Esto hæc

apologética Theodemiro abbati scripseris, cur a caeterorum lesione, intemperantior insontes navis inficis falsitatis? Nam si diligenter eadem scripta tua animadversa fuerint, procul dubio non solum in eundem Theodemirum abbatem, sed etiam in Italos, et Gallos, atque Germanos, venenum quod lethaliter potasti, utique lethaliter eructasse reperieris. Enimvero si per singula monstruosorum verborum tuorum constructiones reprehendendo discutere cœperimus, magis erit operis exsecutio, opportunitque temporis supervacua impensio, quas lectoris prudentissimo iudicio tempore suo reprehendendas relinquentes, quem sensum textus litterarum tuarum contineat, pro captu intelligentiæ nostræ scrutari nitamur. Videris itaque primum in earundem litterarum tuarum exordio impatientiæ et levitatis atque iracundiæ arguendus, eo quod fraternæ dilectionis immemor, postposita moderata dictione et gravitate sacerdotali, tibi amicabilem familiariterque scribentem, garrulitatis et stoliditatis elogio denotaveris. Ais etiam post pauca :

« Nec mirum est si de me ista dixere diaboli membra, qui ipsum caput nostrum et seductorem et dæmoniacum proclamaverunt. » Quos itaque hoc loco diaboli membra, qui ipsa caput nostrum et seductorem et dæmoniacum proclamaverint, solius moderationis habenis, vocitas, nisi Gallos, ad quos superius tuum rumorem pervenisse, et in subsequentibus ora sua ad te blasphemandum aperire scripsisti? Unde patienter te interrogo quinam potius diaboli membra vocandi sint, utrumque illi qui nec hæresi, nec schismate, nec alio quolibet errore ab ecclesiastica auctoritate scinduntur, an illi qui, superbiæ fastu elati, ei quodammodo resultare præsumunt. Qui cum responderis : Insultatores, imo impugnatores, merito diaboli membra appellari, alteri huiusmodi erroribus subactæ, non Gallicanæ Ecclesiæ, tam funestum nomen poterat aptari, quæ caput suum Christum non, more infidelium Judæorum, dæmoniacum, quod utique illorum proprium est, eorumque qui spiritu agitantur immundo, sed in Spiritu sancto dæmonum ejectorem et fideliter credit et veraciter prædicat. Seductorem porro, quem stylo inertis in malam absolute posuisti partem, demonstras te in hoc dicto, sicut et in aliis multis, inscium ecclesiasticæ traditionis fore, quæ seductorem, juxta documenta sanctorum Patrum, et in bonam et in malam accipit partem. Patet enim te dicta beati Augustini in Expositione Evangelii Joannis Evangelistæ (Tract. vii), de cujus dictis nihil te latere jacitabas, penitus ignorasse, quæ ita se habent : Alii dicebant : Bonus est, alii autem non, sed seducit turbas (Joan. vii). Dictum est enim hoc ad eorum solatium, qui postea prædicantes verbum Dei futuri erant ut seductores et veraces : si enim seducere de albere est, nec Christus, nec apostoli ejus, nec quisquam seductor debet esse Christianus; si autem seducere, aliunde aliquem ad aliud persuadendo ducere est, querendum unde et quo : si a malo ad bo-

num, bonus seductor est; si a bono ad malum, malus seductor est. Si tanti viri, o Claudi, dicta nota tibi fuissent, non tam præcipitanter, aperto ore spumosisque labiis seductorem solummodo in malam partem posuisses. Quapropter quia constat nos veraciter caput nostrum Christum, non ut membra diaboli, sicut scripsisti, sed eum magis, ut illius fidelia membra, bonum seductorem credere, et proclamare, et prædicare : procul dubio æquissimum est quod tam detestabile vitium non exsecranti, sed potius infideliter jaculanti, ascribendum sit. Sequitur in eodem opere tuo :

« Ego enim, inquis, non sectam doceo, qui unitatem teneo, et veritatem proclamo, sed sectas, et schismata, et superstitiones, atque hæreses in quantum valui compressi, contrivi, expugnaui, et expugnare in quantum valeo, prorsus Deo auxiliante, non cesso. » Mirari satis nequeo, quanquam artis grammaticæ ignarum, utcumque tamen exercitatum in divinis Scripturis sensum habentem, tanta oblivione captum, ut te neges sectam docere et unitatem profiteris tenere, et veritatem proclamare : cum utique prædicator Christi et sectam docere et unitatem catholicæ fidei tenere et veritatem possit prædicare. Illam sectam dicimus, quæ finem boni sectatur. Unde ait beatus Augustinus in libro de Civitate Dei (Lib. ix, cap. 1) : Nulla est igitur causa philosophandi, nisi finis boni. Quamobrem, quæ nullum boni finem sectatur, nulla philosophiæ secta dicenda est. Item idem paulo post : Proinde quoniam Marcus Varro, has quatuor adhibens differentias, id est, ex vita sociali, ex academicis novis, ex Cynicis, ex isto vitæ genere tripartito, ad sectas ducentas octoginta octo pervenit, et quæ alix possunt similiter adjici his omnibus, quoniam de sectando summo bono nullam inferunt questionem, et ideo sectæ non sunt nec vocandæ sunt, etc. Hæc beatus Augustinus de secta quæ solummodo summum bonum sectatur, adversus philosophos dixerit. Cæterum, quod secta et in bonam et malam accipitur partem, apostolico instrumur documento : in bonam siquidem, sicut habes in Epistola ad Timotheum : Sectare vero justitiam, veram fidem, charitatem, pacem cum his qui invocant Dominum de corde puro (II Tim. ii); in malam autem, sicut habes in Epistola ejusdem apostoli ad Galatas (Cap. v) : qui inter cætera opera carnis sectas quoque duodecimo ponit loco. Sectæ igitur Latine, Græcè dicuntur hæreses : a sectando quippe sectæ nominantur. Quod autem aiste et schismata et superstitiones pro viribus compressisse, videris procul dubio tibi contrarius existere. Ille namque qui irrationabiliter subjectarum sibi plebium mentes scandalizare traditionesque ecclesiasticas tam impudenter reprehendere, et tot tantisque sanæ fidei sincerissimis cultoribus abominationum nomina non metuit ascribere, nequaquam compressor, sed potius erector et auctor schismatum ac superstitionum judicandus est. Quod vero dicis sectas et hæreses te contrivisse et expugnasse,

magna tibi fallaciter promittis. Si contritæ sunt, cur instinctu diabolico rursus emergunt? Si expugnatæ, cur redeunt, et ecclesiasticæ auctoritatis pacem jaculantur? Verum si catalogus illustrium virorum qui in procinctu fidei viriliter decertavere, et hæreticæ agmina catervatim subruere, exacte recensentur, nequaquam tuum nomen in ea reperietur. Hæreses porro quas adhuc, ut dicis, expugnare non cessas, cum nusquam in tota mundi latitudine a se expugnari aut sciantur, aut audiantur, nullos compendiosius quam auditores tuos opinari possis, quos, forte, quia schismati tuo socios facere nequis, ideoque ut hæreticos te expugnare scribis. Sequitur: *Hæc autem, inquis, idcirco provenit, quia postquam coactus suscepi sarcinam pastoralis officii, missus a pio principe, sancte Dei Ecclesie filio, Ludovico, veni in Italiam, civitatem Taurinam, in qua veni omnes basilicas (contra ordinem veritatis) sordibus, anathematum et imaginibus plenas.* Horum verborum valde informem constructionem, barbarismis ac solecismis appletam, aperiendo optinimus, sensum ut possumus indagantes. Verum est, inquam, quod intulisti quod a pio principe, sancte Dei Ecclesie filio, domino Ludovico Taurinensi Ecclesie prelati sis: utrum coacte, ut asseris, an sponte, soli Deo relicto: In eo vero quod inerti constructione prosequeris, ita inquis: *Invadi omnes basilicas sordibus anathematum et imaginibus plenas, calumniarum prædecessores tuos easdem basilicas, non servitate divina, sed anathematibus replevisse, et non solum illos, verum etiam plebem illius parochie in ejusdem basilicæ anathematibus, non cultibus divinis catenus deseruisse. Quod si verum est et episcopalis clericalis ordo parochie tue, relicto cultu divino, pro Deo sordes anathematum colat et adoret, largissimis fidelium lacrymis lugendum et plorandum est, Deique immensa misericordia suppliciter exoranda: ut hujusmodi a salute propria aberrantes cito respiciant, et ad viam veritatis redeant, cumque qui jure colendas et adorandas est, colant et adorent. Sed credibile est quod, habet et in cultu et adoratione imaginum, ignorantia fallentis, aliquid temporis insumpsit, nullo tamen peccato abunitate fidei catholicæ defecisse et ad idola conversi esse credendi sunt. Unde constat quod hujusmodi errorem non tam granditer et indiscrete sordibus anathematum comparare, sed magis temperato usus verbitione, ignorantia debueris deputare. Porro si quippiam prædecessores tui, salva fide Christi, simpliciter tenuerint, nequaquam decuerat eos, jam in cœlestis Patris familias domo quiescentes, a successore suo tam arroganter longe lateque diffamari et elegio anathematibus denotari, præsertim cum nihil esset sive doctrinæ præsentium simplicitas in curia priscorum. Quamvis autem sit delicti, quanteve arrogantia, qui, ut sua laudabiliter statuat, aliorum errata indiscrete et irrationabiliter reprehendit, non est meum dicere. Sanctorum inde Patrum documenta affatim præ manibus habentur: legantur, destruan-*

te, idcirco dictis, ne in talibus delinquatur; subreptitè obediatur. Ror itaque, si coram adfocis, Claudi, te forte responsum: Idcirco imagines anathemata appellasse, eo quod se ea adoratione adorantes, quæ soli Deo debetur, anathema efficiunt. Bene quidem responderes, quia nobiscum, imò cum omni catholica Ecclesia, in hac sententiâ solite concordares. Quis quippe res divinitus prohibita, etsi non natura sui, eadem tamen prohibitione qua prohibita est, sese contra fas appetentem, colentem, adorantem, in exitum anathematis demergat necesse est. Unde est illud in libro Josue: *Anathema in medio tui, Iargel (Josue vii)*. Ob cuius reatum Achan, Dominici præcepti transgressor, gradine lapidam occubuit. De qua re multa alia in divinis eloquiis exempla reperiri possunt. Verum, quanquam hec ita se habeant, in vituperationem tamen ac reprehensionem prædecessorum tuorum, et in eo quod eundem errorem discrete, rationaliter ac patienter corrigere detrectasti, quam proacriter ac culpabiliter egeris, nemo nisi qui sanum non sapit ignorat. Subactis post hæc in prosecutione tua:

Et quia quid homines colebant, ego destrui [destruere] solus coepi. Veritus es forsitan ne asinos putareris dicere, ideo voluisti homines nescio quid colentes ex superfluo ponere: et quanquam conjici datur quod subaudiri voluisti, aut imagines, aut cruce, aut reliquias sanctorum martyrum, aut certe pretiosa corpora eorum: sed quid horum subaudiri vobis ignorantes. Hoc nobiscum te scire scimus, quod cultus adversarum rerum sit, præcipue rationalium creaturarum. Bruta vero et irrationalia animalia non colunt, sed coluntur: idcirco quam superfluo homines posueris, ipse videto. Si igitur a cultu superstitionarum rerum homines rationaliter (ut decuerat) aversissis, laudabiliter utique egisses, et reprehensione indiscrete actionis caruisses. Sed quia hoc facere nequisti, reprehensione dignus existis. Quod vero ais: *Ego destrui solus coepi, cum definitionem tuam forsitan, eadem quod vocatur *destruere* ornare voluisti, in vitium solecismi incidisti. Jam itaque quem litteræ tuæ sensum contineant, discutiamus. In eo quod ais: *Ego destrui [destruere] solus coepi,* videamus an forte spiritus prophetiæ afflatus, ad ruinam tuam tam in compositæ distinctionis hæc texueris: sed in eo quod te solum destruire dixisti, præcul dubio veritati contraisti, quoniam non tu solus, sed alii quilibet in suis frivolis et ineptis dictionibus destruiendi sunt, et non solum in hujusmodi dictionibus, verum etiam in his quæ male et perverse sentiunt. Discutiamus etiam secundum modum quem te dicere voluisse arbitramur, quoniam alio propositum tunc atque materia tendit, alio dictatio decurrit. Ut enim artis grammaticæ nescius, pro infinito activæ significationis, quod est, *destruere*, posuisti infinitum passivæ, quod est *destrui*. *Struere* quippe verbum, habet contrarium, *destruere*; quapropter quoniam structuram cultus, quem te destruxisse gloriaris, non permi-*

« nisi iuciter valde imperite atque inconuenienter destruere verbum posuisti. Nam et in eo quod te solum destructorem dixisti, utramque donarum an eerte sinistratum te prædices rerum eversorem, anticipiti nutare quisque poterat sententia, nisi forte in eo eam absolueris nitaris, quo verbis sancti Eliæ prophete videris abuti, ita dicentis: *Domine, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt, et remansi ego solus, et quaerunt animam meam* (III Reg. xix).

Sed quid Elias a Domino audierit, optime nobiscum nosti. Quætam vero, dum tibi soli tanta attribuis, eximio doctoribus sanctæ Dei Ecclesiæ injuriam ingeras, tibi consulendo necesse est perpendas: si tu solus, o Claudi, destructores perversorum dogmatum, rerumque superstitosarum, ergo excipiuntur omnes doctores qui pro sola catholica Ecclesia fortiter agonizaverunt, et agonis sui bravium jam feliciter adipiscuntur. Et si cæteros excepisti, beatum Augustinum, quem constat inter omnes Latinos doctores disertissimum existisse doctorem, sanctæque Dei Ecclesiæ fortissimum defensorem et propugnatores, excipere nullatenus debueras. Iste enim, etsi non solus, divina tamen sibi suffragante gratia, aliis facundius copiosiusque diversarum hæresum et schismaticorum perversa statuta fortiter rationabiliterque evertit, destruxit atque substravit. Quæ, quia ejus salutiferis doctrinis jugi meditatione associatus, inter cæteros, magnarum laudum præconiis merito efferre solitus eras, nullo pacto excipere debueras. Verum si ejus documentis contentus esse voluisses, nunquam te solum male structarum rerum destructorem gloriaris frisses: et si illum saltem tibi socium asciscere dignatus esses, destructio tua, quia illius doctrina duce rationabilis foret, tanta utique haberi potuisset. Igitur quia non solum beato Augustino, sed etiam aliis eximio doctoribus, te superchie prætulisti, merito solitaria destructionis tæe gloriatio, in immensum sese extendens, iam irritum deditur. Væ namque eidem gloriationi tuæ (juxta illud Ecclesiasticis) imminet, quia non habens fotum ex consortio aliorum, frigore solitario torpet, et cum ceciderit, non habebat sublevantem. Quod vero subnectis:

« Idcirco aperuerunt omnes ora sua ad blasphemandum me, et nisi adjuvisset me Dominus, forsitan vivum deglutissent me. » Id nulli nisi tibi imputandum est. Debueras siquidem cayere ne sectatores Christi tam infauste reprehenderes, eisque sacrilegii notam inureres, traditionesque quas sibi a sanctis Patribus traditas sancta simpliciter tenet Ecclesia, etsi non voto tuo, saltem silentio, gravitate magistra comprobare. Oportet namque ut unusquisque fidelis injuriam sibi imatam æquanimiter ob Dei amorem ferat. Ecclesiasticæ vero auctoritatis vituperationem ac reprehensionem, sanctorumque Dei contemptum, patienter quis ferre potest? Restat igitur te auctorem esse hujus delicti, qui in suggestationem auctoritatis ecclesiasticæ ejusque devotorum famulorum tam blasphema verba evomuisti,

A non eos, quos propter hæc ad te (ut astruis) blasphemandum, tuisque nentis rationabiliter resistendum, sua ora aperire compulisti. Sequitur paulo post in eisdem scriptis tuis:

« Cum enim distincte dicatur non faciendam similitudinem omnium quæ in celo sunt, aut quæ in terra (Exod. xx), non de solis similitudinibus alienorum deorum intelligitur dictum, sed et de celestibus creaturis. » Hæc itaque et nostra sententia est. Verum est, inquam, sanæque fidei congruentissimum, nullam prorsus similitudinem omnium quæ in celo, vel quæ in terra, vel quæ subter terram sunt, faciendam, cui cultus aut adoratio, quæ soli Deo debetur, quodammodo exhibeatur. Quia igitur Deus ubique est omniaque continet, et nusquam continetur, estque invisibilis, teste Apostolo (I Tim. i et vi), omni creaturæ ejus, idcirco, ne corporeas credatur, et horum quæ diæta sunt similitudinem nobis facere inhihetur. Sed cum hujusce sententiæ manifestus sit sensus, qui utique a sanctis Patribus nobis copiosissime constat expositus, et non satis ad rem de qua agitur pertineat, intromittitur est de forte similitudinis nomine, imagines sanctorum et historias rerum gestarum in ecclesiis ob pulchritudinem et recordationem depictas, volueris contumescere. Quod si ita est, quare abs te cur præcipiente Domino, Moyses duos cherubim aureos et cætera quæ in Exodo (Cap. xxxvii) leguntur in tabernaculo Domini fecerit, et Salomon in domo Domini similitudines hominum et leonum expresserit?

C (III Reg. vii.) Quod cum responderis, sicut te responsurum credimus, hæc in mysteriosam figuram præcessisse, nullatenus tamen negare poteris quin similitudines celestium terrestriumque creaturarum extiterint. Et si illa non a Deo ad adorationem, sed ut typos futurorum prætenderent, in tabernaculo in domo Domini sunt facta, sinatur a te imagines sanctorum et historias quæque sanctorum, non ut adorentur, sed potius ut quendam pulchritudinem reddant, et quarundam præclararum rerum memoriam sensibus imperitorum ingerant, in ecclesiis depingi. Creaturam vero adorari, eique aliquid divinæ servitutis impendi, nefas ducimus, hujusque secularis patratores detestandum et anathematizandum libera voce proclamamus, isque quantæ sit punitionis Dominus terribiliter intonat, dicens: *Sacrificans, nisi Domino soli, prædicabitur* (Exod. xxii). Quod vero subjungis, ita inquis:

« Aut quæ in honore Creatoris humanus sensus ponit excogitare; et quo sensu accipi queat, non satis elucet. Nihil autem de Deo sibi corporeum, ut videris voluisse intelligi, humanus sensus cogitando permittitur imaginari. Illud quoque satis mirari non possum, cum de omni similitudine non faciende, secundum Decalogi præceptum, assumpseris quendam lasciviam, agilitate præcipitatus, conclusionem ejusdem præcepti, quam prætermisisti, exponere tentaveris, quæ hujusmodi est: *Non adorabis ea, neque coles, ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes*

(Erod. xi), et caetera quae sequuntur. Liqueat igitur, ut pace tua dixerim, in eodem facto te minus perinde egisse, quod enim adorationem et cultum multiplicibus et incongruentibus verbis exponere voluisti, et rectam rectae locutionis offendisti, et ad sensum quem expleri voluisti, non plene pervenisti. Debetis siquidem sanctorum Patrum in eisdem verbis explendis expositionem, non tuam propterea sequi, quod quia facere renuisti, ut dictum est, vim proprietatemque eorundem verborum non satis expresse declarasti. Alia quippe est adoratio quae non nisi soli Deo debetur, alia quae a mortalibus, humilitatis et subiectionis gratia, aeque mortalibus exhibetur. Rursus alius est cultus quo non nisi divinae potentiae famulandum est, et alius est qui non solum rationabilibus, verum etiam irrationabilibus creaturis iuxta modum proprium impenditur. De diversitate itaque cultus habes una nobiscum beatorum Augustinum in libro de Civitate Dei decimo (Cap. 4) plenissime docentem: Hic est enim, inquit, divinitas, vel, si expressius dicendum, deitati debitas cultus, propter quem uno verbo significandum quoniam nihil satis idoneum non occurrit Latinum Graeco (ubi necesse est) insinuo quid velim dicere. *κτετα* quippe nostri, ubicunque sanctarum Scripturarum positum est, interpretati sunt servitum. Sed ea servitus quae debetur hominibus, secundum quam precepit Apostolus servos dominis suis subditos esse debere (Ephes. vi), alio nomine Graece nuncupari solet. *Ακροα* vero, secundum consuetudinem quae locuti sunt qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter ut pene semper, ea dicitur servitus quae pertinet ad colendam Deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicitur, non solum Deo deberi videtur. Dicimur enim colere etiam homines, quos honorifica vel recordatione vel praesentia frequentamus. Nec solum ea quibus nos religiosa humanitate subicimus, sed quaedam etiam quae subiecta sunt nobis perhibentur coliti. Nam ex hoc verbo, et agricolae, et coloni, et incolae dicuntur, et ipsos vero non ob aliud appellat eccolae, nisi quod caelum colant, non utique venerando, sed inhabitando; tanquam caeli quosdam colonos; non sicut appellantur coloni qui conditionem debent genitrali solo, propter agriculturam, sub dominio possessore, sed sicut aut quidam Latini eloquii magnus auctor (Virg., *Georg. l. 1, v. 12*):

Urbis antiqua fuit, Tyrus tenuere coloni.

Ab incolendo enim colonos vocavit, non ab agricultura. Hinc et civitates a majoribus civitatibus, vel populorum examinibus, conditae, coloniae nuncupantur, et per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadam ratione verbi huius, omnino verissimum est, sed quae et altarium verum dicitur cultus, ideo Latine uno verbo significari cultus Deo debitus non potest. Nam et ipsa religio quamvis distinctius non quemlibet, sed Dei cultum significare videatur; unde isto nomine interpretati sunt nostri eam quae

est *θεωλατρία*.

A Graece *θεωλατρία* dicitur; tamen quia Latine loquendi consuetudine, non imperitorum, verum etiam dectissimorum, et cognationibus humanis atque affinitatibus, et quibuslibet necessitudinibus dicitur exhibenda religio non eo vocabulo vitatur ambiguum, cum de cultu Divinitatis vertitur quasi, ut dicitur dicere valeamus religionem non esse nisi cultum Dei; quoniam videtur hoc verbum a significanda observantia propinquitatis humanae insolenter afferri, Pietas quoque proprie Dei cultus intelligi solet, quem Graeci *εὐσεβείαν* vocant. Haec tamen etiam parentes officiose haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiae frequentatur: quod ideo arbitror evenisse, quia haec fieri praecipue mandat Deus, eaque sibi, vel pro sacrificiis, vel pro sacrificiis placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est ut et Deus ipse dicitur pius: quem sane Graeci nullo suo sermone usu *εὐσεβείαν* vocant, quamvis *εὐσεβείαν* pro misericordia illorum etiam vulgus usurpet. Unde in quibusdam Scripturarum locis, ut distinctio certior appareret, non *εὐσεβείαν*, quod ex homo cultu, sed *θεωλατρίαν*, quod ex Dei cultu compositum resonare dicitur maluerunt. Utrumvis autem horum nos pro verbo enuntiare non possumus. Quae itaque Latine Graece nuncupatur, et Latine interpretatur servitus; sed ea qua colimus Deum, vel quae *θεωλατρία* Graece Latine autem religio dicitur; sed ea qua nobis est erga Deum vel quam illi *εὐσεβείαν*, nos vero non uno verbo exprimere sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores deos. Quoniamque igitur sunt in caelestibus habitationibus imperatores et beati, si nos non amant nec beatos esse non volunt, colendi utique non sunt. Si autem amant et beatos volunt, profecto inde volunt, unde et ipsi sunt. Satis igitur abundeque sufficiunt, lectoris prudentiae de diversitate cultus haec quae a beato Augustino dicta protulimus. Porro de adoratione quae mortalibus humilitatis et subiectionis gratia aequa mortalibus exhibetur, multa in divinis eloquiis exempla reperiuntur, e quibus illud est in libro Genesios: Surrexit inquit, Abraham, et adoravit coramulum terrae, filius videlicet, Nath (Gen. xxii). Et in eodem libro: Cumque adorasset Joseph fratris sui, et cognovisset eos, quasi ad alienos, ducuntur loquebatur. Et paulo post: Igitur ingressus est Moyses in domum suam, attuleruntque ei munera, tenentes in manibus, et adoraverunt prae in terram (Gen. xxxiii). Et in libro Melachim: Inclinauit, inquit, rex Balthazare, et adoravit regem (III Reg. i). Et paulo post: Nuntiaveruntque regi, dicentes: Adest Nathan propheta; cumque intrasset ante conspectum regis, adorasset eum pronus in terram, dixit Nathan: Haec paucis dicta sunt. Caeterum cui cordi fuerit divinarum Scripturarum pagina diligenter legere, huiusmodi adorationis uberiora potest per facile testimonia reperire. De ad

ratione vero quæ soli Deo debetur, multa et innu-
 merabilia in utroque Testamento existant salutifera
 documenta. Quæ cum plurima et innumera sint,
 ad id ut non facile etiam ab ipsis peritissimis et elo-
 quatissimis viris explicari queant, restat ut exposi-
 tiones eorum quæ a sanctis Patribus sancto Spiritu
 illustris digestæ sunt et ad nostram notitiam perlata,
 præcipue de multis, breviter studentes, huic operi
 subnectamus. Scribit utique Origenes in Expositione
 Epistolæ ad Romanos (Lib. 1) : Cum possept, in-
 quit, homines Deum agnoscere, ab ejus cultu decli-
 nantes, ad imagines hominum adorandas et anima-
 rum se diverterunt. Ut enim breviter et omnia in
 unum collecta definitione hincinus, adorare alium
 præter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum,
 impietatis est crimen. Item item in eodem opere :
 Ego sic arbitrator accipiendum quod, verbi causa, si
 quis in quolibet metallo, aurei, vel argentei, vel li-
 gni, vel lapidis, facit speciem quadrupedis alicujus,
 vel serpentis, vel avis, et statuum illam, non idolum,
 sed similitudinem fecit, vel etiam si picturas ad hoc
 ipsam statuat, nihilominus similitudinem fecisse di-
 cendus est. Sermo Dei universa complectens, simul
 adiurat et adjicit, et non solum idolum fieri velat,
 sed et similitudinem omnium quæ in terra sunt, et
 in aquis, et in cælo; addit autem et dicit: Non
 adoratis ea, neque colas (Exod. xx). Aliud est colere,
 aliud adorare. Potest quis interdum et invitus ad-
 orare, sicut hominuli regibus adulantes, cum eos in
 hujusmodi studia defitos viderint, adorare se simi-
 lant idola, cum in corde ipsorum certum sit quia ni-
 hil sit idolum. Colere vero est toto hie affectu et
 studio transcipari. Utrumque ergo resecat sermo di-
 vinus, ut neque affectu colas, neque specie adores.
 Hieronymus in expositione Danielis prophete: No-
 tum lib. viii, inquit, rex, quia deos suos non colimus,
 et statuum aureum quam erexit, non adoramus
 (Dan. iii). Sive statuum, ut Symmachus, sive ima-
 ginum auream, ut cæteri transtulerunt, voluerimus
 legere, ventores Dei eam adorare non debent. Ergo
 iudices et principes sæculi, qui imperatorum statuas
 adorant et imagines, hoc se facere intelligant quod
 tres pueri facere nolentes placuerunt Deo. Et no-
 tando proprietates: deos coli, imaginem adorari dicunt,
 quod utrumque servis Dei non convenit. Item idem
 in Expositione Ezechielis prophete: Et septuaginta
 viri de senioribus domus Israel, et Jezonias filius Sa-
 phan, stabat in medio eorum stantium ante picturas,
 et unusquisque habebat thuribulum in manu sua, et
 vapor nebule de thure consurgebat (Ezech. viii).
 Quando diei septuaginta viros fuisse de senioribus
 domus Israel, qui tenebant thuribula manibus,
 ostendit multos alios fuisse presbyteros qui hoc non
 facebant, sed forsitan peccatis aliis tenebantur:
 unumque nomine Jezoniam filium Saphan stetit
 in medio eorum quasi principem sceleris atque sa-
 crilegii eorum qui, ommissa religione Dei, colebant
 idola, et in templo non adorabant Deum, cujus erat
 et templum, sed picturas parietum. Sanctus Augu-

stinus in libro septimo de Civitate Dei: Insuper ve-
 rum Deum, id est omnis animæ corporisque creator
 rem, colere quisque contendat. Non ideo peccat quia
 non est colendus quem colit, sed quia colendum, non
 ut colendus est, colit. Qui vero et rebus talibus, id
 est turpibus et scelestis, et non Deum verum, id est
 animæ corporisque factorem, sed creaturam, quam
 vis non vitiosam colit, sive illa sit anima, sive cor-
 pus, sive anima simul et corpus, his peccat in Deum
 quod et pro ipso colit quod non est ipse, et talibus
 rebus colit qualibus nec ipse colendus est. Item idem
 in libro x de Civitate Dei: Multa denique de culis
 divino usurpata sunt quæ honoribus deferantur hu-
 manis, sive humilitate nimia, sive adulatione pesti-
 fera, ita tamen ut quibus ea deferantur, homines
 haberentur, qui dicuntur colendi et venerandi; et
 autem multum eis additur et adorandi; quis vero
 sacrificandum censuit, nisi ei quem deum aut servum
 aut putavit, aut dixit? Item idem in eodem opere
 lib. x: Putaverunt quidam angelis deferendum hono-
 rem (vel adorando vel sacrificando) qui debetur Deo,
 et eorum sunt admonitione prohibiti, usque
 hæc ei deferre cui uni fas esse voverunt. Imitati
 sunt angelos sanctos etiam sancti homines Dei. Nam
 Paulus et Barnabas in Lycaonia facti quodam mi-
 raculo sanitatis putati dii, eisque Lycaonibus pietas
 mas immolare voluerunt, quod a se humili pietate
 removens, eis in quem crederent annuntiaverunt
 Deum (Act. xiv, 4). Et post pauca (Cap. 14): Quam-
 cunque igitur immortalis potestas, quomolibet vi-
 tute prædita, si nos diligit, sicut seipsum, ei nihil est
 subditos, ut beati simus, cui et ipsa subdita, beatus
 est. Si ergo non colit Deum, misera est, quia privatur
 Deo: si autem colit Deum, non vult se coli præ-
 Deo: illi enim potius divina sententia suffragatur,
 et dilectionis viribus favet, quia scriptum est:
 Sacrificans diis eradicabitur, nisi sps Deo (Exod. xxi).
 Nam ut alia nunc faciam, quæ pertinent ad
 religionis obsequium, quo colitur Deus, sacrificium
 certe nullus hominum est, qui audeat dicere deberi
 nisi Deo soli. Item idem in eodem opere libro x (Cap. 26):
 Non itaque debemus metuere, ne immortales et
 beatos uni Deo subditos non eis sacrificando offen-
 damus. Quod enim non nisi uni vero Deo sancti deberi
 sciunt, cui et ipsi adherendo beati sunt, pro-
 cui dubio neque per ullam significantem signantem,
 neque per ipsam rem quæ sacramentis significa-
 tur, sibi exhiberi volunt. Deponum est hæc arro-
 gantia superborum atque miserarum, a quibus longe
 diversa pietas subditorum Deo. Item idem in eodem
 opere (Lib. ult. c. 10): Nos autem, martyribus
 stris non templa, sicut diis, sed memorias sicut ho-
 minibus mortuis, quorum apud Deum vitam spiritus
 fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus
 sacrificemus martyribus, sed uni Deo, et martyrum
 et nostro, sacrificium immolantes, ad quod sacrifi-
 cium sicut homines Dei, qui mundum in ejus con-
 fessione vicerunt, suo loco et ordine nominantur,
 non tamen a sacerdote qui sacrificat invocantur.

Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in memoria sacrificet eorum, quia Dei sacerdos est, non illorum. Ipsam verum sacrificium corpus est Christi, quod non offertur ipsis, quia hoc sunt et ipsi. Item idem in libro *Questionum Veteris ac Novi Testamenti*: Christiani, inquit, ut pote pauperes quos sanctos vocant, amara Deum colunt in mysterio, ex quo sunt omnia, nec aliquid quod ab eo conditum est venerantur. Ipsam enim solum sufficere sibi et abundare sciunt ad salutem. Item idem post pauca: Non ergo nobis videtur ut quod homo facit adorari debeat. Factor enim a factura, non factura a factore adorari judicatur. Item idem in *Expositione psalmi cxxi*: Noli ergo adire manus hominum, ut ex eodem metallo quod fecit verus Deus, velis facere falsum deum, imo falsum hominem, quem pro vero venereris Deo, quem quisquis pro vero Deo in veram amicitiam recipere, insanire: dicit enim et affectu quoddam infirmitate rapit infirma corda mortalium formae similitudo, et membrorum imitata compago. Item idem in eodem opere, psalmo cxxv: Homines autem in sanctos attendite, qui sunt similes angelis. Cum inveneritis hominem aliquem sanctum servum Dei, si volueritis illum colere, et adorare pro Deo, prohibet te, non vult sibi arrogare honorem Dei, non vult tibi esse pro Deo, sed te dicit esse sub Deo. Et post pauca: Sic et sancti angelique gloriam quaerunt quem diligunt, ad ejus cultum, ad ejus adorationem, ad ejus contemplationem omnes quos diligunt rapere et inflammare student, ipsam illis annuntiant, non se, quoniam angelique sunt, et quia milites sunt, non norunt gloriam quaerere, nisi imperatoris sui. Item post pauca: Nemo dicat: Timeo ne irascatur mihi angelus, si non illum colo pro Deo meo. Tunc enim tibi irascetur, quando ipsam colere volueris; bonus est enim, et Deum amat. Quomodo demones irascuntur si non colantur, sic angeli indignantur, si pro Deo colantur. Item idem in epistola ad Maximinum grammaticum: Scias, inquit, a Christianis catholicis quorum in vestro oppido etiam Ecclesia constituta est, nullam colunt eorum, nihil denique adorari quod sit factum et conditum a Deo, sed unum ipsum Deum, qui fecit et condidit omnia. Item idem in libro de vera Religione inter cetera ita dicit (*Cap. 3*): Ad percipiendam veritatem nihil magis impedit quam vitam libidinibus deditam, et falsas imagines rerum sensibilibus, quae nobis ab hoc sensibili mundo per corpus impressae, varias opiniones erroresque generant: nec errorem in religione esse potuisse, si anima pro Deo suo non coleret animam aut corpus, aut phantasmata sua, quae nihil sunt aliud quam de specie corporis corporeo sensu attracta signata. Item in eodem: Non sit nobis religio humanorum operum cultus, meliores enim sunt ipsi artifices qui talia fabricantur, quos tamen colere non debemus. Non sit nobis religio in phantasma-

tibus nostris, melius est enim quaelibet verum, quam omne quicquid pro arbitrio fingi potest: et tamen animam ipsam, quamvis anima vera sit, cum falsa imaginatur, colere non debemus. Melior est vera stipula quam lux inani cogitatione pro sospitantis voluntate formata, et tamen stipulam quam sentimus et tangimus dementis est credere colendam. Item idem in sermone evangelico de potestate data demonibus ut abirent in porcos: Noli, inquit, inclinari angelis, ut eis sacrificandum putet; nolunt enim quando facis, non intelligunt; affigunt si cum eis adores quem adorant. Item idem in libro de Quantitate animae: Homo autem quilibet alius, quamquam sapientissimus et perfectissimus, vel prorsus quaelibet altitudo rationis compositus atque beatissima, amanda tantummodo et imitanda est, eique, pro merito et ordine, quod ei congruit referendum, nam Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (*Deut. vi*). Item idem in libro de vera Religione (*Cap. 53*): Non nobis religio corporum aethereorum atque caelestium cultus, sed ejus cuius contemplatione beati sunt. Neque enim et nos videndo angelum beati sumus, sed videndo Veritatem, qua etiam ipsos diligimus angelos et his congratulamur. Nec videmus quod eo paratiores et nullis molestiis interpedientibus perfruamur, sed magis eos diligimus, quoniam et nos tale aliquid sperare a communi Domino jussi sumus. Quare honoramus eos charitate, non servitute. Nec eis templa [construimus], nolunt enim se sit honorari a nobis, quia nos ipsos, cum boni sumus, templa summi Dei esse noverunt. Fulgentius, in libro de Fide ad Donatum: Quia ipse Deus sibi soli praeceptis tantummodo serviendum, seque jubens a fidelibus adorandum, prorsus interdixit ne quis audeat creaturam adorare creaturamque servite: propterea in fine illius praecepti, de omnibus quae creavit ita loquitur: *Noli adorare ea, nec servare ea*. Et post pauca: Vera enim religio in diffusis constituta Dei servitio. Item idem post pauca: Si veraciter unum Deum cum Patre Filium vera fides adorat, quae sit Deo novit a creaturis omnibus serviendum, ut noverit creatura non debere divinae servitutis obsequium. Firmilianus Eusebiius lib. ii de falsa Religione: Duplex ratio, inquit, peccatur ab insipientibus: Primum quod elementa, id est, Des opera Deo praefertunt; deinde quod elementorum figura humana specie comprehensa colunt. Item ipse: Nihil aliud adoremus, nihil colamus, nisi solius artificis parentisque nostri unicum nomen. Item: Super ergo, non infra est Deus, nec in ima, sed in summo potius religione quaerendus est. Et infra: Nihil colendum est quod oculis mortalibus cernitur. Poterat scilicet de cultu et adoratione, quae soli Deo debetur, obvia sanctorum Patrum dicta sufficienter proferri, nisi ob proficitur vitandam praeferturarentur. Sequitur ex opere Claudii:

^a Scilicet ex servitute, non autem ex charitate, sic enim paulo infra exprimit quod latrariam et dolum appellat.

Dicunt isti, inquis, contra quos, Ecclesiam defendendam suscepimus. » Optima et egregia gloria tua. Supra dixisti, magna tibi tribuendo, te seclerum et schismatum superstitionumque atque haeresum compressorem et contritorem existere; et nunc infens et contra imaginum adoratores Ecclesiam Dei defendendam te suscepisse. Pluraliter scilicet eorum personam assumens, ita inquis: « Dicunt isti contra quos, Ecclesiam Dei defendendam suscepimus, » et singulariter eis, respondens, paulo post subiicis: « Cui respondemus. » Omittimus itaque hanc dictionem vitiosam tuam, quae apud grammaticos solocismus per numeros vocatur, eamque ceteris vitiosis et incompositis tuis dictionibus sociandam relinquimus, intellectum tantummodo ejus qui vitiosus vitiose prolatus est rimantes. Beatus igitur Augustinus contra paganos agens, Ecclesiam Dei defendendam se suscepisse non immerito scribit, quorum infidelitatem potenter rationabiliterque redarguit, sanctamque Ecclesiam ad eorum infidelitatem refellendam ac superandam, saluberrimis monitis instruit, imo armis spiritualibus affatim munit; tu vero nihil tale usquam legeris fecisse. Unde mirari non satis, possum cur glorius fueris te Ecclesiam Dei defendendam solum suscepisse. Sed quoniam ejusdem doctoris verbis abutens, imaginum adoratores parochiae tuae tanta invectione percellendos iudicasti, cultores tamen sincerissimos sanctae Dei Ecclesiae Galliam incolentes, et ab hac superstitione immunnes (quos tam in precedentibus quam in subsequentibus scriptis tuis falsae religionis atque superstitionis cultores vocitas), in eadem persecutione tua minime videris excepisse. Illud quod imaginum adoratores, tibi, ad suum errorem munieudum, respondisse scripsisti, ita inquis:

« Non putamus imagini quam adoramus aliquid inesse divinum, sed tantummodo pro honore, cujus effigies est, tali eam veneratione adoramus. » Una autem reprehendimus ac detestamur, quia cum eorum scientiam non subterfugit, imaginibus nil inesse divini, majori digni sunt invectione, eo quod debitum honorem Divinitati impenderit infirmo et egeno simulacro. Quantumque hujusce erroris sectatores ac defensores a vera exprobrant religione, non opus est per singula mea declarare narratione. Id ipsum etiam nonnulli Orientalium, qui eodem sceleratissimo mancipantur errori, se objungantibus respondere solent. Tribuat Dominus sua gratuita pietate ut tandem aliquando et isti et illi ab eadem erentur superstitione, et apostolicis disciplinis salubriter instructi, traditioni reverentur ecclesiasticae. Illud autem quod adnectis:

« Quia si sanctorum imagines in daemonum cultum venerantur, non idola reliquerunt, sed nomina mutaverunt. » Et continuo subjungis: « Si scribas in pariete, vel pingas imagines Petri et Pauli, Jovis et Saturni, sive Mercurii, nec isti sunt dii, nec illi apostoli; nec isti, nec illi homines, ac per hoc nomen mutatur, error tamen et

tunc et nunc idem ipse permanet semper. » Quis non intueatur in hac prosecutione tua, levitatis et indiscretionis plena, sicut et in ceteris fecisti, Galliam te quoque complexum? Quae utique imagines sanctorum ob praemissas causas et habet et habere sinit: eas vero adorari, et in daemonum cultum venerari, magnae detestationi et abominationi habet. Non igitur, ut asseris, colit idola, et nomen mutavit, quia reliquit diabolum, et secuta est Christum, ac de infideli facta est fidelis. Porro imagines sanctorum, ut dictum est, habet, non tamen eas in daemonum cultum veneratur. Nam et illi qui nullo et indiscreto amore, ob honorem sanctorum eorum imaginibus supplicant, nescio an temere idololatras sint vocandi. Videntur sane potius ab hac superstitione, adhibito rationali moderamine, revocandi, quam idololatras, cum utique sanctae Trinitatis fidem veraciter credant et praedicent, nuncupandi. Cetera vero in eadem assertionem tuam faciunt nobiscum, excepto eo quod in ea ultimam posuisti, ita inquis: « Ac per hoc nomen mutatur, error tamen et tunc et nunc idem ipse permanet semper. » Quod superioribus, ubi dixisti: « Non idola reliquerunt, sed nomina mutaverunt, » non inconvenienter aptari potest. Item ais:

« Certe si adorandi fuissent, vivi potius quam mortui, at tu posuisti, adorandi esse debuerunt. » Ut ponere debueras, adorandi fuissent, aut certe adorari debuerant.

« Id est, ubi similitudinem Dei habent. » In his verbis nobiscum sobrie sentis: de qua re sufficientia divinae Scripturae testimonia habentur, quae hic brevitate causa non ponuntur. Quod autem illico subnectis:

« Non ubi pecorum, vel, quod verius est, lapidum, sive lignorum vita, sensu et ratione, ut tu posuisti, carentem. » Ut ponere debueras, « carentium similitudinem habent. »

Quantum ab his qui sanam sapientiam perverse dissentias res ipsa liquido profit, plena quippe sunt blasphemiae verba quae in contemptum sanctorum impudenti ore protulisti. Nimum ergo et infeliciter errando a sensu cunctorum fidelium discrepasti, quando sanctorum pretiosa corpora quae Deo dedicaverunt, et in quibus officiosissime ei servierunt, quae utique organum sancti Spiritus existerunt, pecoribus et, ut verius te scripsisse dixisti, lapidibus et lignis coaequasti. Hac quippe prosecutione tua, quae te sanctorum corpora despectui habere manifestas, errorem Eustathii et Vigilantii omnino sequi conviceris. Uterque igitur, sicut jam praemissum est, reliquias sanctorum contempnas et alia multa contra statuta ecclesiastica insanendo dogmatizavit, et idcirco merito sub perpetuo anathemate haereticorum collegio datus est. Si igitur, ut astruisti, sanctorum corpora similitudinem pecorum habent, ergo non more humano terrae mandanda sunt, sed juxta cujusdam erroneum dogma (Diogenem scilicet Cynicum dico) feris avibusque proficiantur, aut certe

quaquaversum, velut lapis inutilis et lignum infructuosum, dispergantur. Quis catholicorum, rogo te, tam impia tamque blasphema verba patienter vel legere, vel audire possit? Quis, inquam, nisi mentis inops tam profana non exsecretur dicta? An nescis paganis moris fuisse ossa martyrum, quos diversissimis generibus mortium necabant, ne a Christianis honorabiliter sepelirentur, diversissimis modis oculuisse, aut igni concremasse, aut certe feris avibusque exposuisse? Hoc videlicet per hos, quantum eis possibile fuit, caventibus impuris spiritibus, ne per cineres sanctorum augmentarentur beneficia mortalium, confunderetur pertinacia infidelium, et detegeretur dolositas ipsorum. Ad sanctorum quippe cineres, ut beatus Hieronymus adversus Vigilantium scribit, dæmones rugiunt, et de obsessis corporibus aufugiunt, et alia multa innumera, eorum interventu suffragante, et Christi gratia cooperante, fiunt. Ad pecorum vero cadavera, et ad lapides, et ad ligna nil tale fieri haud dubium est. Scribit itaque beatus Augustinus in libro Civitatis Dei octavo: Nempe, inquit, spiritus fallax, cujus instinctu Hermes ista dicebat, per eum ipsum coactus est confiteri, jam tunc illam terram sepulcrorum mortuorum, quos pro diis colebant, fuisse plenissimam, sed dolor dæmonum per eum loquebatur, qui suas futuras penas apud sanctorum martyrum memorias imminere mœrebant. In multis enim talibus locis torquentur et confitentur, et de possessis hominum corporibus ejiciuntur. Joannes Chrysostomus in homilia de Natali Machabæorum: Quam speciosa, inquit, et grata festività nobis enituit, et totius anni diebus splendidior dies hodierna præfulget? Non densatis solis radiis illuminata præclarior, sed de lumine martyrum supra coruscum fulguris micantem illustrata sublimis, multis enim solibus illustriores sunt martyres et magnis luminaribus clariores; propterea hodie, si dici potest, cælo ipso ornatio terra lætatur. Sed in hac comparatione non attendas cinerem sanctorum corporum, nec favillam reliquiarum carnis, omniaque ossa consumpta temporibus, sed aperi oculos fidei, et vide eos divina virtute et gratia Spiritus sancti amictos, et divini luminis claritate radiantem. Hi ergo ipsi de superno Solis circulo in terram radii, Christo emittente, jaciuntur, et a corporibus suis prosilientes corusca luce fulgoris, sicut speciem Ecclesiæ gaudentis illustrant, ita faciem diaboli invidentis obcæcant. Nam ut audaces latronum duces, sive impii sepulcrorum effossore, si forte dum prædas agunt, aut spolia capienda conquirit, in arma vel ornamenta imperatoris incurrerint, quamlibet cupidi prædaram, tamen agnitis regis insignibus deterrentur ut fugiant, neque cominus accedere vel attingere audeant, unde sibi non compendium procedere, sed periculum prævident imminere, si quid inde audeant usurpare. Ita profecto et dæmones, qui vere latronum et principes et magistri sunt, ubi coronatorum martyrum corpora viderint posita, longe illico a conspectu eorum pavidi

fugiunt et absiliunt. Non enim naturam eorum attendunt, sed in arcanam dignitatem et gloriam Christi, qui in agone certaminum induta corpora martyrum suorum sicut arma portavit. Hujusmodi enim arma non angelus, non archangelus, non ulla alia creaturæ virtus induta est, sed ipse Dominus virtutum et angelorum, sicut Paulus clamat, II Corinth. XIII dicens: *Si experimentum quæritis præliantis in me Christi.* Pretiosa enim sunt martyrum corpora, quoniam plagas pro Domino susceperunt, et quia stigmata propter Christum membris suis impressa ferunt; et sicut corona regalis, undique decorata, fulgores varios emittit, ita et sanctorum martyrum corpora, sicut pretiosis lapidibus, exceptis pro Christo vulneribus distincta, omni regum diademate pretiosiora et spectabiliora redduntur. Hæc ille. Quia igitur his et innumeris aliis sanctorum Patrum documentis declaratur quod sanctorum corpora pretiosa sint, et a cunctis fidelibus veneranda et honoranda, liquet profecto quia infidelium est ea contemnere, et fidelium ea humaniter terræ mandare, et ob eum amorem pro cujus nomine passi sunt, honorare. Quorum alterum impietatis est quidem, alterum vero pietatis constat esse indicium. Quapropter quisquis ea contemnenda judicat, aut corporibus pecorum, vel lapidibus, aut certe lignis simillima esse contendit, non Christianus, sed Eustathianus et Vigilantianus, et, quod verius ferendum est, infidelis habendus est. Quod si (ut perversissime sentis) pretiosa corpora sanctorum, pecorum, vel lapidum, et lignorum similitudinem habent, quid dicturus es de miraculis quæ, Christi potentia operante, apud eorum memorias mirabiliter fiunt? Manifestum est enim cunctis fidelibus eorundem sanctorum corpora multis magnisque miraculis divinitus honorari, nec immerito? Æquum quippe est ut qui corpora sua membra justitiæ utiliter exhibuerunt et in eis diabolum triumpharunt, tam evidentibus coruscant miraculis, quatenus præclaris divinæ remunerationis appareat indicium quam pretiosa sit mors in conspectu Domini, et quod magna sit eorum virtus apud Altissimum (*Psal. xxv*). At si nunc corpora sanctorum in pulverem cineremve jam pene redacta, tantis divina pietate munerantur miraculis, quantis putas resurrectionis tempore perpetuis donabuntur præmiis? Quod autem corpora defunctorum, maxime justorum, non sint abjicienda, sed potius terræ mandanda, docet beatus Augustinus in libro de Civitate Dei primo: Nec contemnenda sunt, inquit, et abjicienda corpora defunctorum, maximeque justorum atque fidelium, quibus tanquam organis et vasis ad omnia bona opera sanctus Spiritus usus est. Si enim paterna vestis et annulus, ac si quid hujusmodi tanto charius est posteris, quanto erga parentes major exstat affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius quam quælibet indumenta gestamus. Quod vero corpora sanctorum sint a fidelibus honoranda, scribit beatus Hieronymus ad Riparium con-

tra Vigilantium. Honoramus, inquit, reliquias martyrum, ut enim, cuius martyres sunt, adoremus. Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum, qui ait: *Qui vos suscipit, etc.* (Math. x). Tantorum autem doctorum salutaris declaratur documentis, quod sanctorum corpora non sint, (secundum ænias et ineptias tuas) pecoribus, vel lapidibus et lignis cœquanda, sed magis a cunctis fidelibus pio amore amplectenda et honoranda. Quia ergo liquet te negare non posse quod sanctorum corpora non sint his rebus, quas scripsisti comparanda, sed magis ab Ecclesie catholice filiis honoranda, et quod ob meritorum prerogativam tot tantisque rutilantibus miraculis, necesse est, ut, omni obstinatione remota, humiliter confitearis te errasse quando ea pecorum et lapidum, et lignorum similitudinem habere dixisti: et licet pertinaciter deditas hoc facere contempseris, merita tamen et ratione evidenter errasse convinceris. Utrum autem ipsi exanimis corporibus suis praebeantur, cum beneficiis præstantur mortalibus, necesse, beati Augustini salutaris documentis, scribentis in libris de Civitate Dei et in libro de Cura agenda pro mortuis, nec non beati Gregorii libro Dialogorum, plenissime instrumery, ad quorum lectionem diligentem, curiosamque matinus lectorem. Sequitur in eodem opere tuo:

« Ex qua re, inquit, summopere pensandum est, quis si opera manuum Dei non sunt adoranda et colenda, quanto magis opera manuum hominum adoranda et colenda non sunt? Prorsus nec in honore eorum quorum similitudines esse dicuntur. In huius sententiae sensu nobiscum sobrie sapis. Verum est, inquam, quia neque opera manuum hominum sunt adoranda et colenda, illo videlicet cultu et adoratione qui solius Divinitatis est. Opus namque manuum Dei corpora sanctorum præcedentia opusculi tui te dixisse produnt, quæ non adoranda adoratione Divinitati debita, sed pio sunt amore amplectenda et honoranda, ut pote sancti Spiritus templi sacrata. Sed et illud quod subiungis:

« Quia si imago, quam adoras, Deus non est, nequaquam veneranda est honore sanctorum, qui nequaquam divinos sibi arrogant honores; omnino approbamus congruamque fidei catholica esse iudicamus. Item paulo post:

« Et ideo, inquit, sciendum summopere est quia non solum qui visibilia figmenta atque imagines colit, sed etiam quamlibet, sive cœlestem, sive terrenam, sive spiritalem, sive corpoream creaturam, vice nominis Dei colit, et salutem animæ suæ quæ a Deo solo est, ab illis sperat, de illis est, de quibus dicit Apostolus: *Et coluerunt, et servierunt creaturæ potius quam Creatori* (Rom. i). His tuis verbis breviter respondemus: Nos figmenta et imagines non colimus. Imagines tamen et habemus, et habentibus non præiudicamus. Quisquis vero visibilia figmenta atque imagines, et sive cœlestem, sive

A ferream, sive spiritualem, sive corpoream creaturam pro Deo colit, creaturæ non Creatori servire vincitur. Salutem sane animæ nostræ a solo Deo dari fideliter credimus; sed quia, meritis nostris præpedientibus, eam ab eo nancisci non inermur, si suffragiis cœlestium, sive spiritualium creaturarum illius nos compotes fore veraciter confidimus, nequaquam creaturæ, ut scripsisti, sed potius Creatori servire comprobamur. At si per sanctorum suffragia salutis animarum non acquiritur, ut quid eorum intercessio in missarum celebrationibus et cæteris humillimis supplicationibus apud divinam maiestatem flagitatur? Salutis igitur animæ, scimus quia non nisi a Deo datur, sed fideliter credimus quod per eorum interventum nobis immeritis ab eo largiatur, et pro eo quod id credimus et speramus, non creaturæ, sed Creatori nostro servimus. Item ais:

« Quid te ad falsas imagines humilias et inclinas? Quid ante inepta simulacra, et figmenta terrena, captiva, corpore incurvas? Rectum te Deus fecit, et cum cætera animalia prona et ad terram, situ argente, depressa sint, tibi sublimis status, et ad cœlum, atque ad Dominum, vultus, rectus est. Illuc intue, illic oculos tuos erige, in superis. Deum quære: ut carere inferis possis, ad alta et cœlestia suspensum, pectus attolle. Quid te in lapsum, mortis, cum insensata imagine, quam colis, sternis? Quid in ruinam diaboli per ipsa et cum ipsa cadis? sublimitatem serva qua natus es; persevera talis qualis a Deo factus es. Hæc non tua, Claudii, sed beati Cypriani sunt martyris verba, quibus quædam subtraxisti, quædam immutasti, et tua propria posuisti. Scribit itaque idem eximius doctor ad Demetrianum, idololatriæ cultui deditum hæc verba, ita inquit: Quid te ad falsos deos humilias et inclinas? Quid ante inepta simulacra et figmenta terrena captivum corpus incurvas? Rectum te fecit Deus: et cum cætera animalia, prona et ad terram situ vergente, depressa sint, tibi sublimis status, et ad cœlum atque Deum, tunc vultus erectus est: illic intue, illic oculos tuos erige, in superis. Deum quære, ut carere inferis possis. Ad alta et cœlestia suspensum, pectus attolle. Quid te in lapsum, mortis, cum serpente (quem colis) sternis? Quid in ruinam diaboli per ipsum, et cum ipso cadis? sublimitatem serva qua natus es; persevera talis qualis a Deo factus es: cum staba oris et corporis, animum tuum statue; ut cognoscere Deum possis, te ante cognosce. Mirari neque satis quod tam circulo alterius verba furari volueris, et quod idem fortum alios latere posse ratus sis. Nescisne quid Dominus de furantibus verba sua per prophetam dicat? (Jer. xxiii.) Credo etiam te legisse Cassiodorum, qui quale officium sit compilatorum in explanatione plenissime exsequitur Psalmorum. Constat igitur te in hoc facto imperite, et reprehensibiliter egisse, et ideo necesse est et ingenuè fatearis te in eodem facto errasse. Verum quicumque sua errata

confiteri detrectat, aliorum procul dubio libera fronte nec reprehendere nec corrigere valet, audiens a Domino : *Quare tu enarras justitias meas, et assumis Testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et projectisti sermones meos retrorsum* (Psal. xlix). Et in Evangelio : *Quid ergo vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ est in oculo tuo non consideras?* et reliqua. (Matth. vii, Luc. vi.) Quia ergo certum est alterius verba tua propria fecisse violenter, quæro ab te cur in loco ubi beatus Cyprianus posuit : « Quid te ad falsos deos humillas et inclinas? » Tu « falsas imagines » scripseris? Ille falsos deos dixit, quia veri non sunt : imagines porro, si imagines sunt aut hominum, aut quarumlibet aliarum rerum, quomodo falsum sit eas imagines non esse, non satis video. Quod si responderis eas falsas esse idcirco quia nihil veritatis in se habent, quoniam cum habeant similitudines humanorum corporum, non tamen vera sunt corpora, idcirco eas merito falsas appellari : imagines tamen in veritate eas esse nullatenus negare poteris. Quod cum non possis, justa reprehensione supervacue falsas eas posuisse denotaris. Nam et in eo quod paulo post posuisti : « Quid te ante inepta simulacra et signata terrena captiva, corpore ineurvâs? » utquid signata terrena captiva ducere volueris, necesse est ut exponas. Quid signata terrena sint, non ignoramus; captiva vero quomodo dici possint, merito quaeritur. Si captiva sunt, a quo in hujusmodi captivitatem devenerunt? Quod cum tua expositione non egeat, quia ipso dictu absurdum est, constat te tam vesano furore correptum, ut prorsus nescias quid dictis. Exstant et alia quæ de verbis ejusdem sanctissimi viri furtim usurpasti, et non eo ordine verborum quo ab ipso posita, vel eo sensu quo dicta sunt, sed ad peregrinum quendam intellectum violenter pro libitu tuo retorsisti *. Quæ si, ut a te immutata et posita sunt, lectoris prudentia discuti et examinari coperint, quantæ absurditatis, quantæve reprehensionis sint; et quam coacte fluentia, quæ limpida hausisti, pede pravi intellectus turbaveris, liquido patebit. Item his :

« Sed dicunt isti falsæ religionis atque superstitionis cultores : Nos ob recordationem Salvatoris nostri crucem pictam atque in ejus honorem imaginatam colimus, veneramus atque adoramus. » Quos supra membra diaboli, hos hic infausto et impudenti ore falsæ religionis atque superstitionis cultores appellas, causamque protinus reddere videri vis, cur falsæ religionis atque superstitionis cultores appellantur, eo quod solite ob memoriam passionis Christi crucem pictam atque in ejus honorem imaginatam colant, venerentur atque adorent. Quod ergo ob recordationem redemptionis suæ sancta Ecclesia ex sanctorum Patrum traditione oracem Christi veneretur, adoret, colat, non culta et adoratione quæ solius Divinitatis est, sed eo potius unde [de quo] satis abundeque supra dictum est,

* Sic solent hæretici.

A nemo tibi qui ab ecclesiastica traditione discit, ignorat. Unde ob recordationem salutiferæ passionis Dominicæ annuatim in sanctissimo die Parasceves, secundum traditionem ecclesiasticam, oracem Christi adorat, id est, supplicando salutat, quæ etiam totum diffusa per orbem in Christi laudem prorumpens gratulabunda canit : *Crucem tuam adoramus, Domine, et sanctam resurrectionem tuam laudamus et glorificamus*. Et iterum : *Ece lignum crucis, in quo salus mundi pependit; venite, adoremus*. Et beatus Gregorius, de ejus diebus nemo nisi immemor salutis suæ ambigit, in libro Sacramentorum ita meminit : *Deus, qui unigeniti tui Domini nostri Jesu Christi pretioso sanguine humanum genus redimere dignatus es, concede propitius ut qui ad adorandam vivificam crucem adveniunt, à peccatorum eorum nexibus liberentur*. Quæro abs te, Claudii, si aliquando hanc orationem Domino decantasti, cum a te ventum fuit ad locum adorandæ crucis, quid tibi dixeris : sed reor te imitatum Judæos, quos Apostolus fendo inimicos crucis Christi (Phil. iii) dicit, adeo ejusdem crucis inimicum factum, ut verbum adorandæ crucis aut penitus præterieris, aut certe immutando juxta familiarissimum tibi modum aliud pro alio dixeris, sicut in verbis beati Cypriani martyris convinceris fecisse. Quapropter, sicut in evertendis imaginibus sanctorum et ab ecclesiis penitus pellendis, beati et excellentissimi doctoris Gregorii scribentis ad Serenum Massiliensem episcopum, saluberrimis dictis contumaciter contraisti : ita nihilominus in abdicandis ab ecclesia Christi crucibus et despectui habendis, ejusdem doctoris factis et dictis irreverenter imprudenterque comprobaris obviasse. Scribit itaque idem doctor ad Januarium episcopum, ita inquit : *Judæi, de civitate vestra huc venientes, questi nobis sunt quod synagogam eorum quæ Caralis sita est, Petrus qui ex errorum superstitione ad Christianæ fidei cultum, Deo volente, perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismatis sui, hoc est, Dominicæ [in] ipsa festivitate Paschali, cum gravi scandalo sine vestra occupaverit voluntate, atque imaginem illie genitricis Dei, Dominique nostri, et venerandam cruceem, vel pyrthum albam qua de fronte surgens indutus fuerat, apposuisset. Et paulo post : Considerantes, inquit, hæc de re vestre voluntatis intentum ac magis judicium, his hortamur affatibus, ut, sublata exinde, cum ea qua dignum est veneratione, imagine atque cruce, debeatis quod violenter ablatum est, reformare. Item idem ad Recharedum regem Wisigothorum scribit inter cætera ita : *Crucem quoque lateri presentium dedimus vobis offerendam, in qua lignum Dominicæ crucis inest, et capilli beati Joannis Baptistæ, ex qua semper solatium nostri Salvatoris per intercessionem præcursoris Domini habeatis. Scribit etiam Beda venerabilis presbyter, modernique temporis hujus peritissimus ac præclarissimus doctor, in Historia**

Anglorum, qualiter eodem beato Gregorio dirigente salubriterque docente, Augustinus episcopus cum sociis suis Britanniam venerit, regemque Anglorum adfert, ita dicens: Post dies ergo aliquot venit ad insulam rex, et residens sub dio, jussit Augustinum cum sociis ad eum ibidem advenire colloquium. Caverat enim ne in aliquam domum ad se introirent, veteri usui augurio, ne superventu suo si quid malefice artis habuissent, eam superando deciperent. At illi non dæmoniacæ, sed divina præditi virtute veniebant, crucem pro vexillo ferentes argentæam, et imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, litaniaeque canentis, pro sua simul et eorum propter quos venerant salute æterna Domino supplicabant. Et post pauca: Fertur autem quia appropinquantes civitati, more suo cum cruce sancta et imagine magni regis Domini nostri Jesu Christi hanc litaniam consona voce modularentur: *Deprecamur te, Domine, in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus, et ira tua a civitate ista, et de domo sancta tua, quoniam peccavimus, alleluia.* Attendite, hortor te, Claudii, patienter, quantus qualisque doctor, et superius crucem juxta præmissum modum adorandam, et in scriptis crucem venerandam astruat, venerationisque causa ad benedictionis, Recharedo regi crucem miserit, quantaque doctrina discipulum suum Augustinum sociosque ejus imbuerit, ut crucem et imaginem Dei nostri Jesu Christi ad fera corda gentilium domanda et prædicanda, et ad fidem Christi convertenda, secum ferret: et perpende quia sanæ sobriæque ejus doctrinæ tua insanæ et inepta resultat doctrina. Quoniam quod ille de cruce et imaginibus sanctorum disertissima assertionem et cautissima institutione tenendum docuit, homo tu portentuosis disputationibus labefactandum oblatras. Scito ergo quia nisi tua errata humiliter confiteri et corrigere præpropere studeris, procul dubio ad periculum salutis tuæ et ad ruinam gradus tui, tanti doctoris excellentissimis dictis et discretissimis institutionibus contraria dogmatizasti: Ut quid, rogo te, tam vesano furore raperis, ut Julianum Apostatam imitatus, crucem imaginem Christi gestantem ab ecclesia abstuleris, ac ne a fidelibus, juxta traditionem ecclesiasticam, in basilicis Christi haberetur inhiberis? Ut quid etiam vexillum crucis exhorrescis? Nescisne quia dæmonum est ejusdem crucis vexillum exhorrescere? Quid, rogo, sorduit tibi tantum crux Christi? Puto sane quia si te cruce Christi redemptam fideliter credidisses, nunquam te infestum ejus inimicum et exsecratorem atque abdicatorem constituisses. Per crucem namque mortis auctor superatus est, et mortalibus vita reddita est. Et nemo fidelium nisi spiritaliter cruce Christi vetus, mare hujus sæculi transire et ad portum salutis æternæ valet pervenire. An ignoras quia arma fidelium est crux Christi? Hoc vexillo frontes fidelium muniuntur. Hoc quippe vexillo hostes invisibiles pelluntur. Per hoc signum cuncta nobis sancti-

tionem Evangelii Joannis, homilia sexagesima quarta. Quid est, inquit, quod omnes noverunt signum Christi? quod signum nisi adhibeatur sive in frontibus fidelium, sive ipsi aquæ ex qua regeherentur, sive oleo quo chrismate unguuntur, sive sacrificio quo aluntur, nihil horum rite perficitur. Sed tunc interim de mysterio crucis, quod apostolicus sermo exsequitur, et beati Augustini copiosissima, immo salutifera expositione, scribentis in libro de Doctrina Christiana, nec non et in paulo ante memorata homilia Evangelii Joannis, plenissima instrumur: Non est nostri propositi ut aliquid hic disputetur. Quantæ vexillum crucis virtutis, quantæve laudis sit, quia me imparem materiæ tantæ presentio ad intelligendum, et elinguem ad proferendum, satius ratus sum interim meis temperate verbis. Attamen cum ad eum locum ventum fuerit ubi, in dehonorationem crucis, asinum adorandum docuisti, et multa, ut mentis inops, deliramenta subtexisti, quid inde sancti et eximii doctores exponendo dixerint, ad tua inconcinna dicta refutanda, prout Deus annuerit, breviter subdendum est. Constat igitur et evidenti ratione declaratur, non illos qui crucem Christi juxta superius præmissum modum venerantur et adorant, sed te potius ejus exsecratorem, falsæ religionis et superstitionis cultorem existerè. Quia ergo pauca per excessum diximus, necessario ad locum litterarum tuarum unde digressi sumus redire cogimur. Ubi inquis:

« Quibus nihil aliud placet in Salvatore nostro, nisi quod et impis placuit, opprobrium passionis et irrisio mortis: hoc de illo credunt quod et impii homines, sive Judæi, sive pagani, qui eum resurrexisse diffidunt, et non noverunt de illo aliud cogitare, nisi cum totum et mortuum, et semper in passione positum in corde suo credunt et retinent, et non attendunt, neque intelligunt quod ait Apostolus: *Et noveramus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus (II Cor. v.)* » Poterat, o Claudii, si tibi cordi fuisset, jam stylas tuas imperitus et incultus feriari, sæque immoderate et intemperatæ dictioni limitem quodammodo figere, qui neque submisso neque temperato dicendi genere contentus, sed semper granditer loquens et sine lege furens, nullumque Italum, neque Gallum, neque Germanum catholicum excipit, quin in omnes, amissis rationis et discretionis habenis, se præcipitem hinc, diversarumque superstitionum atque abominatonum tale nequidquam intorqueat. Poterant etiam tibi affatim ad rabiem furoris tui satiandam tot tantaque opprobriorum et irrisionum præcedentia verba, quæ in nos injustè jaculatus es, sufficere. Quanta autem sit impietatis quantæque falsitatis commentum quod imperitis, imo virulentis sermonibus, eructas, quantumque a Christiana abhorreat religione quod loqueris, omnis qui recte credit recteque intelligit facile animadvertit. Si nihil aliud nobis placet in Salvatore nostro (ut fallaciter argumentaris) nisi quod et impis placuit, opprobrium scilicet

ruendum erroris tui dogma perversissimum, divini verbi sagittas acutas eligere, sanctorumque Patrum sententias congerere, hisque, ut pote siliceis ictibus, os tuum blasphemum oppilando conterere. Patenter ergo tua propria tela quæ in nos jaculari nisus es, viriliter in te vibrando, versa vice retorquemus, et his ut David superbissimum Goliath te tuo lethifero dogmate trucidamus, Rursum prophético ex parte abutens alloquio, ita inquis : « *Redite prævaricatores ad cor (Isa. XLVI)*, qui recessistis a veritate, et « *diligitis vanitatem, et estis vani facti.* » Et illico apostoli Pauli scribentis ad Hebræos subnectis documentum, ita subinserens : « *Qui rursus crucifigitis Filium Dei, et ostentui habetis (Hebr. VI).* » Deinde quia non alienis, sed tuis propriis uteris verbis, inertem atque inæcompositam dictionem subin-

fers, ita subnectens :
 « *Et per hoc catervatim animas miserorum socias factas dæmonum habetis, alienando eas per nefanda sacrilegia simulacrorum a creatore suo, habetis eas dejectas et projectas in damnationem perpetuam.* » Ubi-
 cunque in opusculo tuo quod discutimus alienis uteris verbis, constructio dictionis litterariam vim quam a conditore suo accepit, retinet; sensum tamen proprium, ut pote couponis pravitate corruptum, hæc, proh dolor! amittit: quoniam non eo modo quo posita, vel eo sensu quo dicta vel intellecta sunt, a te ponuntur vel intelliguntur. Ubi-
 cunque vero tuis propriis verbis aliquam niteris construere dictionem, quia litura artis grammaticæ, quam contemptui habere diceris, non levigatur, quam fragilis sit quamque ruinæ vicina illico agnoscitur. Merito quippe absque paleis linitur ruina, et olim a propheta prædicitur (*Ezech. XIII*). Verum, quam locutem ignarus, quia assiduitate tamen lectionis admodum detritus es, divinorum eloquiorum paginas, et non solum sanctorum Patrum, verum etiam gentilium philosophorum accurata dicta enucleatim scrutare, et nequaquam in eis constructionum tuarum exempla valebis reperire. Unde magnæ admirationi haberis, et cum recte loqui nescias, te quoque nescire non intelligas, nec tacere stultitia impellente queas, secundum prudentissimi viri consilium : *Stultus si tacuerit, sapiens reputabitur; et si compresserit labia sua, intelligens (Prov. XVII)*. Quapropter necesse est ut tibi prospicias, et ab hujusmodi constructionibus, quibus extraordinarie uteris, te cohibeas; scilicet ut ea quæ non didicisti non doceas, et libros condere nequaquam præsumas, quoniam cum in manus peritorum devenerint, minime morsu reprehensionis ac vituperationis carebunt. Recurramus igitur ad id quod intulisti, ubi cum Propheta ais : *Redite prævaricatores ad cor. (Isa. XLVI)*. Sæpiissime namque Dominus hunc sermonem per Prophetam inculcat et replicat, meritoque populum suum prævaricatorem appellat, eo quod a cultu legis divinæ aversus, ad idola se convertit, eumque, ut ad cor redeat, admonet, scilicet, ut relicta idololatriæ superstitione, ad Deum ex toto corde redeat. Quo-

modo autem hic sermo propheticus nobis fidem catholicam et apostolicam inconcussam tenentibus, traditionesque ecclesiasticas, quas a sanctis Patribus accepimus, incorrupte servantibus conveniat, cum nullis iudiciis nullisque documentis approbare valeas, restat profecto ut non nos, sed te potius prævaricatorem, qui statuta ecclesiastica ausu temerario convellere conaris, intelligas: et ad cor, id est, ad sensum ecclesiasticæ traditioni congruentem quantum redire festines, sciens quoniam impune non cedit omni ab eo aliorum peregrinanti, et cum extraneo fornicanti. Quod agens, probabis non nos, sicut scripsisti, sed te magis a veritate recedere, et vanitatem diligere, et vanum factum esse, sicut tua inepta scripta demonstrant. Repetamus etiam apostolicum sermonem, quem ut tuum proprium posuisti, quo ais : « *Qui rursus crucifigitis filium Dei et ostentui habetis (Hebr. VI).* » Idcirco enim nos apostolico sermone percellere putatis, rursusque crucifigere Filium Dei, et ostentui habere calumniatis, eo quod ob memoriam passionis Dominicæ imaginem crucifixi Christi in auro argenteve exprimimus, aut certe in tabulis diversorum colorum fucis depingimus. Quod si ita est, quantum a sensu apostolico sensus ista abhorreat, quisquis scrupulosissime præcedentia et sequentia Epistolæ ejusdem apostoli legerit, perspicue animadvertet. Apostolus quippe his qui per gratiam baptismi semel fuerant illuminati, et cætera quæ enumerat sancti Spiritus dona consecuti, hæc loquitur. Hi namque qui peccata quæ post baptismum admiserant, non nisi baptismatis iteratione dilui posse putabant, merito ab eodem apostolo arguuntur, eo quod rursus sibi metipsi crucifigerent Filium Dei et ostentui haberent, quod omnino impossibile esse affirmat. Ille enim qui secundo se baptizari posse putat, rursus Christum (sicut a Patribus traditum accepimus) sibi metipsi crucifigit et ostentui habet. Sicut igitur impossibile est rursus crucifigi Christum, hoc est, ostentui eum habere, quoniam, ut Apostolus ait : *Christus resurgens a mortuis, jam non moritur, mors ei ultra non dominabitur (Rom. VI)*; ita nimirum impossibile est peccata quæ post baptismum admittuntur baptismatis iteratione purgari. Quia sicut Christus semel mortuus est carne in cruce, sic et nos semel morimur in baptismo, non carne, sed peccato. Ac per hoc sicut ille rursus crucifigi non potest, ita et nos rursus baptizari nequimus. Peccata porro quæ post baptismum committuntur, poenitentia lacrymis et elemosynarum largitionibus diluuntur. Quia igitur ita tenemus et credimus, nequaquam, ut mendaciter astruis, rursus Filium Dei nobis crucifigimus et ostentui habemus. Ac per hoc in hac prosecutione tua, sicut et in cæteris, te delirasse evidentibus iudiciis declaratur. Telum vero ridiculose constructionis tuæ, quod ex tuo sensu fabricatus es, quo ais : « *Et per hoc catervatim animas miserorum socias factas dæmonum habetis, alienando eas per nefanda sacrilegia simulacrorum a creatore suo, habetis eas dejectas et projectas in perpetuam*

damnationem, > quia in nos frustra jaculatur, jure A obtundatur, meritoque in auctoris sui caput exactum retorquetur. Dignum namque est ut quia in nobis nihil quod feriret invenit, ad eum a quo frustra directum est, redeat atque confluat. Quoniam non nos animas miserorum socias fecimus demonum, easque per nefanda sacrilegia simulacrorum a creatore suo avertimus, et in damnationem perpetuam dejecimus: sed ille potius demonibus eas sociavit atque in perpetuam damnationem dejecit, qui cor-

pura sanctorum contemptui haberi, et vexillum erucis abominari, ceterasque ecclesiasticas traditiones contra fas sperni, et asinum eos desuit adorare. Cogimur aptis congruaque responsionibus varias et ineptas refellere objectiones, quod quia per singula prolixitate vitanda in hoc libello facere omittimus, tandem ei hic finem imponimus. Et ne quippiam tantarum aeniarum indiscussam praeteriisse videamur, ea quae restant, in sequenti libello discutienda distulimus.

LIBRI SECUNDI PRÆFATIO.

In præcedenti libello, o Claudi, portentosa ne- B stræque religioni indecentibus objectionibus tuis, quantum divinitus datum, ex parte refragatum esse constat; nam et quod asinus salutiferæ crucis venerationi et adorationi non sit coequandus, evidenti ratione breviter probatum et adhuc prolixius probandum est. Restat igitur ut ea quae hæc memorata, indiscussa tamen, omissa, et ad hoc opus usque sunt dilata, quæ scilicet, in dehonorationem crucis, æquè ut cruce adoranda docuisti, enucleatim discutiantur. Per singula ergo quæ causa annullandæ crucis æquiparare conatus es, ventilatio discussionis nostræ percurrat, et quid tnumquodque ineptiarum contineat, ad liquidum disquirat, et quare Ecclesie filiis, his posthabitis, crux venerationi habeatur, simplicibus contemplerur obtutibus. Videamus tamen pri- C mum qualiter doctor gentium in cruce gloriari, adque ejus mysterium comprehendendum nos salutariter instruat (Gal. 12), per quam magnam divinæ pietatis dignatio armaturam sæ fortitudinis nobis subministravit, quæ etiam eum de persecutore prædicatorem, et de vase iniquitatis vas nobis tribuit electionis, quique raptus usque ad tertium cælum, audivit arcana verba, quæ nec homini loqui licet. Qui etiam cælesti revelatione eductus, et sancti Spiritus gratia inebriatus, inter cætera prædicationis suæ documenta, non in asino, sed in cruce ad instar sui nos gloriari perdocuit, dicens: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (II Cor. 12). Et ad Ephesios scribens, non aut caudam, D aut latera tui comprehendendi hortatur aselli, sed floctendo genu orat et obsecrat, ut in charitate radiant et fundati, possint comprehendere cum omnibus sanctis, quæ ait ejus crucis non asini, latitudo, longitudo, altitudo, sublimitas, et profundum (Eph. 3). In quibus verbis mysterium crucis non asini, ab eodem Paulo apostolo sibi tradita sancta tenet Ecclesia. Quibus verbis quam sit absurda aselli tui et vivificæ crucis nostræ comparatio, aperte comprobatur, et cunctis Christum veraciter colentibus manifestum habetur. Neque enim, ait idem apostolus (Eph. 6), quod Christus asello tuo principatus, et potestates tenebrarum harum quæ sunt spiritalia nequitiæ in cælestibus; sed cruce eas triumphans devicerit, Asellus

itaque tuus, Claudi, rudis fame, aut lupi terrore stimulates; crux Christi purpureo pretiosoque sanguine ejus rubet: in qua vitis vera pependit, ex cujus botro stirps crucis coruscæ rutilat, quadratumque orbem suis sacratis quatuor cornibus circumfovet, et fidelium frontibus defixæ procul ab eis propellit demonum præstigias. Nam si Isaac non asinum ad Jugulandum, futurus ipse hostiæ, sed ligna portavit (Gen. 22); nec utique verus Isaac noster asellum tuum, sed cruce bajulavit, futurus illa salutifera hostia Patris. In Evangelio quoque secundum Matthæum: *Et nunc parebit, inquit, signum filii hominis in cælum* (Matth. 24), non dixit asinus Claudi, sed *signum filii hominis*. Nullo præterea et eo amplius invenitur, tam in Veteri Testamento, salutiferæ crucis in typum præcedentia, quam in Novo, honore jam ejusdem longo lateque [diffuso], in quatuor scilicet plagas mundi, quæ etiam quatuor cornibus ejusdem crucis aptari non inconvenienter possunt. Postremo multa sunt quæ nos sanctæ Ecclesie, sicut a majoribus tradita sunt et derelicta, quadam insita atque nativa celebratione frequentat. Neque enim nostro tempore usus irrepsit figuram crucis in basilicis sanctorum statui, sed nos antiquæ observationis legitimus id instituit, ut cunctis, sapientibus et rusticis, non solum memoria spiritalam reformet quamdam imagine crucis figuram, sed etiam corporalis ipsius intuitus crebram menti præstet Dominicæ passionis victoriam. Si enim quantitas tantæ venerabilis ligni, in quo Dominus et Salvator noster pependit, foret, ut ex eo minutatim diviso cuncta Deo dicata templa possent imaginem crucis habere, nullatenus ex aliis lignis ejusdem formam in basilicis locaremus. Nec tamen ideo cracem ut Dominum adoramus, sed magis eum qui per cruce mortis destruxit imperium, cuique chyrographum peccati nostri affixit, pacificans in ea sanguine suo sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt. Porro etsi oscula infingimus, non utique causa ligni, sed potius amore illius id a nobis agitur, qui in ea veteris ligni damna restauravit (Col. 1). Miror si unquam legi Dei, quæ utique pellibus et atramento digesta habetur, caput supposuisti et oculum dedisti, forte respondebis, si tamen veritatem profiteris, multoties te id egisse: volo ergo ut mihi respondeas cujus causa caput inclinasti, pellium, vel

atramenti, an Dei auctoris legis ejusdem. Nam sacrae religionis usus in sancta Ecclesia adhuc servatur, si tamen apud te, ut perfecta sacri Evangelii lectione, ab episcopo vel presbyteris, cæterisque sacri ordinis religiosi, codex in quo Evangelii lectio recitata est multiplicibus oculis veneretur: sed hoc cujus causa, nisi illius, cujus esse verba creduntur, agimus? Ac per hoc quidquid cruci exhibemus, ob honorem et amorem illius ac venerationem qui in ea pendit totum agimus, atque utinam tanto quanto deceret te honore veneremur. Desine itaque a seplasiariorum pigmentulis potionari, ut non talia ganniendo, mansuetis incutias terrorem volucris, quæ necdum fortiori peuna robuste aera sudum transcendere potue-

* Utitur hac voce Lampridius in Heliogabalo pro unguento.

A runt, illud applicans ex latere tibi, quia qui scandalizaverit unum de pusillis istis, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum (Math. xi). Nam quod majores scandalizare nequeas manifestissimum est, cum nec litterarum te eruditio adhuc imbuerit, nec sanctorum paginæ doctorum usque adeo instruxerint, ut jure id facere queas. Caute ergo de te sentiri oportet a te, ne dum terminos Patrum transgredi niteris priorum, ad terminum usque venire non possis, unde fessus in via tempestatum imbris obruaris, non perueniens ad domum quæ est supra firmam petram immobiliter constructa (Luc. vi).

LIBER SECUNDUS.

Ecce jam tempus exigit et locus congruit ut, sicut paulo superius polliciti sumus, de laude et virtute crucis pauca de pluribus sanctorum Patrum dicta adnectamus. Scribit itaque Origenes in Expositione Epistolæ Pauli ad Romanos, lib. vi: Est enim, inquit, tanta vis crucis Christi, ut si ante oculos ponatur et in mente fideliter retineatur, ita ut in ipsam mortem Christi intentis oculis mentis aspiciatur, nulla concupiscentia, nulla libido, nulla superare possit invidia, sed continuo ad ejus præsentiam, totus ille, quem supra enumeravimus, peccati et carnis fugatur exercitus. Scribit Joannes Chrysostomus in homilia de cruce et latrone: Hodierna, inquit, die noster Dominus pependit in cruce, et nos festivitatem ejus eximiam nimia lætitia celebremus, ut discamus crucem totius spiritualis gratulationis esse substantiam. Et enim ante ipsum vocabulum crucis pœna fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur. Antea condemnationis ferebat horrorem, nunc salutis indicium est. Crux enim nobis totius beatitudinis causa est. Hæc nos a cæcitate liberavit erroris, hæc ex tenebris reddidit luci, hæc debellatos quieti sociavit, hæc alienatos Deo conjunxit, longe constitutos proximos præsentavit; hæc peregrinantes cives ostendit, hæc discordiæ amputatio est, hæc pacis firmamentum, hæc honorum omnium abunda largitio. Et post pauca: Volo et alia ratione cognoscas. Crucem non solam reliquit in terra, sed secum eam levavit ad cœlum. Sed ais: Hoc unde demonstratur? Et ideo audi quod cum ipsa veniet, cum ipsa secundam gloriosam suam præsentiam faciet, ideo gloriosam crucem nuncupavi. Item post pauca: *Et tunc signum videbitur filii hominis in cælo* (Eph. vi). Vidisti gloriam signi, id est, crucis, solis lumen reddetur obscurum, lunæ non dabitur gratia, sed illud lumen radiabit et lucebit. Et sicut imperatorem regalis pompa præcedit, et militaris ordo præeundo vexilla humeris portare consueverat, et ejus declaratur [declarabitur] adventus: sic Domino de cœlo veniente angelorum cœtus et archan-

B gelorum multitudo illud signum humeris portabant excelsis, et regalem nobis adventum annuntiabant. Sola enim Christi crux est quæ dissolvit tenebras, et regnum dæmonum dissipavit, et omnem terrorem malignantium abstulit. Crux sanctitatem providit, crux nobis sol justitiæ facta est, ut illuminati misericordia ejus, glorificemus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum in sæcula sæculorum. Amen. Item idem in homilia de cruce Dominica: Etsi nosse desideras, charissime, virtutem crucis, et quanta possum ad ejus laudem dicere, audi: crux spes Christianorum, crux resurrectio mortuorum, crux cæcorum dux, crux desperatorum via, crux claudorum bæculus, crux consolatio pauperum, crux refrenatio divitum, crux destructio superbiorum, crux male viventium pœna, crux adversus dæmonas triumphus, crux devictio diaboli, crux adolescentum pædagogus, crux sustentatio inopum, crux spes desperatorum, crux navigantium gubernatio, crux periclitantium portus, crux obsessorum murus, crux pater orphanorum, crux defensor viduarum, crux judex injustorum, crux justo consiliarius, crux tribulorum requies, crux parvulorum custos, crux virorum caput, crux senum finis, crux lumen in tenebris sedentium, crux regum magnificentia, crux scutum perpetuum, crux insensatorum sapientia, crux libertas servorum, crux imperatorum philosophia, crux lex impiorum, crux prophetarum præconizatio, crux annuntiatio apostolorum, crux martyrum gloriatio, crux monachorum abstinencia, crux virginum castitas, crux gaudium sacerdotum, crux Ecclesiæ fundamentum, crux orbis terræ cautela [tutela], crux templorum destructio, crux idolorum repulsio, crux scandalum Judæorum, crux perditio impiorum, crux invalidorum virtus, crux ægrotantium medicus, crux emundatio leproso- rum, crux prædicatorum [paralyticorum] requies, crux esurientium panis, crux sitiensium fons, crux nudorum protectio. Nuditatem autem cum dixero, non corpoream æstimes, sed infidelitatis pœnam,

com autem in Christum crederit, vestitus invenietur. Perpende, quæso, Claudî, rogo te, quam mirabilis quamque eximius doctor, cujus saluberrimam doctrinam sancta veneranter recipit Ecclesia, præconando asseveret quod in secundo adventu æterni iudicis angeli atque archangeli in humeris excelsis crucem, non asinum, gestaturi sint, et quod per crucem, non per asinum, diversa nobis virtutum charismata quæ idem doctor enumerat conferantur. Et erubescere quod vesano furore correptus crucem asino æquiparaveris. Audi etiam quod Eusebius in historia Ecclesiastica, inter cætera quæ de actibus Constantini imperatoris laudabiliter refert, ac de cruce scribit. Erat quidem, inquit, jam nunc Christianæ religionis fautor, Deique veri venerator, nondum tamen ut solemne, nostris initiatus, signum Dominicæ passionis acceperat. Cum igitur anxius, et multa secum de imminentis belli necessitate pervolvens iter ageret, atque ad cælum sæpius oculos elevaret, et inde sibi divinum precaretur auxilium, vidit per soporem ad Orientis partem in cælo signum crucis igneo fulgore rutilare. Cumque tanto visu fuisset exterritus, ac novo turbaretur aspectu, astare sibi vidit angelos, dicentes : Constantine, in hoc vince. Tunc vero lætus redditus, et de victoria jam securus, signum crucis quod in cælo viderat, in sua fronte designat, et ita cælitus ad fidem invitatus, non mihi videtur illo inferior cui de cælo similiter dictum est : *Saule, Saule, quid me persequeris? Ego sum Jesus Nazareus (Act. ix)*, nisi quia hic non adhuc persequens, sed jam consequens invitatur. Exinde signum quod de cælo sibi fuerat demonstratum, in militaria vexilla transformat, ac labarum, quem dicunt draconem in speciem crucis Dominicæ exaptat, et ita armis vexillisque religionis instructus, adversum impiorum arma profisciscitur. Sed in dextra sua nihilominus crucis ex auro fabrefactum signum habuisse perhibetur. Scribitur etiam in historia tripartita, lib. 1 : In his igitur sollicitudinibus constitutus, in somno vidit crucis signum cælo splendide collocatum, mirantique visionem aslitterunt angeli dicentes : O Constantine, in hoc vince. Fertur autem et ipsum Christum apparuisse ei, signum crucis monstrasse, ac præcepisse ut figuram similem faceret, et in præliis hoc auxilium haberet, quo victoriæ jura conquereret. Eusebius itaque Pamphili, cum jurejurando, ipsum imperatorem dicentem audisse se refert, quia circa meridiem declinante jam sole crucis signum ex lumine factum, et scripturam consertam ei dicentem : In hoc vince, vidisset ipse et milites qui eum eo tunc essent. Pergenti namque aliquo cum exercitu per iter, hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumque cogitaret quid esset, supervenit nox, dormienti Christus apparuit eum signo quod in cælo vidit, jussitque ut fieret ejus significatio, quæ foret auxilium in congressionibus præliorum. Item idem in eodem : Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat eo quod imperatorem præcedere, et adorari id a militibus moris esset. Unde præcipue

A Constantinum reor nobilissimum decus imperii Romani in signum mutasse crucis, ut frequenti visione atque cura desuescerent a priore more subjecti, et eum solum arbitrarentur Deum quem coleret imperator, vel quo duce atque auxiliatore uteretur adversus hostes. Semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maxime laborantibus faciebatur in præliis adesse præcipiebat. Constituit itaque certos signiferos qui in eo laborarent quorum opus erat ut vicibus humeris eum veherent, et omnes acies translustrarent. Fertur enim quidam eo quod aliquando ferens hoc signum repente hostibus invadentibus expavisset, dedissetque illud alteri vehendum, cumque se de prælio subtraxisset et jacula declinasset, subito peroussus interiisse. Ille vero qui sacrum suscepit tropæum, multis se jaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim divina regente virtute, sagittæ hostium fugebant in signo, et a signifero inter pericula protinus evolabant. Dicitur autem neque alium unquam hujus signi ministrum (ut solet) in bello vulnere mortuum aut cladem captivitatis perpassum. Idem libro secundo operis ejusdem : *Audivi et Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagræ passione detentum, ibi doloribus liberatum, eique apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius vero salutis causam, id est, sacratissimam crucem nolebant adorare. Hanc habenti sententiam divina virtus apparens, signum monstravit crucis quod erat positum in altari ejusdem Ecclesiæ, et aperte palam fecit, quia ex quo Christus est crucifixus, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo (præter virtutem crucis adorandæ) gesta non essent, neque ab angelis sanctis, neque ab hominibus. Item in eodem opere libro nono. Eadem siquidem tempestate plurimi inter episcopos effulgebant, sicut Donatus Hiperi, de quo dum provinciales miracula multa testentur, maximum tamen est, quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica jacens, cibum habebat, oves, capras, equos, boves, homines arripiens devorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine quolibet jaculo veniens dum illa levasset caput, quasi voratura virum, tum ille vexillum crucis ante faciem ejus, digito designans in aere in os ejus expuit. Bestia vero sputum in ore suo suscipiens expiravit. Scribit etiam beatus Augustinus in libro Civitatis Dei xxii (Cap. 8) : In Carthagine Innocentia religiosissima de primariis ipsius civitatis in mammilla cancerum habebat, rem, sicut medici dicunt, nullis medicamentis sanabilem. Aut ergo præscindi solet, et a corpore separari membrum ubi nascitur; aut, ut aliquanto homo quietius vivat, fomentis est pestis mitiganda frequentibus. Nam ut inde mortem quantumlibet tardius adfuturam confidamus, secundum Hippocratis (ut fertur) sententiam, omnis est omitienda curatio. Hoc illa a perito medico acceperat, et suæ domui familiarissimo, et ad solum Deum se*

ganter insiare, sed potius communis fragilitatis, imo A fraternæ charitatis memor, nobis quodammodo compati debueras. At si te putas in habitaculo hujus mortalitatis adeo soliditate virtutum roboratum, ut ruinam humanam nullatenus pertimescas, frustra blandiris, non attendens illud propheticum: *Maledictus vir, qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor illius (Jerem. xvi)*; et illud Apostoli: *Qui se putat stare, videat ne cadat (I Cor. x)*; Et illud B. Hieronymi in expositione Ezechielis prophetæ ita scribentis (*Tom. V*): Semper timendum est et cavendum ne veterem gloriam et solidam firmitatem unius horæ procella subvertat. De qua re plura et innumera poterant testimonia aggregari, quæ ob prolixitatem vitandam prætermittimus. Subjungis etiam paulo post:

« Deus jussit crucem portare (*Luc. xiv*), non ad-
« rare; isti volunt adorare, quia nolunt nec spirita-
« liter nec corporaliter secum portare. » Quod Deus
Dei Filius suis sequacibus crucem portare jussit,
nec quempiam sine illius gestamine et bajulatione
suo discipulatu posse adhærere, seque dignum exi-
stere docuerit, sanctorum evangelistarum paginis
plenissime instrui, eximiorumque Patrum copio-
sissimis ac facundissimis utimur expositionibus.
Quapropter prolixitatem caventes, imo brevitati stu-
dentes, evangelica testimonia et sanctorum Patrum
dicta omittimus hic inserere. De gestamine tamen
cruccis, quomodo a nobis et corporaliter et spirita-
liter teneatur, satis dictum sit. Porro de adoratione
ejus non illa quæ solius divinitatis est, sed illa po-
tius unde satis abundeque in præcedentibus dictum
est, et in subsequentiis restat dicendum, superse-
dendum ducimus hoc in loco frivole objectioni quid-
piam respondere. Duorum vero quæ conjunctim
paulo post subnectis, ita inquis: Isti volunt ado-
rare, quia nolunt nec spiritaliter, nec corporaliter
portare secum, in altero verum loqui tu probaris,
in altero autem mendacii et falsitatis argueris. Vol-
lumus siquidem more ecclesiastico ob recordationem
passionis Dominicæ juxta superius præmissum
modum crucem adorare, id est, salutare. Apostolico
vero documento edocti, stigmata Jesu in corpore
nostro circumferentes (*Gal. vi*), crucem ejus et spiri-
tally et corporaliter, prout ipse qui jubet annue-
rit nobiscum portare, et desiderabiliter optamus, et
optabiliter desideramus. Quod autem duobus modis
cruccis Christi portanda sit, nec nostra indiget expo-
sitione, nec tua ullo modo opus habebit portentosa
ostensione. Beatus quippe Gregorius, doctor exi-
mius, qualiter et corporaliter et spiritaliter portan-
da sit, plenissime in expositionibus exsequitur Evan-
gelicis. Illud autem subtilius discutiendum est, quod
turbidus oris tui fonticulus ebullit: nos scilicet cru-
cem Christi nec spiritaliter, nec corporaliter, velle
portare. In eo igitur quod nos generaliter neutro
modo illam portare velle scripsisti, te utique singu-
lariter, imo jactanter præ cunctis mortalibus utroque

modo eam portare jactitasti: prospice ergo tibi,
moneo te, et perpende, quam superciliose, quamque
arroganter cæteris mortalibus te his verbis prætule-
ris. Videor itaque mihi videre te ad instar Pharisæi
superbi tumore arrogantiae inflatum, in Ecclesia
Christi stantem, despectisque aliis sanctorum ope-
rum merita tibi singulariter tribuentem ac dicen-
tem: *Deus, gratias tibi ago, quia non sum sicut
ceteri hominum (Luc. xviii)*, Galliam scilicet Germa-
niamque incolentium, crucemque Christi, quam ego
et spiritaliter et corporaliter portare nolentium: et
ob id jure illis præferor qui mihi in portandæ cru-
cis virtute et sanctitate æquiparari non merentur.
O cavendum detestandumque singularis justitiæ tuæ
tumorem. Liquet enim nullique dubium exstat, quin
hujuscemodi arrogantiae morbo laborans, a propria
salute deficiat, quia dum mentiri se nescit, aliisque
præferri gestit, poena elationis subvectus, eo usque
in alta se subripit, donec in foveam miseræ humi-
liationis corruat, Domino attestante atque dicente:
Omnis qui se exaltat, humiliabitur. Rursus paulo
post inquis:

« Taliter Deum colere, ab illo recedere est. » Hic
etiam commenti tui prosecutio, quem cultum dicat,
quo Deus colatur, et ab illo recedatur, non satis
perspicue claret. Sed ex præcedentibus et subse-
quentibus operis tui stolidissimis assertionibus con-
jici datur, quod eundem cultum in crucis venera-
tione et adoratione subintelligi volueris, et pro eo
quod nos crucem Christi veneramus, et juxta mo-
dum superius comprehensum adoramus, id est, salu-
tamus, a Deo recedamus, o lingua non loquens
veritatem, sed concinnans mendacium, o guttur se-
pulcrum patens, o linguam dolose agentem, o labia
venenum aspidum distillantia (*Psal. iii*), o linguam,
inquam, juxta documentum beati Hieronymi præci-
piendam, et particulatim feris avibusque ad devoran-
dum exponendam! Quis catholicorum auctorem talia
loquentem non exhorreat? Quis talium dictorum
perpetuo anathemate dignum non judicet? Non igitur
nos crucem Christi venerantes et adorantes, ut fal-
laciter astruis, a Deo recedimus, sed tu potius, ut-
pote arreptitius, mentisque inops, qui in dehonora-
tionem ejusdem crucis, tot tantaque inepta scripti-
tasti, recedere convinceris. Porro testimonio Evan-
gelico quod posuisti, ita subinferens:

« Ille enim dixit: *Qui vult post me venire, abne-
get seipsum, et tollat crucem suam, et sequatur
me (Matth. xvi)*. » Videris astipulari voluisse, nos
ideo post Dominum non venire, nosmetipsos non ne-
gare, crucemque ejus non portare, eumque nolle
sequi, quia videlicet ejus crucem, nec spiritaliter,
nec corporaliter nobiscum volumus portare. Quid,
inquam, est aliud nos crucem Christi nec spirita-
liter nec corporaliter nobiscum portare, nisi aperte
dicere nos post eum venire, nosmetipsos abnegare,
ejus crucem portare, eumque sequi contemnere?
Luce clarius igitur patet quia nemo nisi gestator et
bajulator crucis Christi, ejus sequax, imo discipulus

esse meretur. Quia enim a nobis nihil bonæ voluntatis nobis inesse, nihilque virium nos habere posse scimus, quoniam *non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. ix), sed ab illo potius cui inniti, cuique adhærere bonum est (*Psal. LXXII*), a quo etiam et velle nostrum et posse existit; ab eo, inquam, nobis tanti roboris vires administrari non diffidimus, quibus exhilarati et confortati, post Dominum venire, nosmetipsos abnegare, crucemque ejus tollere, eum sequi valeamus, quatenus illo digni esse mereamur. Tu vero stolidissime mortalium, nullatenus te Christum sequi existimes, quandiu tanto inanis jactantiæ morbo vexaris. Ad instar enim illius, cui dictum est: *Nunquid tu sapientior es Daniele* (*Ezech. xxviii*)? adeo superbix fastu raperis, ut te solum Christum sequi glorieris, et contra disciplinam Christianorum, ecclesiasticæ auctoritati impudenter contraire nitaris. Audi ergo beatum Augustinum, in libro de Sermone Domini in monte, ita scribentem (*Cap. 9*): Non enim Christum sequitur, qui non secundum veram fidem et catholicam disciplinam Christianus vocatur. Quanquam ergo aperte veram catholicamque fidem impugnare non videaris, in eo tamen quod contra disciplinam Christianorum ecclesiastica statuta convellere moliris, Christum sequi contemnere comprobaris. Hæc itaque quæ paulo post subnexuisti et non satis convenienter præcedentibus aptasti, et solito more, compilatoris usus officio, ut tua posuisti, quæ ita se habent:

« Quia videlicet, nisi quis a semetipso deficiat ad eum qui super ipsum est non appropinquat, nec valet apprehendere quod ultra ipsum est, si nescierit mactare quod est. » Quia stylo et sensu nullo modo tibi congruunt, quoniam B. Gregorii propria noscuntur, omnino approbamus, laudumque præconiis ad alta sustollimus. Post adorationem quippe asini quem cruci adorandæ et venerandæ malesana mente cœquasti, prima, ut tibi videtur, syllogistica tua conclusio ita se habet:

« Si adoratur crux, adorentur puellæ virgines (et illico reddidisti causam), eo quod scilicet virgo pepererit Christum. » Quid, rogo te, hac conclusione absurdius, quidve ineptius esse potest? Si adoratur, inquis, crux, adorentur et puellæ virgines, quia virgo peperit Christum. Crux itaque juxta præmissum modum adorando salutatur. Virginem porro quæ peperit Christum, non adoramus, sed sanctam Dei genitricem congruo honore veneramus, ejusque intercessionem apud divinam majestatem humiliter flagitamus. Nec immerito, quippe, quoniam per eam auctorem vitæ suscipere meruimus, et pro eo quod eadem sancta et intemerata virgo Maria utique Deum et hominem nobis edidit, Dominum videlicet Jesum, a cunctis fidelibus pio colitur amore, et debito veneratur honore; ut autem puellis virginibus adorationem, sicut stertendo prædicas, impendamus, ineptissimum ducimus, imo perversissimum judicamus. Libet igitur de hac absurdissima, quam

A prædicas, adoratione adhuc subtilius loqui: norunt quippe unius virginis, videlicet sanctæ Ecclesiæ, filii semper virginem auctorem vitæ suscepisse, et sine crucis ascensione, ejusdem virginis partum sibi non fuisse profuturum. Meminerunt etiam antiquæ virginis suasionem, in exilium, a quo per crucem redempti sunt, se devenisse, ideoque virgini cuiquam adorationem non rependunt, quia ab altera earum mortem, et altera vero gustavere salutem. At vero detrimenta quæ virginis primæ sensere suasionem, sciunt et credunt per crucem se recuperasse, inimicumque qui semet in duræ captivitatis vincula conjecerat, ejus virtute perculsum, nec non cœlestis sibi patriæ aditum patefactum. Norunt etiam fide armati hoc vexillo crucis omnia nequissimi inimici B propulsare tela, et idcirco tantum ac tale regis sui tropæum (quod vident mortalium captivitatem solvisse, paradisi damna reparasse, inferna damnasse, inimici virtutem contrivisse, primæ virginis delictum non tam per secundæ virginis partum, quam delevisse per crucis mortem), jure omissa adoratione quarumcunque puellarum virginum, decernunt venerandum. Inter hæc considerandum videtur, quanta perspicuitate novicios venerandæ crucis hostes jamdudum Apostolus sacer præviderit, eorumque lethiferam doctrinam, Spiritu sancto calamum verbi regente, depinxit. Ait namque: *Observate eos qui ita ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt* (*Phil. iii*). Quam bene, quamque eleganter crucis Christi inimicos, deum ventrem, et gloriam dixit in confusione habere! quia videlicet venter distentus superfluis epulis eructat spumam libidinis, cui est puella familiaris, quoniam (ut verbis beati Hieronymi utar) ventrem cibo distentum et diversis passionibus irrigatum, statim voluptas sequitur genitalis. Hi ergo, inimicos crucis Christi dico, antequam nascerentur, notati sunt, qui nunc diabolo auctore pullulant, virtutemque crucis puellis confusione, id est, libidini, amicissimis æquiparant. At contra de amatoribus Christi ita idem Apostolus: *Qui autem, inquit, sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis suis et concupiscentiis*. Perpende, quæso, Claudii, quantum hæc comparatio inepta a crucis virtute sejungatur, cum Apostolus dicat unamquemque eorum, qui Christi est, membra sua crucifixisse, et intellige quia Christi non esse convincitur, qui crucifixionem membrorum abhorret, et puellas adorare suadet; nemo enim potest et in confusione sua, et in cruce gloriari. Quod si ut crucem puellas præcipis adorare, debes eas nobis ostendere quæ a nobis tanto donentur honore, quæ fortassis alicubi hactenus delitescunt, et, adinstar Montani, a te loco Maximillæ et Prisæ pro vatibus habentur. Sed sit cui placet, crucis inimico, deus venter, et, ut gloria ei in confusione esse possit, puella sit adorati. Nos qui Christi esse optamus, membra nostra crucifigimus,

ruum sanctæ Ecclesiæ subdit, de quo et de quibus A dicitur per Nahum: *Leo cepit sufficienter catulis suis (Nahum II)*, modis omnibus abhorremus, et ut eos vitare possimus, crucem tanquam fortissimum propugnaculum et mente tenemus, et corpori imprimimus. Post hæc addis:

« Adorentur et petræ, quia quando de cruce depositus est, in saxo sepulcro est positus, » et reliqua. Si aliquid sapiens aut sapientiæ contiguum verba tua continerent, juste utcumque audiretis, ut pote in cuius quisquiliis aliquid sanum sapientis perciperet auditus. Nunc vero quia penitus inepta proponis, et argento sordido, ut Sapientiæ liber ait, ornare cupis vas fictile (*Prov. XVI*), verendum tibi est, ne inter eos connumereris qui in convivio Balthasar regis deos lapideos inter cæteros laudabant (*Dan. V*). Sed reor te hoc muneris petris rependisse, ut cruci eas æquiparares, dum cordi tuo stoliditatem earum inesse sentires. Sed orandus est ille qui voluntatis suæ nutu cuncta peragit, de quo dicitur per prophetam: *Indignatio ejus effusa est ut ignis, et petræ dissolutæ sunt ab eo (Nahum I)*, ut hanc tuam duritiam et stoliditatem igne suæ misericordiæ dissolvat, ut intelligere possis quare Dominus, qui pro nostra salute disposuerat mori, oblatam a Judæis lapidum mortem sese abscondendo distulerit (*Joan. VIII, XI*), atque cum ad crucifigendum peteretur, ultro se obtulerit, dicens ad discipulos: *Surgite, eamus hinc (Joan. XIV)*. Nos ergo petris cæmenta murorum et domorum nostrarum, necnon et ecclesiarum construimus, crucis autem, vel ad memoriam Dominicæ passionis cum honore congruo in ecclesiis stabilimus, vel juxta quod in Ezechiele propheta didicimus (*Ezech. IX*), foribus nostris, id est, frontibus, atque quinque corporis sensibus ob tutelam nostram præfigimus. Deinde ais:

« Adorentur et spinæ ruborum, quia exinde spineæ corona tempore passionis capiti ejus imposita est. » Quam bene quamque eleganter atque urbane comparisonem et hanc sicut cæteras contexueris, videat qui sanum sapit. A turbido enim arrogantia tuæ fonticulo, et clarissimis artis grammaticæ fluentis prorsus alieno, sicut aliæ naniarum tuarum comparationes, ita et hæc tam indecens rationeque carens emanavit comparatio, quæ proculdubio et absona et falsa esse comprobatur. Absona quidem, quia spinæ nullo modo cruci sunt conferendæ, sicut in sequentibus, Domino largiente, demonstrabitur. Falsa vero, quia in trium evangelistarum, Matthæi videlicet, Marci et Joannis, scriptis (*Matth. XXVII*; *Marc. XV*; *Joan. XIX*), quibus salutariter utimur, et in quibus anchoram fidei nostræ firmiter stabilimus, qui utique mentionem spineæ coronæ capiti Dominico impositæ faciunt, minime reperiri potest quod eadem corona, sicut tu commentatus es, ex spinis ruborum compacta fuerit, sed simpliciter eam memorati sancti evangelistæ spineam coronam capiti ejus a militibus illusionis gratia impositam fuisse commemorant. Patet ergo nullique dubium est, quin hostis antiquus

in corde tuo sibi fecerit sedem, et ad tam execrabile mendacium proferendum, os tuum aperuerit. Ille, inquam, qui ab initio in veritate non stetit, et est mendax, et pater ejus, cujus agitatu evangelicæ veritati (totius nævi mendacio carenti) idem mendacium ausu temerario atque præcipiti asserere præsumpsisti. Verum cum diversa sint mendaciorum genera, et in hac mortalitate vix mendacio carere possimus (*Joan. I*), a cujus lapsu qui pene nobis quotidianus est, divinæ pietatis remissione quotidiana indigemus, qua nobis venialiter indulgeri confidimus, illud tamen mendacium quod ejus veritati resultat, omnibus modis detestamur, et divina adminiculante gratia cavere gestimus, teque in illud corruisse, charitate imperante condolendo dessemus, imitantes illud Apostoli: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur et ego non uror (I Cor. XII)?* Nemo quippe evangelicis paginis Spiritus sancti calavo digesus, ubi, ut dictum est, fides nostra consistit, quidpiam superaddere, aut subtrahere, aut immutare, ad dehonorationem illius de quo scripta sunt, et fidei nostræ insultationem, et animæ suæ perditionem, potest. Quapropter necesse est tibi consulas, et quantum per hujusmodi mendosam adjectionem, id est, ruborum spinis coronam contextam capiti Domini impositam asseverando, oberraveris, attendas. Nescio itaque utrum sciens, an nesciens, te immaniter in vinculum excommunicationis canonicæ conjecisti, eo quod fidei evangelicæ de tuo aliquid superaddere præsumperis. Definitio quippe sanctorum patrum in concilio Chalcedonensi super his qui fidei evangelicæ et apostolicæ quidpiam superaddere præsumunt, hujusmodi est (*Act. XV*): Statuit sancta et universalis synodus alteram fidem nulli licere proferre vel conscribere, aut componere, aut sentire, aut docere aliter. Eos autem qui ausi sunt componere fidem alteram, aut proferre, aut docere aut tradere alterum symbolum volentibus converti, vel ex gentilibus ad cognitionem veritatis venire, vel ex Judæis, vel hæresi quacunquæ, hos si episcopi fuerint aut clerici, alienos esse ab episcopatu et episcopos a clero; si vero monachi, aut laici fuerint, anathematizari decernimus. Quia ergo evidenter sanctorum Patrum anathemate percelleris, quibus a Domino ligandi solvendi que est attributa potestas (*Matth. XVI*), si vis salvus fieri, redi ad illud penitentia, in cuius verbis errasti, ut ab hac percussione, illius munere qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, salubriter merearis sanari. Scimus autem et flebiliter fatemur, justissime a Deo illatum homini peccanti pro pœna, ut terra ejus spinas et tribulos germinaret ei, ut qui noluit subditus esse Deo, et in patria feliciter, et absque labore consistere, projectus in exilium, coheretur punctiones spinarum perferre. Ab hac ergo peregrinatione Salvator eum misericorditer volens liberare, crucem dignatus est conscendere, et in ea inimicum triumphare. Equum est ergo ut pœna exsillii similiter sit ad patriam redeunti? Et, ut quod

dico clarius sit. Nunquid fieri potest ut eo amore complectatur quis spinam tribulantem quo amplectitur se a diabolo liberantem, et coelestis regni aditum aperientem? Crux namque fixa est ut spinæ incolatus nostri consumerentur. Nam vis certius id nosse? Cum angelus in persona Domini ad Mozen pro educatione populi loqueretur (*Exod. iii*), cui legem daturus erat, et plurima alia beneficia collaturus, visum est Moysi rubum ardere, nec tamen consumi, hoc jam tum rebus clamantibus, quia populi peccata lex quidem per ostensionem atque reprehensionem erat inflammatura, nec tamen combustura. Satius ergo crux veneratur quam spina, quia hæc captivum et exsulem eruciat, crux autem et captivitatem eripit, et spinam tribulantem comburit. Post hæc addis :

« Adorentur et arundines, quia ab eis colaphis a militibus caput ejus cæsum est. » Cætera quidem vel risui movendo apta sunt, vel quia arrident alicui Dominicæ significationi, possunt utcunque audiri. Porro arundinum et crucis comparatio tam longe secernitur, ut putetur nequaquam vel a vigilante, vel a sana mente profecta, sed potius ab eo qui impos mentis funibus Hippocratis vincendus traditur. Legimus namque in figura Dominicæ crucis amaras aquas eremiticas per ligni immisionem insipidos olim deposuisse sapes (*Exod. xv*). Nunquid non aliter nequivit virtus Omnipotentis earum dulcorare gustum, nisi eas attingisset per lignum? Sed sicut poscebat tempus, variis figurarum umbris et allego-riarum figuris utilitatem ligni victoriosissimi adumbrabat, cujus actu legis litera, dudum, amaritudine impediens, impossibilis, nunc ejus contactu facta est potu habilis. Legimus etiam de cruce prædictum : *Et erit* (haud dubium quin sive beatus vir a quo beatitudinem adipiscuntur omnes qui beati sunt, sive quilibet membrorum ejus) *tanquam lignum quod plantatum secus decursus aquarum* (*Psal. i*). Nunquidnam dicitur? Et erit tanquam arundo secus ripas fluviorum palustrium? Scio certe, scio quid in his tibi velis. Recoluisti fortassis siccitatem Ægyptio calamo a Domino comminari, id est, sermone vacuo et nihil in se solidum habenti, dum de eo dicitur : *Attenuantur et siccabuntur rivi aggerum, calamus et juncus marcescet* (*Isa. xix*). Ideoque calamum tuum, vacuum prorsus ratione, hoc consolari voluisti modo, ut conareris eum similem cruce ostendere; et pari modo, ut crux a fidelibus adoratur, tu quoque calamum tuum eos cogeres adorare. Ad ultimum, quasi tuarum palmam nænarum, adjungis :

« Adorentur et lanceæ, quia unus militum in cruce « latus ejus aperuit, unde fluxit sanguis et aqua, sacramenta unde formatur Ecclesia. » Jam dudum in tui admiratione attonito, constricto guttore, præ multo stupore verba deficiunt, et solummodo tanta rei novitate permotus hæsito : quidnam illud fuerit quod lanceæ Dominicæ passionis faciens mentionem non recoluisti quid Dominus de gladio suo tempore

PATROL. CVI.

passionis beato Petro dixerit : *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt* (*Matth. xvi*); si enim æqua lance pensandæ essent crux et lancea, sicut Dominus dixit : *Omnes qui gladium acceperint, gladio peribunt*, ita subinferret : *Omnes qui acceperint crucem, cruce et peribunt*; itemque, cum discipulis diceret : *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*; et : *Qui non bajulat crucem suam, et sequitur me, non est me dignus* (*Luc. xiv*), eo modo diceret : *Qui vult post me venire, accipiat lanceam suam in manu, et sequatur me*. Et qui lanceam suam non portat in manu, non est me dignus. Nam Petrus increpatus est cum gladium accepisset, et admonitus ut crucem ferret, quando dictum est ei : *Sequere me*. In quo autem eum sequi deberet, manifeste Dominus ei ostendit, cum dicit : *Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas, etc.* (*Joan. xxi*). Et ne dubia sententia in hac re animus noster duceretur, evangelista subsecutus est : *Hoc autem, inquit, dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum* (*Ibid.*). Adoret ergo hæreticus quilibet lanceam, dogmatis videlicet sui nequitiam, admistisque agminibus Gog et Magog, qui interpretantur *tectum*, vel *de tecto*, contra sanctam Ecclesiam magno cum supercilio et pompa armorum bellaturus, pauperina [*Forte pauperrima*] ejus arma contemnens procedat. Ejus autem erit de fortitudine regis sui confidere, et crucis vexillo sese munire, atque eis expugnatis, eorum arma per septem annos igni succendere, id est, in septenario numero Spiritus sancti donis sacro atque perfecto, armaturas eorum omnes comburere, contos, et lanceas, et baculos, manus, sicut scriptum est : *Arcum conteret et confringet arma, et scuta comburet igni* (*Psal. xlv*); eodem etiam non momentaneo, sed æterno, armaturæ perversæ doctrinæ comburenda sunt igni. Hactenus stylo prosecutionis nostræ ex auctoritate divina et sanctorum Patrum doctrina, et ex his quæ Dominus sobrie subministrare dignatus est, tuis, o Claudi, ineptis et stolidissimis oppositionibus rationabiliter obviasse sufficiat. Nunc autem quia liquet ob prædicationem adorandorum asinorum et cæterarum insensatarum rerum, quas æque ut venerandam crucem adorandas vecorditer dogmatizasti, tuam doctrinam nullo pacto conferri posse ulli sanæ veræque fidei doctrinæ, quærendum nobis videtur cujus comparari possit falsæ doctrinæ. Et quia catholice fidei doctoribus cœquari et in nullo assimilari potest, merito eorum qui extra Ecclesiam sunt dictis et factis applicanda est. Quia ergo compellimur genilium factis et dictis prædicationis tuæ assimilare documenta, nullius aptius congruentiusque dicto et facto adæquari potest quam Sileni vatis tenulenti, simillimi tui, de quo scribit Naso :

Ebrius ecce senex pando Silenus asello
Vix sedet, et pressas continet arte comas.

De quo ita Maro (*Eclog. vi, xiii*) :

Pergite, Pierides. Chromis et Mnasylos in antro,
Silenum pueri somno videre jacentem,

Infidium nosterho venas, ut semper, iaccho :
Serta procal tantum aspili delapsa jacebant,
Et gravis atrita pendebat cantharus ansa.

Et post pauca :

Solvite me, piteri; satis est potuisse videri.
Carmina quæ vultis cognoscite, carmina vobis

Cogimur variis vana; ineptis inepta, falsis oppo-
nere falsa. Quoniam uterque poeta eandem Silenum
ebrium vanitate descripserit poetica: alter enim,
scilicet pandò asello sedentem, et præ nimia ebrietate
vix sedentem, et anisissis habenis quibus idem fuerat
moderandus asellus, solummodo arte imbecilli, pres-
sis ejusdem comis aselli, se ne laboretur continen-
tem; alter vero, ut conjici potest, jam eum modo
eodem asello lapsum; et ut ei moris erat hesterno
iaccho venas lullatum, mortuo simillimum jacentem,
et ejus nimia potatione ansam illius gravis canthari
fractam, sartaque capitis ejus procul delapsa jacen-
tia, et duorum puerorum fraude circumventum,
suorumque sertorum restibus ab eis vincum, et ad
nimio mero vacantibus atque stertentibus a lascivis
pueris fieri assolet illudum, eademque illusionem exci-
tatum, pollicitumque eisdem pueris carmina quæ vel-
lent se facturum, quæ utique, sicut sequentia illius
libri testantur, fecit: non abs re tamen ejus facti
similitudo, quamdam, ut quidam volunt, in persona
Sileni allegorice Virgilius alterius personam subin-
telligi voluerit, tibi non ab jure, Claudii, aptari pos-
test. Videris itaque ad instar ejusdem simillimi tui
Sileni pandò sedere asello, et adeo nimio mero in-
dulsiisse, ingentique potatione mentem tuam he-
betasse, et habenas moderationis et discretionis
amisiisse, et cætera quæ de eo idem Naso exsequi-
tur, exegisse, quando asinum æque ut cruceam ad-
orandum docuisti. Eundem porro asellum cui sede-
bas, non alios, ad adorandum proponere nobis de-
bueras; sed reor, quia pandus erat, tua sessione
dignum: nostra vero adoratione non pandos, sed
generosos magnorumque corporum asinos, beneque
auritos et turrita cervice incidentes, caputque in
altum subrigentes, optime judicaveris dignos. Verum,
secundum Virgilium, ejusdem Sileni similitudinem
habuisse comprobatis, quia nisi multo madefactus
fisses vino; non illo utique de quo Psalmista ait:
Vinam latificat cor hominis (Psal. ciii), neque de
illo de quo in libro Judicum, quod *Deum latificat* D

et homines (Judic. vi), sed illo potius de quo in can-
tice Moysi legitur: *Fel draconum vinum asinet, et
venenum aspidum insanabile* (Deut. xxxii), nunquam
ab ecclesiasticis traditionibus te avertisses, et asi-
nos et cætera inepta quæ scripsisti adoranda pro-
posuisses. Pueros namque qui te eodem fellito vino
inflatum, et ad similitudinem mortui jacentem re-
pererunt, tuisque propriis restibus devinxerunt,
nullos melius quam spiritum tuum, qui, secundum
Apostolum (Ephes. iv) renovari, et novum hominem,
Christum videlicet Dominum nostrum, induere, et
intellectum, qui sanam doctrinam proferre debuerat,
accipere possumus. Eisdem igitur pueris adeo ludi-
brio et irrisioni fuisi, ut sicut a Sileno memorati
pueri carmina inepta sibi fieri extorserunt, ita et tui
pueri, spiritus videlicet tuus parvusque intellectus
in tanta præsumptionis et præcipitationis horatium
te demerserunt, ut eorum persuasionem et argensione,
imo subripiente atque prævalente antiquo hoste, ea
prædicares quibus te et captum mente et rationis
impotem ostenderes. Catalogo filiorum Ecclesie ex-
torrem te intenciter emceres, quia tua plena erroris
blasphemiarumque dogmata una tecum floccipendunt,
et rudibus socianda decernunt. Tuum porro can-
tharum cum ansa fracta, de quo, ut pole calice Ba-
bylonio, potum mortiferum hausisti, et quem usque
ad faeces potasti, merito, quia nullo usu humano
aptum norunt, abiciunt; et ne ex eo quisquam sanæ
mentis haustum sumat, sub perpetua contritione
inutilem et inhabilem subsistere judicant. Sane si
sobria ecclesiasticæque dignitati convenientia præ-
dicasses, jure in capite tuo sertum, id est, corona
mansisset sacerdotalis. Sed quia contra auctori-
tatem religionemque sanctæ Dei Ecclesie scribere
præsumpsisti, ideo ad ignominiam debonorationemque
tuam præsulatus tui coronam a capite tuo
procul delapsam, tibi valde indecenter abesse fecisti.
Hanc ergo similitudinem ex fabulis poetarum sum-
ptam, tibi non inconvenienter aptatum, o Claudii,
agnosce, et ne ulterius sanctam Dei Ecclesiam tuis
virulentis objectionibus lacessere præsumas, cave.
At vero ne hæc libelli extensio et immoderata pro-
lixitas legentibus generet tedium, cursus sui hic
sortiatur terminum: reliqua vero operistui, o Claudii,
in tertio hunc sequenti, Domino auxiliante, exami-
nabantur libella.

LIBRI TERTII PRÆFATIO.

In duobus qui hunc præcedunt exactis libellis, non
ex asse, tuis, o Claudii, refragatum est absurdissimis
et inhonestissimis propositionibus. Attamen ad ea
refellenda et improbanda quæ æque ut venerandam
cruceam adoranda prædicare non erubuisti, satis
abundeque, quantum Deus annuit, ut reor, stylo
obviationis nostræ prosecutum est. Restant igitur ea
orbibus limpidissimis ac simplicibus contuenda at-

que rimanda, et ad liquidum sano sobrioque intel-
lectu discutienda, ac telis sanctarum Scripturarum
et paginis eximiorum doctorum petimenda, quæ
immemor reverentiæ sacerdotalis fraternitæque dif-
fectionis existens, adversus jam sæpe memoratum
venerabilem virum Theodemirum abbatem, te, im-
perante charitate, monentem, et a superstitionibus
tuis, quibus inutiliter inserviebas et miserabiliter

Irretitabilis, provocare volentem, absque ullo discretionis et moderationis obstaculo, et, ut verius dicam, impudentissimo ore specialiter eructasti. Si igitur tot tantisque nugarum tuarum nœnulis quæ supradicto continentur excerpto, non nisi tribus libellis, propter enormitatem inconcinnarum et vitiosarum dictionum tuarum resultatam est, quantæ potas prolixitatis, quantæ magnitudinis libri necessario congerendi et exarandi erunt, cum integer totus hujusce inepti et exsecrabilis operis tui codex, quem contra auctoritatem et simplicitatem ecclesiasticæ discipline digessisti, et jam fato venerabili viro Theodemiro abbati misisti, in manus peritorum virorum deveneris? Sicut enim ea testantur, et cernentibus atque legentibus fidem attribuunt, quæ a te in eodem excerpto scripta leguntur multo sceleratiora et detestabiliora in eodem perversissimo codice tuo repe-

rientur, quæ adversus sanctam matrem et altricem nostram catholicam apostolicam Ecclesiam vituperationis et insultationis gratia scriptastasi. Quapropter necesse est ut si adhuc in tenebris involutus delitescit, in lucem proferatur, ut videatur, legatur, examinetur, et quidquid erroris et blasphemiarum contra nos a te jaculatarum continet, sciatur, eisque ecclesiasticis allegationibus juste rationabiliterque refragetur. Quoniam nisi moderno tempore, maturoque quæsitu inventus et in medium prolatus, solertique studio examinatus et repudiatus, ignique traditus fuerit, verendum est ne si futuris temporibus ad notitiam simplicium fratrum delatus fuerit, tæxus illius exitiabilis ab eis lectus atque præcognitus, mortifero sui erroris morbo eos contaminet saucioque efficiat; et pestiferam perniciem animabus eorum debilititer infundat.

LIBER TERTIUS.

Ecce jam tempus instat et ordo rei de qua agitur exposcit ut tandem veniamus ad ea quæ specialiter memorato Theodemiro venerabili abbati, o Claudi, objectisti, et per eum eadem in nos callide retorquenda præparasti, quia dum missili tuo alium te ferire simulasti, eodem nos aperte fraudulentè lanceare voluisti: nam et cum multis aliis insani dogmatis tui nœniis nos inficere tentaveris, adeo te etiam Iulianicum adversariumque sanctæ Dei Ecclesiæ constituisti, ut divini cultus honorem, quem religiosi tenemus et veneramus, annullare, et sacrorum Dei intercessionem penitus et parvipendendam inveteranda fronte præsumeres dogmatizare. Proinde scriptis tuis sensim legendo peragratis et animadversis, contra singula tua falso objecta, et pro nobis, et pro eodem venerabili abbate, imo pro defensione sanctæ matris Ecclesiæ nostræ catholicæ, incongrua veritateque referta responsa, et lima sancti Spiritus arma apostolica exacuta, in hoc libello contra ponenda statuimus. Processus sane prosecutionis tuæ qua te totum in jam dictum venerabilem abbatem Theodemirum effreniter ac præcipitanter invehis, ita se habet:

« Quod vero ais quod ego prohibeam homines pœnitentiæ causa pergere Romam, falsum tu loqueris. » Valde, nec tamen scio si digne, admiror, adeo te mente captum, aut certe ita hebetasse tibi mentem oblivione, ut hæc præmittens nequaquam in præcedentibus eorum memineras. Inveniris namque in posterioribus tuis dictis, non modo iter illud, quantum in te fuit, prohibuisse, sed etiam Romam pergentes, et per illud iter apostolicam intercessionem quærentes, ruptis moderationis habenis, toto suffusus felle, in eorum contumeliam debacchasse, insipientiæque atque stultitiæ notam eis impigisse. Sed agit hoc lymphatica et inanis stabilitatisque ne scia levitas, quæ quod radicatus tanquam arbor sapientiæ aquis non irrigatur divinis, veluti pulvis

pertenuis, et flatu levitatis raptabilis, quaquaversum visum fuerit incaute inscienterque discurrit. Unde et notam falsitatis, quam fratri tuo invehere conaris, ex verbis tuis incurrisse convinceris, et eundem venerabilem virum effugisse, quantum ad præsentem rationem attinet, testaris. Et ipse enim alienus a falsitate exstitit, quia quod tu in dictando detestaris, te prohibuisse dixit: et teipsum falsarium comprobas, quia quod hic prohibuisse te negas, in sequentibus detestando et insultando, quid de hac re sentias, aperte demonstras. Quod autem quasi rationem redditorum subnectis:

« Ego enim iter illud non approbo. » Et veluti exponens quare dixeris, infers:

« Quia scio quod nec omnibus obest, nec omnibus prodest, nec omnibus proficit, nec omnibus officit. » Quid his verbis stolidius reperiri possit, non facile invenerim. Quid enim? Nunquid ea quæ media in vitæ nostræ actibus dicuntur, id est, quæ in bonam malamve partem a sese utentibus inflecti queunt, nequaquam sunt approbanda; nunquidnam, ut multa præteriens de aliquibus breviter perstringam, abjicienda sunt jejunia, corporisque extenuati abstinentiæ, quia aliis quidem gloriam præparant futuram æternamque satietatem, dicente iudice: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi; esurivi enim, et dedistis mihi manducare*, etc.; alios autem per inanem ostentationem, et propter auræ popularis appetitum peracta, vacuos mercede detrudant se sectantes in pœnam gehennalem, dicente cordis inspectore: *Amen, dico vobis, recepistis mercedem vestram*. Nunquid castitas reprobat, quæ sectatores suos non solum in futura beatitudine angelis coæquabit, sed etiam in mortalibus adhuc corporibus imitationem angelicam videre contendit, dicente Domino: *Quia filii resurrectionis non nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in cœlis (Matth. xxv)*, propterea quia

multi, cum non appropinquent corporibus mulierum, pudor tamen in eis patitur naufragium, aut per inmundum appetitum, aut certe per jactantiam : forte elemosynarum largitio hac occasione annullabitur, de qua Scriptura dicit quod resistat peccatis, sicut aqua exstinguitur igni (*Ecclesi. iii*), quia data pecunia alii ad tenuem sustentandam vitam abutuntur, forsitan per ejus liberalitatem ad res obscenas delabuntur : sed et dantium alii futurum expectant præmium, alii favorem, pro his requirentes humanum fructum, non requirunt divinum. Satis itaque erat de hoc opus ex mentis pensasse judicio : et sicut alia media bona, ita et hoc quoque, aut cordis devotione judicasse utile, vel certe ob indevotionem minus profuturum sanxisset. Si enim cuilibet proficit, alii autem officit, non istud ex natura procedit operis, sed ex qualitate operantis, qui hoc quod sibi profuturum erat in ramis operis, læsit in radice intentionis, et quia non habuit purum oculum intentionis, ideo totum corpus tenebras perpassum est operationis. Novimus certe quosdam id studii habuisse ut sanctorum limina adirent apostolorum, et eorum intercessionem humiliter quaerent, ac non modo a sanctis viris laudatos esse, sed ut ab hac intentione non desinerent admonitos divinitus fuisse, sicut de quodam scribit beatus Gregorius in libro Dialogorum, qui cum id haberet studii inter cætera honorum actuum exercitia, ut singulis annis reliquias apostolorum aciret, admonitus est ut ageret quod agebat, manus et pes ejus nequaquam cessaret, et natali apostolorum, quorum erat assiduus visitator, meritum suorum mercedem recepturus esset. Neque enim novitia res est loca quædam intuitu orationis conventibus frequentari humanis, sed potius auctoritate patrum priscorum et divinatorum ad id agendum provocamur auctoritate eloquiorum. Licet namque Deus ubique præsens sit et omnia loca manus ejus fundaverint, tamen beati Abraham fidem probaturus, non in quocunque loco, sed in monte quo sibi placuit, filium offerri præcepit, et trium dierum spatio ad eundem locum supradictum virum ire voluit. Eundem autem locum postea ob id fuisse clarum atque insignem traditur, atque a multis frequentatum, unde et nomine, *In mente Domini nus vidabit*, est insignitus. Beatus idem Moyses, qui populum Israel docuerat Domini esse terram et multitudinem ejus cælum et eos cælorum, tamen præcepit eis ne in omni loco quem vidissent, id est, in qui eis placuisset, victimas et hostias offerrent ; sed locum quem Dominus Deus eorum elegisset, ascendere eos jussit, et ibi immolare hostias (*Deut. xxxii*). Ubi quanquam subtiliori intellectu sanctæ Ecclesiæ unitatem per unius loci voluerit significare positionem, attamen Deus, pensans humani generis mentem, nequaquam cultum suum per multorum voluit vilescere ac tepescere multitudinem locorum, sed potius commendabilem reddere per unius loci conventum celeberrimam. Si enim locus retinens arcam insensibili ligno

Epist. ad Sabinianum.

A compactam, et a foris intusque deauratam, continentem urnam manna plenam, et virgam unam tabulasque lapideas, meruit nobilitari, tantaque frequentia populû honorari (*Exod. xxiv*; *Hebr. ix*) : cujus putandus est ille religionis, qui complectitur corpus Apostoli, tanquam cælestis thesauri arcam, corpore et animo virtute conspicuam, intus tegentem vas animæ splendentum sapientiæ dulcedine referentem, legemque spiritalem non in tabulis lapideis, sed tabulis cordis carnalibus (*II Cor. v*) exaratam, insuper et virgam pastoralis auctoritatis, qua possit parcere piis et debellare superbos? Longum est etiam enumerare quomodo sparsim in sanctis Scripturis hujusce rei, tanquam flosculi purpureo atque roseo vernantes fulgore, reperiantur testimonia. Quomodo scilicet David a Domino præceptum acceperit, ut in area Areuna placandum offerret sacrificium (*II Reg. xxiv*). Et Salomon prius dicens Domino : *Si enim cælum et cæli cælorum te capere non possunt, quanto minus domus hæc quam ædificavi* (*II Par. vii*)? posthæc orans ut in loco eorum oculi Domini aperti essent atque aures intentæ, devotissime precatur, et ipsius Domini testimonio exauditum esse refertur, tam pro indigenis ibidem exorantibus, quam undequaque confluentibus, seu de ultimis terræ finibus oratum eundem locum adeuntibus. Quomodo beatus Elias non novum altare constituerit, sed antiquum aliens curaverit, qualiter montem Carmelum orationis gratia frequenter inviserit (*III Reg. xviii*). Quibus omnibus docemur non improbandos nec more tuo stultos insipientesque appellandos eos qui, devotionis augmentandæ gratia intercessionisque per suffragia quærendæ, apostolorum adeunt limina : quia credimus quod per hæc non solummodo eorum mentibus adolescat amor circa divini cultus servitutem, sed etiam laboris sui atque itineris, quæ subire volunt intentione divini amoris, mercede donentur. Sane est etiam proprium humanæ menti non adeo compungi ex auditis sicut ex visis. Sicut enim, teste beato Hieronymo, melius Scripturas divinas intelligit, qui nomina locorum atque civitatum peragrandocircuit : ita credendum est eos amplioris posse fieri devotionis, qui loca apostolorum adeunt, et in alio quidem audiunt unumquemque eorum, in alio autem tortum, in alio decollatum, aut certe crucifixum, alibi vero terræ mandatum, oculis etiam corporeis perlustrant. Unde beatus Hieronymus lapsam cujusdam demicans, qui intra concepta speluncæ in qua Dei Filius ortus est, tractat de stupro, stupore afficitur quare a facinore concepto nec locorum deturteretur visione sanctorum, dicens : infelicissime mortalium, tu speluncam illam, in qua Dei Filius natus est et Veritas de terra orta, et terra dedit fructum suum, de stupro conducturus ingrederis ; non times ne de præsepio infans vagiat, ne puerpera virgo te videat, ne mater Domini contempletur? Angeli clauant, pastores currunt, stella desuper ruilat, Magi adorant, Herodes terretur, Hierosolyma

conturbatur, et tu in cubiculum Virginis, virginem A
decepturus irrepis? Et post pauca: Deinde curris ad
pastorem locum, et angelorum desuper strepitu con-
cinnente, in eadem verba testaris. Itemque post non
multa: Jam iter depositum, decreta navigia, con-
dicta dies, fuga animo pertractata. Et ecce angelus
ille cubiculi Mariæ janitor, cunarum Domini custos,
et infantis Christi gerulus, coram quo tanta facie-
bas, ipse te prodidit. Certe ut ad apostolos venia-
mus, noyimus eos, quandiu Hierosolymiticum tem-
plum stetit, crebro illic orandi gratia convenisse,
unde et in Actibus apostolorum leguntur omni die
in templo et circa domos docuisse, et in panis fra-
ctione mysteria corporis Domini celebrasse, et po-
pulis sumenda tradidisse. Inde est quod nona hora,
ut se habet mos ecclesiasticus, templum adoraturi
Petrus et Joannes adeunt, claudum ad limina domus
Domini jacentem imperiosa auctoritate divinis vin-
ctum vinculis absolvunt (Act. ix). Hinc est quod
Paulus magnopere exoptat, et toto nisu festinat, ut
diem Pentecostes Hierosolymis faciat. Dum ergo ita
se habeant, facessat, ut ita dicam, tandem tua irra-
tionabilis ratio, qua muliercularum sensibus persua-
dere niteris, et scorpionis more, ore palpando, clan-
culo cauda venenum infundere conaris, ut ab amore
sanctorum locorum atque apostolorum animos fide-
lium avertere possis. Posthac quasi cornutum per-
plectens syllogismum, eumdem venerabilem virum
te, quantum in tali actu intelligi decet, charitatis
officio corripientem, involvere conaris hoc modo:

Te ipsum primum interrogare volo: Si pœniten-
tiam agere esse Romam pergere nosti, cur tu tanto
tempore tantas animas perdidisti, quas in mona-
sterio retinuisti, et pœnitentiæ causa in monaste-
rio recepisti, et non eas Romam misisti, sed po-
tius tibi servire fecisti? Omnis qui sano intelle-
ctus cerebro sanctæ Ecclesiæ gremio continetur,
variis professionum ordinibus, non diversa fide,
distanti tamen conversatione, eam consistere novit:
aliosque esse qui conjugio operam dent, alios qui
celibatu vacent, alios qui obedientiam prælatis ex-
hibeant, alios autem qui subditos sibi greges sub
norma divinitus tradita constringant, alios qui liber-
tate generali quaquaversum pro libertate suo per di-
versa orbis climata discurrunt, atque alios qui fren-
D
regulati atque canonico coerciti, nullum quo pedem
ferant referantque sibi reliquerunt aditum, per ma-
jorum ac sibi prælatorum jussum. His ita se habentibus,
voce ejusdem venerabilis abbatis respondemus:
Ideo, o Claudii, tanto tempore tot animas non per-
didi, quas in monasterio retinui, quia patris nostri
præcepta secutus, videlicet beati Benedicti, officina
ubi instrumenta honorum exerceantur, clau-
stra monasterii, et stabilitatem in congregatione
novi. Sed et sententiam canonum, quam tu periculo
animæ tuæ nescire probaris, huic sententiæ concor-
dantem retineo, quæ in synodo Chalcedonensi, act...
ita legitur: Monachos per unamquamque civitatem

aut regionem placet subjectos esse episcopo; et que-
tem diligere, et intentos esse tantummodo jejuniis
et orationibus, in locis quibus renuntiaverint sæculo
permanentes: nec ecclesiasticis vero, nec sæcula-
ribus negotiis communicent, vel alicui sint molesti,
propria deserentes monasteria, nisi forte eis præci-
piatur propter opus necessarium ab episcopo civita-
tis. Et post non multa: Transgredientem vero hanc
nostram definitionem excommunicatum esse decre-
vimus, ne nomen Dei blasphemetur. Hi namque qui
hac professione non arcentur, si ob amorem cele-
stis patriæ tantorum itinerum subeunt laboriosa dis-
crimina, et quia necdum spiritibus eorum jun-
queunt, terunt tamen apostolorum basilicas, et hu-
militer ipsorum expetunt suffragia, laude dignis
duco. Quia et si Apostolus dicit: *Volo vos viris
orare in omni loco, levantes puras manus sine ira et
discrepatione (I Tim. ii)*, propter eos dictum accipio
qui nesciunt orare, nisi ubi viderint erectum altare
aut certe sanctorum reliquias adesse. Quam autem
opinionem hujusce rei habuerit ipse testis est, qui
templum adoraturus adit, in quo et comprehensus
est, ad quod ut diem Pentecostem inibi faceret, festi-
nabat (Act. xx). Hi autem qui ut securi ab externis
tumultibus esse queant monasterii secretum petunt,
si causa vagationis extrinsecæ sæcularia negotia
adire tentaverint, improbo, reprehendo et ad perdi-
tionem animarum illorum pertinere non ambigo,
quia magistri mei dicentis sententiam recolo, ut non
sit necessitas monachis vagandi foras, quia omnino
non expedit animabus eorum. Quod autem dicis eos
mihi servire fecisse, quanquam me ab hac re iunctu-
nem non judicem, ut pote cui multæ sunt deformita-
tes morum quibus serviat in supportando devotio
pla fratrum, tamen auctoritatem diviniam in hac re
sequi conor ita dicentis: Qui vult inter vos esse
major, sit vester minimus; et: Qui præcessor est,
sicut ministrator. Est etiam nobis reciproca servitus,
de qua institutionis nostræ præcepta continent
ita: Fratres invicem sibi serviant; et alibi: Infirmi-
tates suas, sive corporum, sive morum, patientis-
sime tolerant. Itemque obedientiam sibi certatim
impendant. Sed et Apostolus: *Per charitatem, in-
quit, spiritus servite invicem (Gal. v)*. Hac ergo ex-
cepta, privatam me servitatem, nec imponere subdi-
tis debere scio, nec imposuisse recolo, sed voce Ge-
deonis circa subditos utor: *Non dominabor ego
vestri; nec dominabitur in vobis filius meus, sed
dominabitur Dominus. Vereor namque ne mihi cum
superbis infidelibusque pastoribus pars ponatur, et a
pastorum pastore in terribili examine, cum eis dica-
tur: Cum auctoritate imperabatis eis et cum poten-
tia. Imo, si voluntatis effectus non negetur, opto eam
Apostolo veraciter dicere: Quis infirmatur, et ego
non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?
(II Cor. xi)*. Itemque: *Factus sum parvulus in medio
vestrum: tanquam si membra servent aliorum meos (II Thess.
ii)*. Sed et sapientissimi viri salubre consilium audi
dicentis: *Rectorem te constituerunt? noli extolli, sed*

vero, qui in me credunt, ab omnium evangelistarum dictatione alienissimus admodum reperiri et sensu. Cesset ergo jam tandem tua compilatio, quæ et secundum sæculi litteras arguitur ignorantia; et juxta ecclesiasticam disciplinam, aut vecordia; aut certe insania. Neque enim sani capitis est tanto ausu Scripturarum divinarum mutilare sententias. Quod autem ad ultimum dicitis:

« Nullum scandalum majus esse quam hominem illam prohibere pergere viam per quam possit ad gaudia pergere sempiterna, » purus videretur flueris locutionis, nisi corrupta sentiretur vena intentionis. A contrario enim mihi succenses quod te corripuerim prohibuisse comiteantes Romam pergere, quæsi qui aliud faciam, et idipsum facientem te corripiam; sed ego scio non esse quidem summam perfectionis in itinere quo Romam pergitur. Novi etiam quod devote illuc properantes plurimum juvantur, quibus professio non reluctatur: atque ideo missile tuæ redargutionis cum levitate insultationis in caput revertitur proprium sui jaculatoris: quia obstruere conaris ora infirmorum, ne petant eorum intercessionem qui, devicto sæculo, Domini conspectu fruuntur securi: cum eos adhuc deprimens terrena inhabitatio cogat multa cogitare eorum quæ sunt sæculi perituri. His de apologia Theodemiri explicata verbis, videamus et cætera quæ sequuntur

« Scimus enim quod non intellecta evangelica verba Domini Salvatoris, ubi ait beato Petro apostolo: *Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cælorum* (Matth. xvi). Propter ista jam dicta Domini verba imperitum hominum genus, pro acquirenda vita æterna, postposita omni spiritali intelligentia, voluit pergere Romam. » Fuisse statuta ecclesiastica convellere nitentium, ea semper quæ infirmiora sunt in medium adducere, ut per hæc intentionem majorum quasi quibusdam machinarum suarum arietibus valeant labefactare, nemo dubitat, qui hæreticorum meminitur vel temporum vel actuum. Ideoque non miramur te, imperitorum et inscientium imperitia in medium adducta, eorum etiam devotionem lacerare coarari qui cæteris præstare videntur. Novimus namque et ab initio nascentis Ecclesiæ, et usque ad ejus terminum perseverantium non dubitamus, ut paucos habeat qui doctrina præfulgeant, plures autem qui simplicitate contenti, ea quæ operanda agnoscunt, sibi sufficere ad salutem, solummodo heredant. Quorum simplicitas hostium sanctæ Ecclesiæ semper patet derisioni, ut quia minoris fortitudinis ad repugnandum creduntur, primum in eis veluti fragilia proterantur antemuralia, ut liberior pateat via ad concutienda sanctæ civitatis Ecclesiæ mœnia. Ideoque tu, o Claudii, tanquam hostis reliquiarum apostolicarum, primum ab earum dilectione revocare animos quæris simplicium, ut, paulatim cessante inceditorum frequentia, veneni tui frigus extinguere queat ignem amoris in eorum etiam cor-

« Fallitur Jonas, cum illa verba qui in me credunt, diserte habeat Mattheus, cap. xviii.

A dibus qui cæteris præstare videntur. Hæc est enim quod agere conaris, dicens eum arrogantia; fastu, imperitum hominum genus pro acquirenda vita æterna postponere omnem spiritalem intelligentiam verbis Dominicis, et velle pergere Romam. Multi namque et penè omnes petram super quam edificatur Ecclesia fidem intelligunt beati Petri, quæ communis est totius sanctæ Ecclesiæ, videlicet eam quæ paulo ante promissionem hanc præcesserat, id est: *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. xviii), et huic petre superædificandam Ecclesiam suam Dominum promississet. Quis est enim, vel exigit intellectus, qui hæc fidem non teneat et dicat: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus!* Claves vero regni cælorum, potestatem ligandi atque solvendi, quanquam non omnès, ut se res habet, intelligant, tamen imperitia nescientium non præjudicat scientiæ dignoscentium. Ideoque frustra non quasi singularem tibi scientiæ tribolis palmam, dum quantum ad verba tua attinet, omnes tenebris ignorantia; obvolvère niteris. Quid est enim: genus hominum imperitum nisi omnes homines imperiti? Si enim hominum imperitorum dixisses, utcumque aliquos exceperis: nunc vero dum generaliter cunctos imperitiæ arguis, nec te exceperis videris, nisi forsitan ab hominum genere dividere te nitaris. Ego sapientium virorum in sanctæ Ecclesiæ gremio consistentium est, dicta Salvatoris intelligere, et pro absolutione animæ suæ beatum Petrum cæterosque sanctos non quasi Deum, sed quasi familiares Dei exorare, eorumque confessionis ac sepulture loca amore dictante visitare; simplicium autem majorum suorum vestigia imitari, et quatenus valeant in corpore sanctæ Ecclesiæ uniri: tuum vero tunc sequacium ac prædecessorum contra matrem suam quasi de singulari se factare scientia, et ejus despiciere membra humilia, atque in præsentem aliquando palam superbia duce, ab ejus corpore abscindi, et a futura ejus beatitudine, in qua concordēs et unanimos lætabuntur, mereamini secerni: quando rex ejus atque sponsus a superbis per semetipsum recedet, dicendo: *Recedite à me*: humiles autem perpetua donabit beatitudine, addendo: *Venite, benedicti Patris mei* (Matth. xxvi), etc. His ita dictis, transeamus ad reliqua.

D « Qui hoc modo, ut supra dictum est, claves regni cælorum intelligit, intercessionem beati Petri localliter non requirit. » In tantum verba tua stultitiæ plena et socordia; noscuntur, ut solummodo admirationis sit, si te hæc loquentem vel ipse intellexeris. Quid enim si, ut supra dictum est, claves regni cælorum quasi eminentissimo sanctæ Ecclesiæ membro intelligo traditas, beato videlicet Petro, ut per illum ad cæteros hæc dignitas transeat? Num idcirco mens mea ab ejus amore tepescet, quem plures videam a Domino honorari? Postior namque in ejus devotione amoris concalescit ignis, qui adeo inter reliquos constituitur insignis, ut quod omnium est

commune, ipse quodammodo accepisse videatur singulari. Localiter autem non ita ejus intercessionem requirimus, quasi qui non ejus aspectui pateamus, nisi in eo loco quo exuvias ejus venerari scimus: firmiter tenentes quod illi omnis creatura sit angusta, qui videntem omnia videt, continenti omnia inheret. Sed devotioni satisfacimus animi, qui ea quæ sibi amare suam opere persuasit, etiam continere omnimodo, quantum sibi posse datur, satagit: talemque devotionis ardorem cum remunerare credimus, qui se usque ad mortem diligentes dilexit, sepulcrum suum adeuntes et oratio visitantes mulieres ultra sexum suum proxit, et apostolorum, ut ita dicam, prædicatrices constituit, primisque mortalium se resurrexisse innotuit. Audi denique beatum Augustinum in libro de Civitate Dei primo (cap. 13), quanti habeat corpora sanctorum: Non contemnenda sunt, inquit, et abjicienda corpora defunctorum maximeque justorum atque fidelium, quibus tanquam organis et vasis ad omnia bona opera sanctus usus est Spiritus. Si enim paterna vestis, vel annulus, ac si quid hujusmodi tanto charius est posteris quanto erga parentes major exstat affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius quam quælibet indumenta gestamus. Hæc itaque venerabilis viri verba vel admonitus percipe, et ab amore sanctorum corporum mentes fidelium revocare desine. Refert idem sanctissimus atque catholice defensor fidei in ejusdem libris plura quæ facta sunt apud sanctorum reliquias miracula, inter quæ addit corpora beatorum sanctorum martyrum Gervasii atque Protasii, cum laterent, et penitus nescirentur, episcopo Ambrosio per somnium revelata, reperta sunt, ubi cæcus, depulsis veteribus tenebris, diem vidit. Quid, rogo te, tantopere, Claudii, Dominus sanctorum suorum per venerabilem episcopum Ambrosium voluit revelari corpora, nisi sciret ea mortalibus profutura? Interea refert idem fortissimus sanctæ Ecclesiæ murus, et aliud miraculum hujusmodi inter cætera, libro vigesimo secundo Civitatis Dei, ita dicens: Habet Hesperius in territorio Fussalensi fundum Cubedi appellatum, ubi cum afflictione animalium et servorum suorum domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogavit nostros, me absente, presbyteros, et eorum aliquis illo pergeret: cujus orationibus cederent. Perrexit unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit ut cessaret illa vexatio: Deo protinus miserante, cessavit. Acceperat autem ab amico suo terram sanctam, de Hierosolymis allatam, ubi sepultus Christus die tertio resurrexit, eamque suspenderat in cubiculo suo, ne quid mali etiam ipse pateretur. At ubi domus ejus ab illa infestatione purgata est, quid de illa terra fieret, cogitabat, quam diutius in cubiculo suo reverentiæ causa habere volebat. Forte accidit ut ego et collega tunc meus episcopus Sinnitensis Ecclesiæ Maximus in proximo essemus: ut venirem rogavit,

A et venimus. Cumque nobis omnia retulisset, etiam hoc petivit ut infoderetur alicubi, atque ibi orationum locus fieret, ubi etiam possent Christiani ad celebranda quæ Dei sunt congregari. Non restitimus, factum est. Perpende, quæso te, Claudii, beatum Augustinum tanti habuisse pulverem ex Hierosolymis delatum, ut illum alicubi abscondi præciperet, quo orationum loca fierent, ubi etiam ad celebranda quæ Dei sunt posset congregari fidelium multitudo. Quæ ideo tanti meruit honorari prærogativo miraculi, quid in ea verba auctor ejus passus est, resurrexit et cætera redemptionis nostræ mysteria exhibuit, cum ipse pulvis nihil eorum ut pote insensibilis, conscius fuerit. Et vide quanto majoris sit meriti corpus apostoli et potentioris auctoritatis ad propellenda noxia, et impetranda profutura, quod et habitaculum Dei existit et vestigia Dominicæ passionis per seipsum experiendo consummavit. Jam vero quid ais:

« Quia si proprietatem verborum Domini subtiliter consideremus, non est ei dictum: Et quodcumque ligaveris, erit ligatum super terram, et quodcumque solveris in cælo, erit solutum et in terra. » Quis non videat stultissimos tergiversationis tuæ anfractus? Repente namque ab intercessione sanctorum transis ad judicariam dignitatem apostolorum. Et ut stultorum mentibus illudas, et intercessionis spem adimas, astruere conaris non eos pro nobis intercedere, eo quod non morentur in corruptibili corpore. Et sicut non videtur Petrus sedere in cathedra Romanæ urbis, ita non habeat eum cura ecclesiasticæ defensionis: quasi non multo magis et familiarius pro nobis intervenire possit liber a mortalitatis vanitate, quam olim depressus terrena inhabitatione. Sed audi quid contra hæc beatus Augustinus in libro de Civitate Dei vigesimo secundo dicat. Post enumerationem enim miraculorum quæ apud memoriam sanctorum patrata sunt, subsequitur: Cui, nisi huic fidei, attestantur ista miracula, in qua prædicatur Christus resurrexisse in carne, et in cælum ascendisse cum carne? Nam et ipsi martyres huic fidei martyres, id est, hujus fidei testes fuerunt, huic fidei testimonium perhibentes, mundum inimicissimum et crudelissimum portulerunt, eumque non repugnando, sed moriendo vicerunt. Pro ista fide mortui sunt, qui hæc a Domino impetrare possunt, propter ejus nomen occisi sunt: Pro hac fide præcessit eorum mira patientia ut in his miraculis tanta ista potentia sequeretur. Hieronymus adversus Vigilantium: Dicis in libello tuo quod dum vivimus mutuo pro nobis orare possumus; postquam autem mortui fuerimus, nullus sit pro alio exaudienda oratio, præsertim cum martyres ultionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiverint. Si apostoli et martyres adhuc in corpore constituti possunt pro cæteris orare quando pro se adhuc debent esse solliciti, quanto magis post coronas, victorias et triumphos? Unus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat a Deo ve-

miam, et Stephanus imitator Domini sui, et primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: et postquam cum Christo esse coeperint, minus valebunt? Paulus apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in navi animas condonatas, et postquam resolutus esse coeperit cum Christo, tunc ora clausurus est, proque his qui in toto orbe ad suum Evangelium crediderunt, mutire non poterit? Meliorque erit Vigilans canis vivens, quam ille leo mortuus? Recte hoc de Ecclesiaste proponerem, si Paulum in spiritu mortuum confiterer. Denique sancti non appellantur mortui, sed dormientes. Unde et Lazarus, qui resurrecturus erat, dormisse perhibetur. Et Apostolus vetat Thessalonicenses de dormientibus contristari. Joannes Chrysostomus in homilia de psalmo quinquagesimo : Videtis, charissimi, quanta est poenitentiae virtus, et conversionis ad Deum ab operibus malis : hic enim sanctus David, non solum cum in corpore esset, placuit Deo, sed et post mortem suam vivis invenitur praestitisse grande solatium. Contigit namque temporibus Ezechiae regis, Allophylos, inimicas Judaeorum gentes, circumvallasse civitatem Hierosolymam. Et cum esset Ezechias justus vir, rogavit Dominum, et prostratus lacrymis deprecabatur, ultionem de adversariis postulans. Venit ad eum Isaias et dicit, ne putaret ille quia justitia sua exauditus est (et certe jam defecerat David, et habebat multos annos requiescens); quid ergo dicit ei : *Protegam civitatem hanc, propter me, et propter David servum meum (III Reg. xix)*. David mortuus est, et merita ejus vivunt : o rem admirandam! o ineffabilem clementiam Dei, homo mortuus vivo patrocinatur! o justorum, et post consummationem inexpugnabilis pugna virorum! Quod vero quasi expositurus subtilitatem tuae considerationis addis, ita dicens :

Ac per hoc sciendum est quod tandiu antistitibus Ecclesiae istud ministerium concessum est, usque dum ipsi peregrinantur in hoc mortali corpore : cum vero debitum mortis exsolverint, alii succedunt loco ipsorum, qui eandem obtinent jurisdictionem potestatem, et adjungis etiam exemplum beati David : *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii; constitues eos principes super omnem terram. (Psal. xlii)*. Verum quidem est sanctis apostolorumque successoribus, illis decedentibus, alios eorum loco subrogari, ut quia labili excessu et mortalibus inevitabili debito praesentem deserunt lucem, alii eorum vice substituuntur, a quibus sancta Ecclesia pastorali auctoritate gubernetur : nec tamen credendum est vel istos percipere praedecessorum dignitatem, nisi in quantum aequitatis libramen te-

Duo hic affirmat Jonas a sinceræ doctrinae sensu aliena, primum injustos sacerdotes carere dignitate et potestate sanctis praelatis attributa; alterum praelatos justos eandem potestatem jurisdictionis quam dum viverent habebant, retinere quoque post mortem. Primum est haeresis Hussitarum, damnata in concilio Constantiensi, sess. 15, in art. 22 et 50, et Jo. Hus., et in concilio Tridentino, sess. 4, sub Julio III, canone 10. Vide Thomam Waldensem, tom. I

si fuerint; nec illos amittere jura jurisdictionis, cum hominem exuentes ad vitam transire potuerunt. Quia enim injusti sacerdotes careant potestate sanctis pastoribus attributa, si amiserint jura, testis est beatus Gregorius ita dicendo : Unde fit et ipsa hac ligandi et solvendi potestate se privet qui hanc pro suis voluptatibus, et non pro subjectorum moribus, exeret. Quod autem sanctis exuvias animae suae terrae linquentibus, integra maneat iudicandi prerogativa, Paulus testatur de se suisque similibus. *An nescitis, inquit, quia angelos judicamus, quanto magis secularia (I Cor. vi)?* Hinc Isaias ait : *Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui (Isa. iii)*. Hinc Salomon de Domino assertit dicens : *Nobilis in portis vir ejus (haud dubium quin sanctae Ecclesiae) cum sederit cum senatoribus terrae (Prov. xxxi)*. Sed et Dominus in Evangelio : *Amen dico vobis quod vos qui reliquistis omnia, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix)*. Parce ergo jam tam invide lacerare sanctorum requiem, eorumque, quantum in te est, annullare potestatem, ne invenias contra te severos, quos despicias quasi nullius momenti aestimandos. Interea ab infreni levitatisque plena injuriosaque jactantia, qua diu lacesivit superos, redit ad mortalem lacerationem, et verbis fellitis omnium impetit fidelium sanctae Ecclesiae castra dicendo :

Redite, caeci, ad lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quod lumen in tenebris lucet, et tenebrae eum non comprehenderunt (Joan. i), qui istud lumen non aspiciendo in tenebris estis, et in tenebris ambulatis, et nescitis quo cati, quia tenebrae obceverunt oculos vestros (I Joan. ii). Quos, rogo te, caecos vocas, nisi forte veneratores reliquiarum beatorum apostolorum; nec diffitemur. Nos enim qui eorum cineres pio aniore complectimur, submissa devotione veneramur, eorum praedicatione a caecitate nostri cordis ad lumen veritatis adducti cognoscimur, teste Isaia, qui de nobis olim dixit : *Tunc aperiuntur oculi caecorum (Isa. xxxv)*. Sed, quæso te, nunquid ideo caeci sumus, quoniam circa sanctorum cineres corporum affectu ducimur benigno, quos Dei Filius in tantum se dilexisse probat, ut eorum ne quod minimum est in vanum cadere sinat, dicendo : *Et capillus de capite vestro non peribit (Luc. xxi)*. An forte, quod verius est, invenimus velle vocari lumen verum, et secundum Manichæum, in te descendisse asseris Paraclitum? Neque enim tam detestanda jactares, nisi inania, aut certe ei simillima laborares. Sed puto magis tibi complacebit in Eunomio, cujus lib. iii, can. 81 et seq., et Alphonsum de Castro, lib. xii, adversus haereses, cap. *Potestas*. Secundum vero pugnat cum placitis theologorum, qui docent potestatem ordinis, id est characterem manere in beatis, non tamen potestatem jurisdictionis quam hic in vita habebant. Jurisdictionis enim potestas quae apostolis in universali iudicio tribuetur, nova erit et alterius rationis ab illa quam dum viverent

et sectator p[er]ne o vestigio probaris : qui libros in quibus venena suae malitiae evomuit, majoris quam Evangelia auctoritatis esse voluit. Te ergo asseris fortassis tamen in amandam hanc venisec, nec mirum, Apostolo dicente : *Ipsae enim Satanas transfiguravit se in angelum lucis (II Cor. xi)*. Tu lumen, tu lux in tenebris lucas ! In tenebris tuae perversitatis jacens, tibi videris lucere, cum palam sit magis merito tuae perversitatis te tenebrescere. Tenebrae autem te non comprehendunt, quia hi qui humiliter dicunt : *Habitavi cum habitantibus Cedar (Psal. cxix)*, quod interpretatur tenebrae. Et item cum Job : *Nos quippe obsoleimus tenebris (Job xxxvi)*, lumen tuum dedignamur comprehendere. Istud lumen non aspiciendo, in tenebris adhuc versantur humilitatis, et angustiis vitae praesentis, et nesciunt quo eant, quia tenebrae excacaverunt oculos eorum, quando se in praesenti Domini potentiae et dispositioni non submittant, et incerti exitus sui sponsura trepida expectatione sustinent quando revertatur a nuptiis. Haec a te more phrenetico in nostram contumeliam debacchata, taliter a nobis sunt intellecta. Moris quippe est Ecclesia: filii etiam hostium dictis abuti ad intellectum propriae utilitatis. Post haec vero :

« Promittenti, inquis, Deo debet fidelis quisque credere, quanto magis juranti? » Omnes qui sanum sapiunt, et Deum sicuti credendus est credunt, sicuti ei fidem accommodant promittenti, ita et juranti : neque enim Deus idcirco jurat et a mutabilitate sententiae eum deterreat vinculum sacramenti, sicut mortales, qui ne a promissis deficiant, sacramentis obligentur ; sed jurare Dei est stabiliter atque incommutabiliter promittere. Quid est enim dicere : *Vivo ego*, nisi Ego dico, cujus sententia non aliorum se flectendo mutatur, atpote qui nescio temerari? Cum haec ergo ita se habeant, nescio quos gradus inter promissionem Dei et juramentum facere velis, nisi forte Anthropomorphitarum lapsus in errorem, sicut Deo lineamenta corporis, sic humanas passiones attribuis, et Deum secundum te pensas, qui promissiones tuas nescis adimplere, nisi eas te contingat juramento affirmare. A nobis autem sicut Deo creditur promittenti, ita et juranti. Et quia per semetipsum jurat, intelligitur non affirmare juramento quae statuit, sed commendare incircumscrip[ta] et incomprehensibilem sui naturam, dum, sicut Apostolus dicit : Non habet per quem se majorem jurare possit (*Hebr. vi*). Deinde addis :

« Quid est dicere : Si fuerint in medio ejus Noe, et Daniel, et Job (*Ezech. xiv*), id est, si tanta sanctitatis, tanta justitiae, tantique meriti sint, quanta illi fuerunt, non liberabunt filium neque filiam? » Haec dicendo nobiscum facis. Eadem etenim credimus, non tuis scriptis edocti, sed auctoritate divini eloquii instructi, dicentis per legislatorem : *Non morietur pater pro filiis, nec pro patribus filii (IV Reg. xiv)*. Itemque per prophetam : *Anima quae peccaverit, ipsa morietur. Pater non portabit iniquitatem filii, nec filius portabit iniquitatem patris. Justitia*

A justus super eum erit, et impietas impii erit super eum (Ezech. xviii). Sed cernere est te testudineo gradientem incessu, ut natura esse traditur scorpi, blandiri quidem ore, et innocuum quasi appetere dente, in posterioribus autem tuis arcuato vulnere per fistulam veneno oppletam diabolico in corde te audientium velle virus infundere. His enim statim addis, quasi exponens sententiam propheticam : « *Haec idcirco dico, ut nemo de merito vel intermissione sanctorum confidat, »*

Jam quidem in superioribus, prout occurrunt, testimoniis ab ecclesiasticis viris sumptis, approbavimus, falso te toties prosequutum, quod sancti viri pro viventibus non exorent. Sed quare tanta rabio inflammeris, ut apostolorum martyrumque reliquis honorem potentiamque a Divinitate collatam annihilare coneris, quia a nobis forsitan audire dignaris, verbis sanctorum doctorum necesse est percellaris. Beatus enim Augustinus in libro de Civitate Dei octavo (*cap. 26*) quemdam Hermen dicit dolendo praedixisse quod sui temporis celebrata templa fierent postmodum martyrum sepulera, in haec verba : Tunc terra ista sanctissima sedes delubrorum atque templorum, sepulcrorum erit mortuorumque plenissima, et contra haec tam illi, quam tibi paria dolenti, ita respondet. Nempe spiritus fallax cujus instinctu Hermes ista dicebat, per eum ipsum coactus est confiteri jam nunc terram illam, sepulcrorum et mortuorum quos pro diis colebant esse plenissimam. Sed dolor daemonum per eum loquebatur, qui suas futuras poenas apud sanctorum martyrum memorias imminere merebant. In multis enim talibus locis torquentur, et confitentur, et de possessis hominum corporibus ejiciuntur. Et Hieronymus adversus Vigilantium : Sed responde, quomodo in vilissimo pulvere et favilla nescio quae tanta sit signorum virtutumque praesentia. Sentio, sentio, infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas? Spiritus iste immundus, qui haec te cogit scribere, saepe vilissimo hoc tortus est pulvere, imo hodieque torquetur, et qui in te plagas dissimulat, in caeteris confitetur, nisi forte in morem gentilium impiorum Porphyrii et Eunonii has praestigias daemonum esse confingis, et non vere clamare daemones, sed sua dissimulare tormenta. Si quid tibi agendum sit talibus irretito, modernorum virorum consiliis acquiescere detrectas : saltem praedicti reverendi doctoris oportet ut consiliis pareas. Do consilium, ingrediere basilicas martyrum et aliquando purgaberis. Invenies ibi multos socios tuos, et nequaquam cereis martyrum qui tibi displicent, sed flammis invisibilibus comburere, et tunc fateberis quod nunc negas, et tuum nomen, qui in Vigilantio loqueris, libere proclamabis te esse aut Mercurium, propter numerorum cupiditatem, aut Nocturnium juxta Plauti Amphitryonem, quo dormiente, in Alcmenae adulterio duas noctes Jupiter copulavit, ut magnae fortitudinis Hercules nasceretur ; aut certe Liberum Patrem pro ebrietate, et cantharo ex humeris dependente, et

semper rubente facie, et spumantibus labris, effrenatisque conviciis. Sane id quod adjungis :

Quia nisi eandem fidem, justitiam et veritatem teneat, quam illi tenuerunt, per quam placuerunt Deo, salvus esse non poterit, scimus quidem quia sine fide impossibile est placere Deo (*Hebr. xi*), et eo quisque longe a salute est, quò a fide procul. Sed si justitiam, quæ generale nomen est totius corporis bonarum virtutum, veritatemque teneat quam sancti tenuerunt, et per hæc placeat Deo sicut illi placuerunt, quomodo indigeat eorum intercessionè quorum par est merito, non satis video. Sed scio et veraciter cognosco quod fides quidem, nisi immutata in quolibet perduraverit, eum a celestis regni aditu infidelitas secerit. Si autem in injustitiam aut certe in aliquam falsitatem incurrerit, et secundum Apostolum (*I Cor. iii*), super fundamentum fidei ligna, fenum stipulamque ædificaverit, id est, solubilia et levia peccata commiserit, hæc necesse erit igne tribulationis decoqui, et ut citius ab his absolvi possit, sanctorum intercessionibus sublevari. Si enim credimus mutuis nos intercessionum suspiriis a peccatis purgari, apostolo dicente : *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini (Jac. v)*; quanto magis credibile est eorum nos citissime posse veniam promereri precibus, qui Deo junguntur familiarius, si tamen cor nostrum poenitentiae conteratur cruciatibus? Perpende ergo te minus caute in hoc quoque locutum, et ut deinceps tam lethiferam doctrinam caveas memento. Post hæc subsequeris :

Audite hoc, insipientes in populo, et stulti aliquando sapite, qui intercessionem apostoli Romam pergendo queritis, quid contra vos dicat sæpe dictus beatus Augustinus. Debuerat jam tandem os tuum impurum, et si non honestati parendo, saltem pudori cedendo, ab injuriis membrorum Christi feriatum obtundi, et quæ pœna contumeliosos maneat reminisci. Nam cum Dominus terribiliter dicat : *Quicumque dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis (Matth. v)*, quod tibi confugium arbitraris, ne tali sententia plectaris, quin fratribus tuis insipientiæ et stultitiæ sine causa elogium objicis? Beatus namque David his verbis jure abusus est contra eos qui putabant Deum oculos aliis dedisse : et ipsum, ea quæ gererentur a mortalibus, non videre; auditum aliis tribuisse, et ipsum auditu carere, et cætera ita dicendo : *Audite, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audiet; et qui finxit oculum non considerat? Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam?* Et quid contra hæc ipse sentiat, eorum errore damnans subjungendo manifestat : *Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt.* Patet ergo te hoc testimonio, non modo inepte, sed et callide abusum. Inepte quidem, ut pote qui tot tantisque viris qui modo in sanctæ Ecclesiæ florent studiis, voluisti illudere. Quantum autem tibi visum est callide, qui ea quæ alterius intellectus sunt, pro

alio ponens, ut aliquos tui sensus complices habere possis, quasi de divinis Scripturis eum roborare conatus es. Quod autem contra eos qui Romam ortum pergunt, beatum Augustinum hæc verba ejus dixisse prosecutus es, nequaquam veritati ullo modo concordat. Item namque venerabilis Pater cum in libro quem ipse notasti, id est, octavo de Trinitate, conaretur mentes hominum ab eorum quæ legunt vel audiunt in sanctis Scripturis imaginibus revocare, ut scilicet nullus legentium de Deo aliquam sibi phantasticam imaginationem confingere audeat, adducit in exemplum non solum beatum Paulum, sed et beatam virginem Mariam, et ipsam Domini nostri Jesu Christi vultum, et ratione ostendit quia, sicut vultum eorum aut effigies nequaquam sicut fuerunt vere aliquis imaginatur, aut certe credere debeat quod ita fuerit sicut eis mens effigiat, ita eos homines vere fuisse nullo modo dubitare debeat. Inter cætera ergo sic dicit : Redi ergo mecum, ad eam scilicet rationem, unde ad momentum discesserat; ostendere enim cœperat quod effigiem quidem Apostoli quisque de ejus vultu conceptam corde abolere deberet : quod autem homo fuerit, nequaquam dubitare, et admonerat istum eum fuisse non solum credere, sed et amare unumquemque debere. Consideremus, inquit, cur diligamus Apostolum. Nunquidnam propter humanam speciem, quam notissimam habemus, eo quod credimus eum hominem fuisse? Non utique. Alioquin nunc non est quem diligamus, quandoquidem homo ille jam non est : anima enim ejus a corpore separata est. Sed id quod in illo amamus, etiam nunc vivere credimus. Quid ergo contra eos faciat hic sermo venerabilis Augustini qui suffragia expetunt apostolica non video. Dicit enim quod non propter humanam speciem diligat Apostolum, quod nec aliquis agit fidelium. Neque enim vel minuit dilectionem nostram, sive fuerit prolixioris corporis, sive brevioris; neque interest nostra utrum (sicut habet rumor) calvities frontem ejus nudaverit, an capillorum densitas texerit. Sed neque propterea quod homo fuerit, sed quia justus fuerit, amatur. Quod autem subjungit, Nunc non est quem diligamus, quandoquidem homo ille jam non est, subjungendo exponit : Anima enim ejus a corpore separata est, liquido ostendens de vultus ejus se dixisse effigie, quam utique non possunt servare artus ejus in pulverem reflecti. Non ergo eum propter illa lineamenta corporis aliquis fidelium dixerit, aut tumultum ejus aliquando visitavit, quæ utique, sicut ipse dixit, jam non sunt : sed ideo quia justus fuerit, et meritis exigentibus apud Deum vivat et intercessio ejus plurimum valeat. Igitur non contra nos, ut falso, Claudi, asseris, hæc verba beati Augustini faciunt, sed pro nobis, qui ideo sancti Apostoli reliquias veneratione dignas ducimus eo quod eum vivere, justitiæ facientibus meritis, scimus, et charitate exigente cineres illos qui in justitiæ operibus exercendis animo paruerunt justo visitamus. *Ultimam tuam*

responsionem discutiamus ex his duntaxat tuis licetis quæ in nostras devenerunt manus quæ hujusmodi est, respondens supradicto abbati : « Quinta tua in me objectio est, et displicere tibi dicis, eo quod dominus apostolicus indignatus sit mihi. » Quantum ex verbis tuis cognoscimus, magnus charitatis erga te iste venerabilis vite abbas existit, quæ te vana docentem benigne corripuit, et salubri consilio ut te ab his compesceres admonuit, et quia Romanæ Ecclesiæ præsul tibi indignatus fuerit indoluit. Sed quo animo hæc ejus a te accepta sit castigatio, audiamus.

« Hoc dixisti, inquis, de Paschali Ecclesiæ Romanæ episcopo, qui præsentem jam corruit vita. » Quid enim? Nunquid si Paschalis decessit, nullus erit qui tuis vel levitatis actibus, vel improbis verbis resistere possit? Sed improbitas hominum habet proprium, ex eo sibi scelerum promittere impunitatem, si eos contingat evadere judicii humani severitatem : ideoque cum debueris ad temetipsum vel admonitus reverti, et ne quid tibi succenseri possit sinistri, caute cavere, ex obliquo ejusdem Paschalis vitam morsu oblocutionis cerneris impetere, cum addis : « Apostolicus autem dicitur quasi apostoli custos. » Quod abhorret a ratione. Qua enim de causa Apostolicus dicitur apostoli custos, cum non apostoli tanquam pedagogus vel certe ædituus adhibeatur, sed tanquam vicarius apostolo substituitur? Unde et sequens tua interpretatio, quanquam vitiose posita juxta structuram verborum, proxima tamen invenitur juxta veritatis intelligentiam. Cum dicere debueris : Apostoli fungens officio, accusativum casum pro ablativo vitiose posuisti. Apostolicus namque dicitur apostoli similis ; unde et aspectum angelicum dicimus, quasi angelorum similem : urbicum jus, simile eorum qui urbibus continentur. Quia autem hæc tua interpretatio ad carpendam supradicti viri tendat vitam, subjuncta manifestat persecutio tua, ita dicendo :

« Certe non ille dicendus est Apostolicus, qui in cathedra sedet apostoli, sed qui apostolicum implet officium. » Verum quidem esse fatemur non aliquem sedili apostolico ad apostolorum sublevari dignitatem, nisi eum constiterit implere apostolicam operationem. Sed cavere te decuerat, ne incaute eum reprehensione tua laderes, quem tibi prælatum nesses, juxta consilium Sapientis : *Fili, ne contemnas patris tui senectam, et si defecerit sensu, veniam da (Eccli. iii)*. Quomodo namque ejus onus charitate duce supportasses, si eum exorbitare a veritatis itinere vidisses, quem portare nequisti, dum tuarum reprehensionem nugaturum sensitisti? Audi denique quid beatus Gregorius de incautis reprehensoribus dicat in homilia sancti Evangelii vicesima sexta : Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat, vel injuste : nec pastoris sui judicium temere reprehendat, ne, et si injuste ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa quæ non

erat, fiat. Debuerat etiam te beati David commovere exemplum. Qui cum sciret se, reprobo Saul, electum esse in regnum, et eum cerneret sæpè maligni spiritus furis agitatam, et se perciperet ejus persecutionibus valde gravari, non modò se ab ejus læsione temperavit, sed ne comitum quisquam suorum in eum insurgeret inhibuit, dicendo : *Quis enim mittet manum suam in Christum Dominum, et innoxius erit (I Reg. xxvi)*? Ad postremum evangelicum exemplum quasi eo confirmans tuam sententiam annexis subdens :

« De illis qui eum locum tenent, et non implent officium, Dominus dicit : *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei : omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate et facite ; secundum opera vero eorum nolite facere (Matth. xxiv)*. » Hæc quidem verba veritatis plenitudine gaudent, ut potè ab eo prolata cujus sententia non incurrit in aliquam falsitatis decipulam. Sed sciendum est tunc bona bene dici, cum bono animo proferuntur, tunc autem etiam bene dicta, quantum ad dicentem pertinet, perdere vim bonitatis, cum non procedunt ex fonte dilectionis. Lege dicta amicorum sancti Job, qui multa bona et salubria suis dictis inseruerunt, sed sententia judicis, animum potius quam verba pensantis, reprehendi meruerunt, ita dicentis : *Non estis coram me recte locuti, sicut servus meus Job (Job. xlii)*. Pharisei ergo a Domino juste reprehendi potuerunt, et tali notari correptione, tanquam a cordis inspectore, et qui immunis perseveraret ab omni contagione. Attamen quia prælati erant, et sibi sacerdotii honorem vindicabant, cum fecisset quod suum erat, id est, horum tortuosos actus correptione dignos demonstrasset, quid nobis reverentia talibus impendendum sit subsequenti sermone nos instruit. Hortatur enim ut subjiciamur eis, non opera sed doctrinam considerantes. Recordare percussio- nis Ozæ (*II Reg. vi ; I Par. xiii*), qui quoniam arcam Dei præsumptuose sustentare voluit, sententiam mortis illico experiri meruit. Tangit namque hoc exemplum eos qui incaute prælatos sibi indigne reprehendendo et despiciendo, quasi casuram eorum vitam manu reprehensionis sustentare nituntur, et Deum offendunt cujus hi qui præsumunt in prælatione vice funguntur. Disca item vel apostolo Paulo (*Rom. xi*) credens alienum servum suo domino stantem aut cadentem non judicare, et deinceps a tam superflua levitatisque plena reprehensione animum atque ora compesce. Navis interea hujus operis per æquoris mundialis scilicet pelagi discrimina discurrens, gubernante Christo Spirituque sancto flante, et a ventis contrariis, impuris videlicet spiritibus, sese muniende, suaque carbasa prospere in directum extendente, tandem hic tuto optatoque potitur littore. At si quispiam lectorum aut auditorum hoc reprehensione dignum judicaverit, pro eo quod modicis brevibusque objectis plus justo longa et grandia sicut contra objecta, ideo merito sit repudiandum, quæ-

suppliciter et per Dominum obsecro, ut ipse secundum capacitatem perfectioreque suæ scientiæ sensum, et supra memorata obiecta frustranda quæ utique adversus religionem Christianam sunt jacu-

lata, brevis strictiusque condant opus; et illud ad manus legere, et audire, vel habere volentium, sinat proferrî placet.

HISTORIA

TRANSLATIONIS S. HUCBERTI EPISCOPI TUNGRENSIS

IN MONASTERIUM ANDAGINENSE.

Ab *JONA* tum vivente scripta.

(Anod Mabill. Acta SS. ordinis S. Benedicti, tom. V, p. 395.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. HUCBERTUS, seu HUCBERTUS, recentioribus *Hucbertus*, Tungrensis post sanctum Ladebertum episcopus ab anno 709, ad superos migravit anno 728, Leodii sepultus in oratorio Sancti Petri, quod ipse construxerat. Corpus ejus tumulo compositum est cum iis ornamentis quibus et indui solitus erat divino altari assistens, subneula scilicet lineæ atque planeta. Anno autem sexto decimo felicissimi ejus excessus, qui annus *Karlomani regis*, id est ducis seu majoris-domus, tertius erat, Christi 744, ipsius corpus e tumulo levatum, repertumque integrum est. Sacræ pompæ interfuit *Karlomannus*, qui cum optinatis et proceribus sui palatii sanctissimi viri membra sustulit ex vase sepulcri, loculo imposuit, et detulit ante sanctum altare; ibidemque maxima ei munera devovit atque attribuit, vasa scilicet argentea, et pallia peregrino opere elaborata, necnon fundos fundorumque redditus, itemque servos prædiorum.

2. Quia vero ecclesia Sancti Petri humilis et modica erat, *Walcandus* Leodicensis episcopus, qui recens Andaginense monasterium instauraverat, eo transtulit corpus sancti *Hucberti*, qua de translatione hic agimus. Rei gestæ historiam *Walcandi* rogatu in litteras retulit *Jonas* episcopus, haud dubie *Aurelianensis*, et epistolam nuncupatoriam præfixit libro de *Vita sancti Hucberti*, quem librum ipsius *Hucberti* discipulus condiderat. Exstat utriusque lucubratiō apud *Joannem Roberti* societatis *Jesu* in historia *sancti Hucberti*, una cum libro de *Miraculis ejusdem sancti*, quem librum post sequentem translationis historiam referemus.

3. Andaginense seu Andainense monasterium, a præterlabente amne *Andagina* sic dictum, postea *Sancti Hucberti*, in saltu *Arduennensi* et *Leodicensi* diocesi situm est. Monasterii auctor et abbas primus fuit sanctus *Beregisus*, in *Sancti Trudonis* cœnobio educatus, qui in loco *Andagino* canonicos rexisse perhibetur. Id factum eo tempore quo *Pippinus Heristallensis* domum regiam moderabatur. Dein rebus in pejus abeuntibus, ad paucos clericos reductum est istud collegium, dum *Walcandus* *Leodicensis* episcopus collabentia instauravit ædificia, quæ monachis ordinis nostri attribuit. Postea ad augendam loci religionem sancti *Hucberti* corpus eo transferri jussit: quod ex tempore istæ monastica disciplina hæcenus perseveravit. Locum rexit sæculo XI *sanctus Theodorici* abbas, de quo agendum suo loco. Interim quædam de sancto *Beregisio* hic præmittenda et de cultu sancti *Hucberti*.

4. Libellum de *Vita sancti Beregisi* abbatis anonymus quidam monachus *Andaginensis* scripsit cæcundo anno *Ottone* filio *Henrici Saxonum* sive *Au-*

B strasiorum rege super *Austrasios* agente, qui est ab incarnatione Domini nongentesimus tricesimus septimus, ut ipse tempus signavit. Conqueritur in prologo quod « scriptorum ignavia » sancti *Beregisi* res gestæ in tenebris eatenus latuerint: testatur vero id operis se suscepisse (desiderantibus fratribus) suis, et quæ refert se didicisse potissimum a senioribus monachis *Otherto*, *Wiberto* et *Beregrino*. Primum tempus quo vixit *Beregisus* præmittit, nempe sub *Pippino* majore-domus *Franciae*, cujus *Pippini* *Beregisus* capellanus fuit. Cum de stabilendo *Beregisi* tempore sollicitus esset auctor, contigit charitatem reperiri, quæ sub custodia ecclesiæ reservata reposita. Hæc namque sub ipsius venerabilis abbatis tempore ipsius nomini data est a quodam illius temporis comite, nomine *Grimberto*, et per ipsam donatio vinearum *Treviris*, quæ adhuc in jure monasterii retinetur, facta. Cum ergo, inquit, hæc discuterem, et pro difficultate barbaricæ scripturæ non facile penetrarem, adverti tandem in ultimo quod ipsa proponebat, in quinto anno *Theodorici* regis editam fuisse. Inde recurrens ad volumina ubi regum supradictorum gesta describuntur, reperi sub *Theodorico* rege *Francorum* *Pippinum* cognomento *Minorem*, filium *Ausegisili*, *Austrasii* cum quodam *Martino* ducatum præbuisse. His de tempore præstitutis auctor *Vitam* aggreditur, cujus hæc summa. « *Beregisus* ex *Condustro* pago *Austrasiorum*, ex vico qui vocatur *Spongus*, ortus fuit, parentibus non quidem quantum ad sæculum *Ingensis*, sed tamen secundum natales locupletibus ac religiosis. Patris nomine a memoria avulso, matrem serunt *Berillam* vocitatum fuisse: ipsum *Hasbanio* intra monasterium *Sancti Trudonis* parentum traditione sub religionis habitu educatum, litterarumque eruditione simulque divina lege imbutum adeo salubribus incrementis profecisse, ut pontificali auctoritate sacris ordinibus initiaretur, et reverendo sacerdotii gradu sublimaretur. Tum *Pippinus* *Ausegisili* filius eum ad se ascivit: ut præcipuum sacerdotem, cujus doctrinæ instituendum se cum conjuge ac prole subdidit. Sed vir prudens non immemor quo fluctibus naufragos sæculi se committere impellebatur, eo fidei gubernaculo navis mentis viriliter retorquens, ad portum quietis constantè relabi nitebatur. Pippini indignationem incurrit, eo quod cum quondam in ecclesiâ solus crinarii ornamentum gestaret, nec deponere vellet *Pippinus*, ipsum ad osculum admittere noluit. Post hæc *Beregisus* in saltu *Arduennensi* aliquando cum *Plectrude* *Pippini* conjuge perambulans, locum *Andaginum* sibi divinitus ad habitandum concessum esse intelligit, eamque obtinet a *Pippino*. Ibi cœ monasterium statuit, basilicam constructam beati principis apostolorum nomine et reliquiis consecrat, clericorum officia de-

C

D